

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра географії та туризму

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ДЕМОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРІЇВСЬКОГО МІКРОРЕГІОНУ
НА ТЛІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ У ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ

ЛУПЧОВ БЕТТИНА НАНДОРІВНА

Студентка II-го курсу

Освітньо-професійна програма: ГЕОГРАФІЯ

Спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

Рівень вищої освіти: магістр

Тема затверджена на засіданні кафедри

Протокол № _____ / 202_

Науковий керівник:

КОВАЛЬ КАТЕРИНА ПЕТРІВНА

*(старший викладач, кандидат географічних наук
старший викладач кафедри географії та туризму)*

Завідувач кафедри географії та туризму:

МОЛНАР ЙОСИП ЙОЖЕФОВИЧ

*(кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму)*

Робота захищена на оцінку _____, «___» _____ 202_ року

Протокол № _____ / 202_

Міністерство освіти і науки України
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II

Кафедра географії та туризму

Кваліфікаційна робота

**ДЕМОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРІЇВСЬКОГО МІКРОРЕГІОНУ
НА ТЛІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ
РЕЗУЛЬТАТІВ У ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ**

Рівень вищої освіти: магістр

Виконавець: студентка II-го курсу

ЛУПЧОВ БЕТТИНА НАНДОРІВНА

освітньо-професійна програма: ГЕОГРАФІЯ

спеціальність: 014 Середня освіта (Географія)

Науковий керівник: **КОВАЛЬ КАТЕРИНА ПЕТРІВНА**

*(кандидат географічних наук,
старший викладач кафедри географії та туризму)*

Рецензент: **МОЛНАР ЙОСИП ЙОЖЕФОВИЧ**

*(кандидат географічних наук, доцент,
доцент кафедри географії та туризму)*

Берегове
2025

ЗМІСТ

ВСТУП. ПЕРЕГЛЯД НАУКОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	6
РОЗДІЛ I. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ ВАРІЇВСЬКОГО МІКРОРЕГІОНУ.....	11
1.1. Соціально-географічна характеристика населених пунктів Варіївського мікрорегіону.....	12
1.2. Історична демографія досліджуваного мікрорегіону до початку повномасштабної російсько-української війни.....	17
РОЗДІЛ II. ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИХ ХАРАКТЕРИСТИК ВАРІЇВСЬКОГО МІКРОРЕГІОНУ.....	26
2.1. Методологія дослідження.....	26
2.1.1. Збір та аналіз статистичних даних.....	26
2.1.2. Емпіричне дослідження.....	27
2.2. Результати.....	30
2.2.1. Аналіз статистичних даних.....	30
2.2.2. Результати інтерв'ю.....	40
РОЗДІЛ III. ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ДЕМОГРАФІЧНИХ ДАНИХ ДОСЛІДЖУВАНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ.....	50
РОЗДІЛ IV. ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ДОСЛІДЖЕННЯ У ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ.....	55
4.1. План-конспект уроку географії.....	57
4.2. План заняття географічного гуртка.....	59
ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	64
ДОДАТКИ.....	68
СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ І ТАБЛИЦЬ.....	72
РЕЗЮМЕ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ.....	73
ДЕКЛАРАЦІЯ.....	75

**Ukrajna Oktatási és Tudományügyi Minisztériuma
II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola**

Földrajz és Turizmus Tanszék

**A VÁRI MIKRORÉGIÓ DEMOGRÁFIAI VIZSGÁLATA AZ OROSZ-
UKRÁN HÁBORÚ ÁRNYÉKÁBAN ÉS AZ EREDMÉNYEK
HASZNOSÍTÁSA A FÖLDRAJZ OKTATÁSÁBAN**

Diplomamunka

Készítette: LUPCSÓ BETTINA

II. évfolyamos földrajz

szakos hallgató

Témavezető: KOVÁLY KATALIN

*(a földtudományok doktora, adjunktus,
a Földrajz és Turizmus Tanszék adjunktusa)*

Recenzens: MOLNÁR JÓZSEF

*(a földrajztudományok kandidátusa, docens,
a Földrajz és Turizmus Tanszék docense)*

TARTALOMJEGYZÉK

BEVEZETÉS. SZAKIRODALMI ELŐZMÉNYEK	6
I. FEJEZET. A VÁRI MIKRORÉGIÓ TELEPÜLÉSEINEK ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA.....	11
1.1. A Vári mikrorégió településeinek társadalomföldrajzi jellemzése	12
1.2. A vizsgált mikrorégió történeti demográfiája az orosz-ukrán háború előtt	17
II. FEJEZET. A VÁRI MIKRORÉGIÓ TÁRSADALMI-DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐINEK FELTÁRÁSA.....	26
2.1 A kutatás módszertana.....	26
2.1.1. Statisztikai adatgyűjtés és elemzés.....	26
2.1.2. Az empirikus kutatás	27
2.2. Eredmények	30
2.2.1. A statisztikai adatok elemzése	30
2.2.2. Az interjúkutatás eredményei	40
III. FEJEZET: A DEMOGRÁFIAI ADATOK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE A VIZSGÁLT TELEPÜLÉSEKEN	50
IV. FEJEZET: A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA AZ ISKOLAI FÖLDRAJZOKTATÁSBAN	55
4.1. Földrajz óravázlat	57
4.2 Földrajzszakköri foglalkozás vázlata	59
ÖSSZEFOGLALÁS	62
IRODALOMJEGYZÉK	64
MELLÉKLETEK.....	68
ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE	72
UKRÁN NYELVŰ REZÜMÉ	73
NYILATKOZAT.....	75

BEVEZETÉS. SZAKIRODALMI ELŐZMÉNYEK

Kárpátalja a Kárpát-medence keleti peremvidékén terül el, és évszázadokon át a magyarság egyik jelentős etnikai és kulturális régiójaként szolgált, ahol a magyar nyelv és hagyományok mély gyökereket eresztettek. Ezen a területen belül található a Vári mikrorégió – Mezővári, Nagyborzsova, Csetfalva és Nagymuzsaly településeivel –, amely magyar többségű közösségeivel a történelmi viszontagságok és a jelenkori ukrajnai geopolitikai események dacára is megőrizte nyelvi-kulturális identitását. 2022-ben azonban az orosz-ukrán háború kitörése új kihívások elé állította ezeket a településeket, jelentős hatást gyakorolva társadalmi, gazdasági és demográfiai folyamataikra. Jelen kutatás e komplex helyzetből eredő változások feltárására és elemzésére vállalkozik.

Több tényező inspirálta a témaválasztásomat. Személyes kötődésem Kárpátaljához, különösen a Vári mikrorégióhoz, amely szülőföldem részeként identitásom fontos eleme, döntő szerepet játszott. Érdeklődésem a társadalomföldrajz és a demográfia iránt arra sarkallt, hogy olyan kutatást végezzek, amely helyi jelentőséggel bír, ám tágabb tudományos kérdésekre is választ kínál. Megfigyeltem, hogy a háború kitörése óta az elvándorlási hullámok, a közösségek előregedése és a gazdasági nehézségek átformálják a mikrorégió demográfiai arculatát, és ez arra ösztönzött, hogy mélyebben elemezzem e folyamatokat.

Nem lehet eléggé hangsúlyozni a téma időszerűségét és fontosságát. Az orosz-ukrán háború nemcsak Ukrajna keleti, a harcok által sújtott régióit érinti, hanem Kárpátalja magyarlakta területeire is kihat, ahol a fegyveres konfliktus közvetlen következményei – mint az egyre fokozódó migráció, a tartós gazdasági instabilitás és a közösségi kohézió gyengülése – érezhetően jelen vannak. Ukrajnában utoljára 2001-ben végeztek népszámlálást, így a hivatalos demográfiai adatok elavultak, ezért a mikrorégió aktuális helyzetének feltárása tudományos és gyakorlati szempontból egyaránt hiánypótló. Különösen releváns ez most, amikor a geopolitikai változások drámai hatást gyakorolnak a régió etnikai-demográfiai arculatára, és a helyi közösségek jövője szempontjából kulcsfontosságú a pontos helyzetkép feltárása.

Célkitűzéseink a Vári mikrorégió demográfiai jellemzőinek átfogó elemzése az orosz-ukrán háború kontextusában, fókuszálva a népességszám változására, a migrációs folyamatokra, a kor- és nemek szerinti megoszlásra, valamint a természetes népmozgalmi mutatókra. Azonosítani kívánjuk a települések közötti társadalmi-demográfiai hasonlóságokat és eltéréseket, továbbá feltárni, hogy a háborús helyzet miként befolyásolta e folyamatokat.

Módszertanilag a vizsgálat több megközelítést ötvözt. A kvantitatív elemzés keretében a 2014 és 2024 közötti időszakra vonatkozó népességi adatokat dolgoztuk fel, amelyeket a helyi

önkormányzatoktól, egyházi szervezetektől és oktatási intézményektől gyűjtöttünk össze. Ezek az adatok a lakosság szám változását, a születések és halálozások arányát, valamint a migrációs trendeket mutatják. Idősoros és összehasonlító módszerekkel elemeztük az adatokat, grafikonokkal és táblázatokkal szemléltetve az eredményeket. A kvalitatív kutatás részeként félig strukturált interjúkat készítettünk 2024 novembere és 2025 tavasza között, tizenhét helyi szereplővel – bolttulajdonosokkal, tanárokkal, egyházi személyekkel és önkormányzati dolgozókkal –, hogy a statisztikai adatok mögött rejlő társadalmi és gazdasági dinamikákat is megértsük. Az interjúkat tartalomelemzéssel dolgoztuk fel, így alaposabb képet kaptunk a helyi közösségek tapasztalatairól és a háborús hatásokról.

Elméleti jelentősége a kutatásnak abban rejlik, hogy gazdagítja a Kárpátalja magyar lakta térségeinek demográfiai vizsgálatait egy olyan időszakban, amikor a geopolitikai változások alapvetően alakítják át a régiót. Gyakorlati szempontból az eredmények értékes információkkal szolgálhatnak a helyi közösségek számára a jövőbeli tervezéshez, például a migráció kezelésére vagy a gazdasági stabilitás erősítésére irányuló stratégiák kidolgozásához. E vizsgálat tehát a Vári mikrorégió demográfiai átalakulásának tudományos dokumentálására törekszik, miközben a helyi közösségek számára releváns tanulságokat kínál.

A diplomamunka négy fejezetből áll. Az első fejezet a Vári mikrorégió településeinek általános társadalomföldrajzi és történeti demográfiai jellemzőit tárgyalja, ez alapozza meg a további elemzéseket. A második fejezet a 2014–2024 közötti demográfiai adatokat és a háború hatásait vizsgálja, ehhez kvantitatív és kvalitatív módszereket használ. A harmadik fejezet a települések közötti demográfiai hasonlóságokat és különbségeket hasonlítja össze. Végül a negyedik fejezet a kutatás eredményeinek iskolai földrajzoktatásban való alkalmazhatóságát mutatja be, konkrét óra- és szakkörtervekkel, amelyek a helyi identitás és a felelős állampolgári szemlélet fejlesztését célozzák.

Bízunk abban, hogy e kutatás nemcsak a tudományos diskurzust gazdagítja, hanem gyakorlati haszonnal is szolgál a vizsgált települések számára. A Vári mikrorégió demográfiai helyzetének megértése és a háborús hatások elemzése segíthet abban is, hogy e közösségek jobban felkészüljenek a jövő társadalmi-demográfiai kihívásaira.

A kárpátaljai magyarok történeti demográfiájának vizsgálata multidiszciplináris megközelítést igényel, mivel a régió történelmi, politikai, társadalmi és gazdasági változásai jelentősen befolyásolták a népességi folyamatokat. Ukrajnában utoljára 2001-ben tartottak népszámlálást, így a kárpátaljai magyarok lélekszámáról és demográfiai trendjeiről szóló újabb ismereteink főként empirikus kutatásokból származnak.

A kárpátaljai magyar települések történeti hátterét több, alapvető jelentőségű mű tárgyalja. Klasszikus például Botlik és Dupka (1993) monográfiája, amely részletesen dolgozza fel a térség

magyarlakta falvainak évszázados történetét, de Fedinec (2002) is részletes elemzést ad Kárpátalja határvoltozásainak következményeiről. Emellett Molnár D. I. (2018) kötetében átfogó képet ad Kárpátalja határváltozásairól és népességének alakulásáról az 1869–2017 közötti időszakban. E munkákból megtudjuk, hogy Kárpátalja a Trianon utáni évszázadban mindig „földrajzi perifériát” képezett, és a régióban több nemzetiség – magyar, ruszin, román, német, zsidó stb. – sok évszázados együttélésének hagyományai élnek.

A természetföldrajzi adottságokról szintén több forrás nyújt átfogó tájékoztatást. Izsák (2007) munkája részletesen ismerteti Ukrajna tájának és éghajlatának jellemzőit, ezen belül Kárpátalja domborzati és vízrajzi viszonyait. Izsák rámutat például, hogy Ukrajna területének 95%-a alacsony és közepes domborzatú síkság, s csak a legnyugatibb és a Krím-félszigeti részeken találhatók hegyvidékek (az Ukrán-Kárpátok és a Krími-hegység). Ez a síkvidéki túlsúly kedvez a mérsékelt övi mezőgazdaság terjeszkedésének és a sűrű közlekedési hálózatnak, ami a kárpátaljai magyar közösségek településrendszerét is meghatározza. A tanulmány beszámol a térség erdőborítottságáról, belvíz-veszélyeiről és más környezeti tényezőkről is, amelyek háttérrel adnak a mikrorégiók (pl. a Vári mikrorégió) vizsgálatához.

A népesség- és népesedéstörténeti vizsgálatok fő forrása Molnár D. I. (2018) említett kötete, amelyben a szerző az 1946–2017 közötti időszak adatait elemezve azt találja, hogy Kárpátalja lakossága a háromszorosára nőtt, miközben a régió etnikai összetétele is változott. A 2001-es ukrajnai népszámlálás 151 516 kárpátaljai magyart jelzett, amelynek részletes elemzésére Molnár J. és Molnár D. (2005) írása vállalkozott. Az utolsó census óta azonban nincs új, hivatalos demográfiai adat. A népszámlálások hiánya miatt különösen fontosak az utóbbi évek empirikus kutatásai, így a SUMMA 2017 demográfiai vizsgálat. Ennek keretében 111 magyarlakta kárpátaljai településen 312 mintaponton, 170 kérdezőbiztos gyűjtött adatokat több mint 23 ezer személyről, köztük 22 ezer magyarrról. A SUMMA tanulmányok alapján a kárpátaljai magyarok létszámát körülbelül 131 ezerre becsülték, ami lényegesen alacsonyabb a 2001-es népszámlálási adatnál. Ennek a csökkenésnek 70%-át a migráció, 30%-át a természetes fogyás okozta. A tanulmány kiemeli az urbanizáció és a gazdasági nehézségek szerepét a népességcsökkenésben, különösen a városi területeken, például Ungváron (-32,6%) és Beregszászon (-26,4%). A szerzők hangsúlyozzák, hogy Magyarország rokonságpolitikája, például az állampolgárság egyszerűsített megszerzésének a lehetősége, jelentősen hozzájárult a migráció növekedéséhez. A tanulmányok tanulsága szerint tehát, a két világháború közötti és az azt követő népesedési trendek csökkenő magyar arányt mutatnak Kárpátalján, amit az utóbbi évek migrációs folyamatai tovább erősítettek.

A migrációs és háborús hatások vonatkozásában említhetjük Erőss és szerzőtársai (2024) kutatásait, akik azt vizsgálták, hogyan alakult a kárpátaljai magyarok migrációja az ukrán–oros

konfliktusok nyomán. Megállapítják, hogy a 2022. február 24. utáni első napokban sok kárpátaljai magyar család menekült át Magyarországra (sűrű szociális hálójuk segítségével könnyebben találtak új életfeltételeket), ám a hivatalos magyar bevándorlási statisztikák szerint az ukrainai születésű magyar állampolgárok száma 2022–2023 folyamán csak 10%-kal emelkedett. Másrészt Bacsó és Pataki (2024) munkájukban rámutatnak, hogy a 2014-es donbászi konfliktus még csak mérsékelt változást hozott Kárpátalján, míg a 2022-es háború jelentős gazdasági és társadalmi törést okozott. Elemzik azt is, hogy a magyar kormány által nyújtott nemzetpolitikai támogatások ellenére a COVID-19 és a háborús válság új kihívásokat (szélesedő elvándorlás, gazdasági nehézségek) hozott a kárpátaljai magyarság számára.

Kovály és Opióła (2024) az ukrán geopolitikai krízis társadalmi hatásait vizsgálják Kárpátalján. Elemzésük szerint a háború nemcsak a demográfiai szerkezetet, hanem a közösségi kohéziót, a társadalmi berendezkedést is jelentősen befolyásolta. Az interetnikus viszonyokat átformálták a menekültmozgások, és új identitásbeli kihívások elé állították a helyi lakosságot.

A kárpátaljai magyar közösség vallási szerkezetének átalakulásáról külön tanulmány jelent meg, amely a SUMMA 2017 adataira épít. Eredményeik szerint a magyar közösség közel kétharmada reformátusnak vallja magát – ez jóval magasabb arány, mint amit a korábbi népszámlálásokból ismertünk. Ezzel szemben a római katolikusok aránya jelentősen csökkent, az ortodox vallású magyarok száma nőtt, a zsidó közösség pedig gyakorlatilag eltűnt a térségből (Molnár J. et al., 2024).

A nemzetiségek közötti kapcsolatok és a szórványhelyzet változását a Ferenc és Kovály (2020) által szerkesztett kötet is összefoglalja, amely a 2016–2019 közötti empirikus kutatások (TANDEM, SUMMA, szórványkutatás) eredményeit egyesíti. Eszerint az Euromajdan utáni időszakban jelentős átalakulás zajlott le a kárpátaljai interetnikus kapcsolatokban, amelyet részben a demográfiai folyamatok, részben a közösségeket érő politikai hatások befolyásoltak.

2022 után a Kárpátaljára érkező belső menekültek helyzetét vizsgáló kutatások is napvilágot láttak. Molnár D. E. et al. (2023) például a Beregszászi járás határmenti településein fogadott, belső-ukrainai menekülteket vizsgálta kérdőíves kutatásukban. Megállapították, hogy a válaszadók túlnyomó többsége pozitívan értékelte a kárpátaljai adottságokat: 91%-uk teljesen elégedett volt a vidék természeti adottságaival, 80% a nemzetiségi sokszínűséggel és 74,3% a nyelvi sokszínűséggel. A civil szervezetek és a helyi lakosság részéről nyújtott segítség esetében 71% jelölte meg, hogy teljes támogatást kapott. A megkérdezettek 70,6%-a jelezte, hogy a harcok befejezését követően vissza kíván térni korábbi lakóhelyére, míg mindössze 22,9% tervezte a kárpátaljai letelepedést. Ezek a felmérések részben megerősítik a hivatalos IOM (2022) és NISS (2025) adatait, amelyek szerint Ukrajna számos részéből több tízezer belső menekült érkezett a nyugati régiókba.

Végül a társadalmi–gazdasági helyzet értékelését Bacsó és Pataki (2024) közös monográfiája tárgyalja. Ebben a szerzők bemutatják Kárpátalja általános gazdasági-társadalmi szerkezetét, foglalkoznak a helyi vállalkozói szféra jellegzetességeivel, valamint felvázolják a 2010-es évekbeli fejlődés főbb irányait és egyenlőtlenségeit. Részletesen elemzik, hogyan érintette a térséget a COVID-19 pandémia, illetve jelenleg a háború okozta gazdasági sokk. Megállapítják, hogy bár a 2010-es évek végéig a kárpátaljai magyarság helyzete viszonylag kedvezően alakult (részben a Magyarország által nyújtott támogatásoknak köszönhetően), a járvány és a háború miatt új, súlyos kihívásokkal kell szembenézniük.

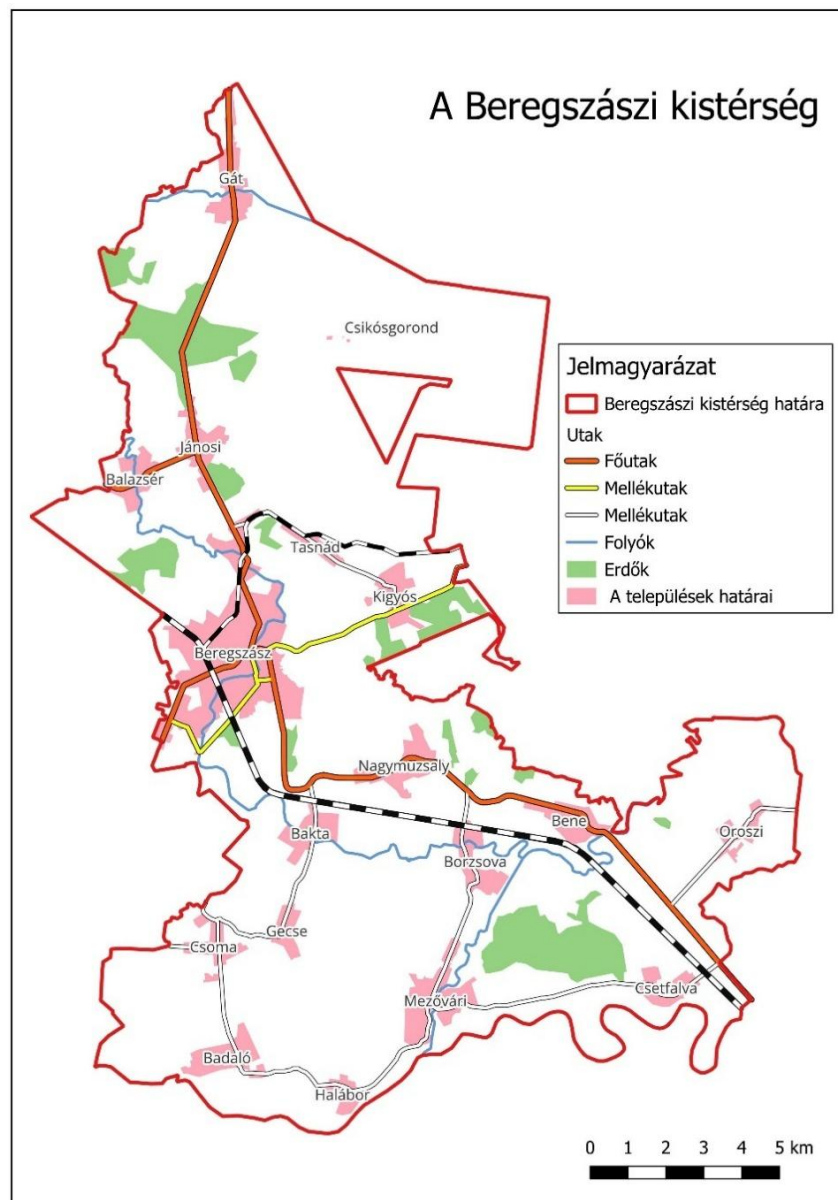
A fenti szakirodalmak alapján összefoglalható, hogy Kárpátalja társadalmi-gazdasági vizsgálata gazdag és sokirányú. A történeti áttekintés, a természetföldrajzi háttér, a népszámlálási és empirikus kutatások eredményei, a háborús migrációs trendek, valamint a vallási és interetnikus viszonyok alakulása egyaránt hozzájárul a komplex képhez. A szakirodalmi előzmények tehát nemcsak a jelen dolgozat elméleti alapját képezik, hanem segítenek értelmezni a Vári mikrorégió aktuális társadalmi-demográfiai helyzetét és jövőbeni kilátásait.

I. FEJEZET. A VÁRI MIKRORÉGIÓ TELEPÜLÉSEINEK ÁLTALÁNOS BEMUTATÁSA

A Kárpát-medence keleti régiójában, a történelmi Bereg vármegye, a jelenlegi Kárpátalja megye területén, a Beregszászi kistérségben (1. ábra) helyezkedik el a Vári mikrorégió, amely az általunk vizsgált négy, magyar etnikai többségű települést foglalja magába: Mezővárit, Nagyborzsovát, Csetfalvát és Nagymuzsalyt. A történelem során több ország fennhatósága alá is tartozott ez a terület: a 20. század elejéig a Magyar Királyság része volt, majd az 1920-as trianoni békeszerződés után Csehszlovákiához csatolták. A második világháború idején rövid időre visszakerült Magyarországhoz, majd 1945 után a Szovjetunió része lett, és ma Ukrajna Kárpátalja megyéjéhez tartozik (Fedinec, 2002). A gyakori határváltozások ellenére e vidék jelentős magyar nyelvű etnikai régiónak tekinthető, ahol a magyar nyelv, kultúra és tradíciók évszázadokon át megőrződtek.

Az elmúlt évek ukrajnai geopolitikai eseményei (a Krím-félsziget annexiója, a kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus kibontakozása, valamint a 2022 februárjában kirobbant teljeskörű orosz-ukrán háború) következményeként azonban az itt élő közösségek társadalmi-gazdasági helyzete és demográfiai folyamatai jelentősen átalakultak, így mélyreható vizsgálatuk fokozott figyelmet érdemel.

E fejezet átfogó képet nyújt a vizsgált településekről, bemutatva azok földrajzi elhelyezkedését, természeti adottságait, jelentősebb történelmi eseményeit, vallási és oktatási intézményeit, gazdasági életét és a kulturális tradíciók megőrzésére irányuló törekvéseit. Ez az átfogó bemutatás alapozza meg a demográfiai vizsgálat további részeit.

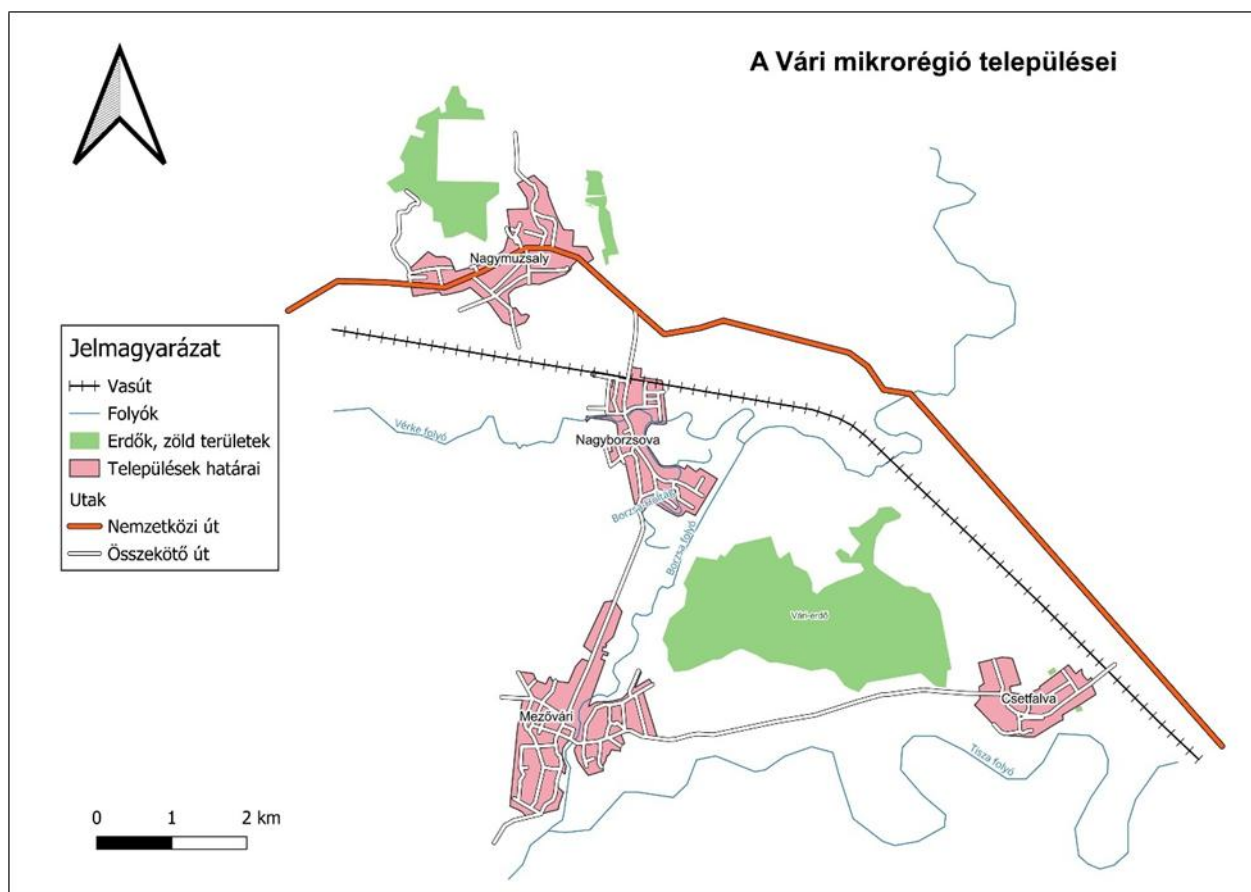

1. ábra. A Beregszászi kistérség települései (saját szerkesztés)

1.1. A Vári mikrorégió településeinek társadalmi-történeti jellemzése

Mezővári

Mezővári magyar többségű település, a kárpátaljai magyar tömbterület egyik meghatározó kulturális centruma az ukrán-magyar határvidéken. Földrajzi elhelyezkedését tekintve Kárpátalján a Beregszászi járásban a Borzsa folyó és a Tisza összefolyásánál fekszik (2. ábra), mindössze 11 km-re Beregszásztól délkeletre helyezkedik el, míg az Ungvár-Munkács-Rahó főútvonalától 6 km távolságra található. Területe 5,8 km². Közlekedési infrastruktúráját a közeli, 5 km-re lévő borzsovai vasútállomás biztosítja (Botlik, Dupka, 1993).

2. ábra. A Vári mikrorégió települései, saját szerkesztés

A település történelmi gyökerei a honfoglalás korába nyúlnak vissza, amikor a magyar törzsek 889-ben elfoglalták a közeli Borsova várát, amely később a Vári, majd a Mezővári elnevezés alapjául szolgált. Középkori történetében kiemelkedő szerepet játszott, hogy az egykori Borsova vármegye székhelyként funkcionált, hatalmas kiterjedésű földvárrel büszkélkedhetett. A tatárjárás idején azonban e megerősített hely súlyos károkat szenvedett, ami ahhoz vezetett, hogy a megyeszékhely Nagyberegbe tevődött át (Botlik, Dupka, 1993).

A török hódoltság évszázadai és a Rákóczi-szabadságharc során Mezővári többször is elpusztult, felégették. 1703 májusában itt bontotta ki zászlaját Esze Tamás kuruc vezér. A 18. században pedig a krími tatárok okoztak jelentős pusztítást a faluban. 1944 novemberében a sztálini megtorlás részeként 340 helyi férfit hurcoltak el a szolyvai munkatáborba, akik közül 169-en vesztették életüket (Botlik, Dupka, 1993).

A települést évszázadokon át szinte kizárólag magyar reformátusok lakták, akik hamar befogadták az új hitelveket. Mezővári református egyháza 1560-ban alakult meg. A templom a 15. századból származó gótikus épület, mely mai formáját az 1795-ös helyreállítás során nyerte el (Троцько, 1969).

A mezővári kolhoz 1948 tavaszán alakult meg, 1948. július 4-én vette hivatalosan is kezdetét a mezőgazdasági termelőségvetkezet működése. 1949-ben létrejött egy második termelőségvetkezet is, és 1950 elejére befejeződött a teljes kollektivizálás folyamata a két kolhoz egyesülésével (Троцько, 1969). A kollektivizálás során 1948 végére 190 hektár földet, 6 hektár szőlőt, 14 lovat és 14 ökröt társadalmasítottak. A termelés fokozatosan növekedett, a kolhozok főként gabonát, szőlőt és zöldségfélét termeltek. A munkát brigádokban végezték, a kolhoztagok a falu lakosságának nagy részét tették ki (Троцько, 1969).

Mezőváriban 1998-ban és 2001-ben is pusztító árvizek sújtották a települést, hatalmas károkat okozva az ott élőknek. Az 1998-as árvíz különösen súlyos volt, mert a Tisza és mellékfolyói áradása miatt számos ház megsemmisült, és sok család hajléktalanná vált. A 2001-es árvíz szintén nagy pusztítást végzett, megerősítve a védekezési munkálatok fontosságát a térségben (Izsák, 2007).

A településen 1945 óta magyar tannyelvű általános iskola, 1953-tól pedig magyar tannyelvű középiskola is működik. Emellett magyar nyelvű bölcsőde, 2 óvoda, zeneiskola, idősotthon és egy magyar könyvtár is található. A helyi Nemzet Házát gyakran használják magyar rendezvények színhelyéül, és 2019 óta működik a Mezővári Egyházi Önkéntes Tűzoltóság is. A település rendelkezik mentőállomással, családorvosi rendelővel, községházával, továbbá postával.

Korábbi gazdasági életében a mezőgazdaság, erdőgazdálkodás a zöldség-, gyümölcsstermesztés és az állattenyésztés játszotta a fő szerepet. A privatizációs folyamatokkal napjainkban egyre inkább a kisvállalkozások térnyerése figyelhető meg. Több kis családi tulajdonban lévő élelmiszer- és egyéb termékeket árusító üzlet működik, valamint számos magánkézben lévő, mezőgazdasággal és állattenyésztéssel foglalkozó kisvállalkozás is tevékenykedik a településen. Ezenkívül 2 gyógyszertár, 2 kocsmá és egy cukrászda is működik Mezőváriban. Hagyományaihoz ragaszkodó település, mely őrzi magyarságának arculatát.

Nagyborzsova

Nagyborzsova Kárpátalja egyik magyar többségű települése, amely a Beregszászi járásban a Borzsa folyó jobb partján terül el (2. ábra). A falu területe 2,53 km². Stratégiaileg fontos elhelyezkedését az Aknaszlatina-Ungvár vasútvonal mentén lévő helyi állomás, valamint az Ungvár-Munkács-Rahó országút közelsége, mindössze 1 km-es távolsága biztosítja (Botlik, Dupka, 1993).

A település történelmi gyökerei a honfoglalás idejére nyúlnak vissza, amikor a hagyomány szerint már a magyarok alapítottak itt települést, felismerve a terület talajainak termékenységét. A virágzó középkori község a XIII. századra lelkeszséggel is rendelkezett. A történelem viharai

azonban többször sújtották, az 1556-os tatár betörés során 17 telek pusztult el, lakosságát pedig elhurcolták (Sipos, 1911).

Nagyborzsova vallási életében kiemelkedő szerepet töltenek be a református és katolikus felekezetek. A református egyház 1552-ben keletkezett, 1991-ben mintegy 500 felnőtt hívővel bírt. A ma is működő református templomot 1332-37 előtt alapították, 1830-ban átépítették, megőrizve középkori részleteit, 1987-ben pedig felújították (Botlik, Dupka, 1993). A katolikus közösség a római és görögkatolikusokat egyesíti, 2023-ban a templomukat teljesen elbontották, az új épület felépítése jelenleg is zajlik. A miséket egy a katolikus egyház tulajdonában lévő lakóházban tartják.

A vallási intézményekhez kapcsolódó közösségi terek és programok is fontos szerepet töltenek be a település közösségének életében. A református parókia jól felszerelt gyülekezeti termében hittan órákat, biblia órákat és vasárnapi iskolát is tartanak. A templomudvaron játszótér található. Mindkét egyház aktívan szervez rendezvényeket a településen és azon kívül.

Az oktatási intézmények biztosítják az anyanyelvi oktatást a településen. 1945 óta működik magyar tannyelvű elemi, 1952-től pedig általános iskola. Az óvodai nevelés szintén magyar nyelven zajlik. Az általános iskola elvégzése után a diákok a környező falvak középiskoláiban vagy Beregszászon folytatják tanulmányaikat.

A település infrastruktúrájához közösségi ház, falusi könyvtár, családorvosi rendelő, posta, klub, élelmiszerüzletek tartoznak. Az utóbbi években azonban több üzlet is bezárt. Látnivalói közé sorolható az iskolával szemben elhelyezett, a Szépasszony dombját megjelenítő szobor is, melyet Ifj. Hidi Endre kárpátaljai magyar szobrászművész alkotott 2014-ben.

Az orosz-ukrán háború kitörése előtt a kulturális élet szervezői közé tartozott a Borzsovai Falusi Vendégfogadók Szövetsége is, mely 12 vendégházat tömörített a Nagyborzsovára érkező turisták fogadására. A szövetség működése a turisták hiányában azonban jelenleg szünetel.

A gazdasági élet terén meghatározó a helyi vasútállomás jelenléte, amely megkönnyíti azt, hogy a lakosság egy része Beregszászon és más településeken vállaljon munkát.

A privatizációt megelőzően a gazdaságot a mezővári termelőségvetkezet határozta meg, ahol a helyi lakosok munkát és a háztáji gazdálkodáshoz támogatást kaptak. Napjainkban viszont egyre inkább a kisvállalkozások térnyerése figyelhető meg. A faluban több gyümölcs- és zöldségtermesztéssel foglalkozó családi kisvállalkozás működik.

Nagymuzsaly

Nagymuzsaly magyar többségű település Kárpátalján, a Beregszászi járásban (2. ábra). Az Ungvár–Beregszász–Rahó főútvonal mentén helyezkedik el, Beregszásztól 7 km-re, a borzsovai vasútállomástól 2 km-re. Területe 11,2 km² (Botlik, Dupka, 1993).

Nevének eredete pusztai személynévből származik, magyar névadással, az alapjául szolgáló személynév forrása egy szláv Muzaj-Muzej lehetett (Botlik, Dupka, 1993). Múltjából ismert, hogy előnyös fekvését a vándornépek már az őskorban felismerték, amiről leletek tanúskodnak. Az 1241. évi tatárjárás után a király szászokat telepített a községbe. A hegyoldalon a Keresztelő Szent János tiszteletére épült középkori eredetű kőtemploma a XIV. századból származik. 1566-ban a krími tatárok a helységet feldúlták és a lakosságot elhurcolták. 1657-ben a vidékre betört lengyel hadak is elpusztították, kirabolták a falut (Botlik, Dupka, 1993).

A település történelme szorosan összefonódik a bányászat múltjával. Már a 19. század elején, 1825-ben a gróf Károlyi család timsógyárat alapított, melyhez a timkövet a közeli Nagyhegy riolitbányájából bányászták. A hegy évszázadokon át szolgáltatott kiváló minőségű malomköveket is, melyek híressé tették a vidéket. Az 1800-as évek végén kaolinbánya nyílt, mely a csehszlovák éráig üzemelt. A Nagyhegy aranylelőhelyeit már a törökök előtti időkben is ismerték a helyiek. A múlt század hetvenes-nyolcvanas éveiben szovjet geológusok tárták fel a leggazdagabb lelőhelyeket. 2020-ban nyílt meg újra a bánya a helyiek elégedetlensége ellenére, és jelenleg is zajlik a kitermelés (Vince et al., 2020).

Mezőgazdasági jellegű település, ahol fontos szerepet játszik a szőlő- és gyümölcsstermesztés. A privatizáció előtt működött egy helyi állami borászati gazdaság, amit jelenleg több magánkézben lévő pincészet váltott fel. A kedvező földrajzi fekvéséből adódóan jelentős a korai érésű gyümölcsök és zöldségfélék termesztése és értékesítése is. Egy külszíni perlitbánya is található Nagymuzsalyban.

A településen 1945 óta működik magyar tannyelvű általános iskola, valamint 1978-tól középiskola is, ahol párhuzamosan ukrán nyelvű osztályok is vannak. A településen működik óvoda, művelődési ház, könyvtár, egy étterem, családorvosi rendelő, posta és számos kisüzlet. 2023-ban pedig megnyílt a Nagymuzsalyi Tájház. A magyar kulturális élet aktív, amelynek fő mozgatórugója az 1989-ben alakult Kárpátaljai Magyar Kulturális Szövetség helyi alapszervezete.

A többségi magyar lakosság főként a református egyházhoz tartozik, amely 1545-ben keletkezett. A településen található egy XVII. századi faharanglábas templom. Ezen kívül jelen van a római és görögkatolikus egyház is, a gyülekezetekhez tartozó templomot 2001-ben szentelték fel.

Csetfalva

Csetfalva Kárpátalja egyik magyar többségű települése a Beregszászi járásban, amely az Ungvár–Rahó műút mentén fekszik, a Tisza jobb partján, mintegy 15 km-re Beregszásztól délkeletre. A falu a Tisza jobb partján terül el, Benétől a Borzsa folyó és egy mezőség választja el

körülbelül 3 km távolságra (2. ábra). A települést a Bátyú–Aknaszlatina vasútvonal megállóhelye is érinti. A település területe 1,26 km². Az Aknaszlatina–Ungvár vasútvonal halad át a településen (Botlik, Dupka, 1993).

A település nevének eredete monda szerinti magyarázata, hogy egy Csete nevű földesúrról kapta nevét, aki Árpád vezér alattvalója volt. Az első írásos említése 1341-ből származik "Villa Chet" néven, majd 1408-ban már Csetfalva néven szerepel a dokumentumokban. A XV-XVII. században több földbirtokos családé is volt a település, úgymint a Széchyeké, Tarczayaké és a Lónyayaké. Az 1567-es adóösszeírás alkalmával 11 lakott és 12 pusztá telket jegyeztek fel Csetfalván, de ugyanezen év telén a tatárok elhurcolták a lakosságot. A tatárjárást követően épülhetett fel a falu kőtemploma, amelyet a 15. században megújítottak (Botlik, Dupka, 1993).

A reformáció idején a falusiak protestáns hitre tértek és elfoglalták a régi katolikus templomot és plébániáját. 1645-re már virágzó református gyülekezet működött itt, majd a kőtemplomot is átalakították, felújították szükségleteiknek megfelelően. 1796-ban gótikus stílusú harangtornyot emeltek a templom előtt. A templom belseje, különösen a kazettás festett mennyezet népi motívumokat felmutató díszítése különleges művészeti értéket képvisel. A katolikus hívek számára új, a modern organikus építészet stílusában készült templomot emeltek 1998 és 2001 között.

A település, hasonlóan Mezővárihoz, két pusztító árvíznek is elszenvedője volt, 1998-ban és 2001-ben.

A gazdasági szerkezetet tekintve Csetfalván kiemelt szerepet kap a mezőgazdaság, különösen a szántóföldi növénytermesztés és az állattenyésztés. Működik egy farm sertés-, szarvasmarha- és juhállománnyal. A földterületek hasznosítását döntően a helyi lakosok végzik. Az orosz-ukrán háború előtt fontos szerepet töltött be a mezőgazdaság mellett a falusi turizmus is, 18 vendégház összesen 85 fő befogadóképességgel.

Az intézményi ellátottság tekintetében a faluban óvoda, 1-9. osztályos általános iskola, orvosi rendelő, részleges postahivatal, faluház közösségi teremmel, könyvtárral és tájházzal, valamint a 2020-ban átadott Móricz Zsigmond Kulturális Központ is található. A kereskedelmi egységek közé élelmiszerbolt, vegyesboltok, ruházati üzletek, kocsma és rendezvényterem tartozik.

1.2. A vizsgált mikrorégió történeti demográfiája az orosz-ukrán háború előtt

A Kárpát-medence keleti szegletében elterülő vidék, melyet ma Kárpátaljaként ismerünk, a történelem során sokszor változó közigazgatási berendezkedésen ment keresztül. A 20. század elején, 1920-ban, a trianoni békeszerződés értelmében ez a régió Csehszlovákia fennhatósága alá került. A 12 631 m² terület önálló közigazgatási egységgé vált Podkarpatska Rus néven,

elkülönülve Csehszlovákia többi részétől. A Kárpátalja elnevezést ekkoriban kezdték el használni (Fedinec, 2002). Kezdetben ideiglenes határ, demarkációs vonal választotta el a cseh területektől, melyet 1927-ben véglegesítettek. A történelem viharai a későbbiekben többször is átrajzolták a vidék határait. 1939 és 1945 között ismét Magyarországhoz tartozott, majd a második világháborút követően, 1945. június 29-én a Szovjetunióhoz csatolták Zakarpatszka Ukrajna néven. 1991 óta Kárpátalja a független Ukrajna második legkisebb megyéje területe alapján (Molnár, Molnár D. 2005).

A fentiek fényében, annak érdekében, hogy feltérképezzük Mezővári, Nagyborzsova, Csetfalva és Nagymuzsaly lakosságának alakulását a történelem során, először is a Magyarország területén végzett népszámlálási adatokat kell megvizsgálnunk. Magyarországon az első teljeskörű népszámlálást 1784-ben, II. József rendeletére hajtották végre. A következő összeírást 1869-ben tartották, majd 1870-től kezdődően tízévente végeztek censusokat. A Kárpátalját érintő népszámlálások sorát érinti még a csehszlovák éra két összeírása 1921-ben és 1930-ban. A magyar közigazgatás 1941-ben hajtott végre népszámlálást a visszacsatolt területen. A Szovjetunióhoz csatolást követően pedig 1946-ban, bár nem hivatalos formában, de összeírták a lakosságot. A szovjet éra alatt négy népszámlálásra került sor 1959-ben, 1970-ben, 1979-ben és 1989-ben. A független Ukrajna ideje alatt pedig – mint ahogyan azt már korábban említettük – mindössze egyszer, 2001-ben tartottak népszámlálást (Kocsis, 2001). A következőkben ezen összeírások mentén elemezzük a vizsgált mikrorégióra vonatkozó demográfiai trendeket.

Mezővári történeti demográfiája

Mezővári népességszámának alakulása a 18. század végétől napjainkig hullámzó tendenciát mutatott (3. ábra). Mint ahogy azt fent is leírtuk, a legrégebbi rendelkezésre álló hivatalos népszámlálási adat 1784-ből származik, amikor a település 1252 főt számlált, viszont 1870-ben már 2499 főre ugrott a népesség száma. A következő adat 1881-ből való, amikor 1948 lakost regisztráltak, akik közül 1875 fő volt magyar nemzetiségű. A három legnagyobb vallási felekezet a reformátusok 1612 fővel, a római katolikusok 156 fővel és az izraeliták 178 fővel.

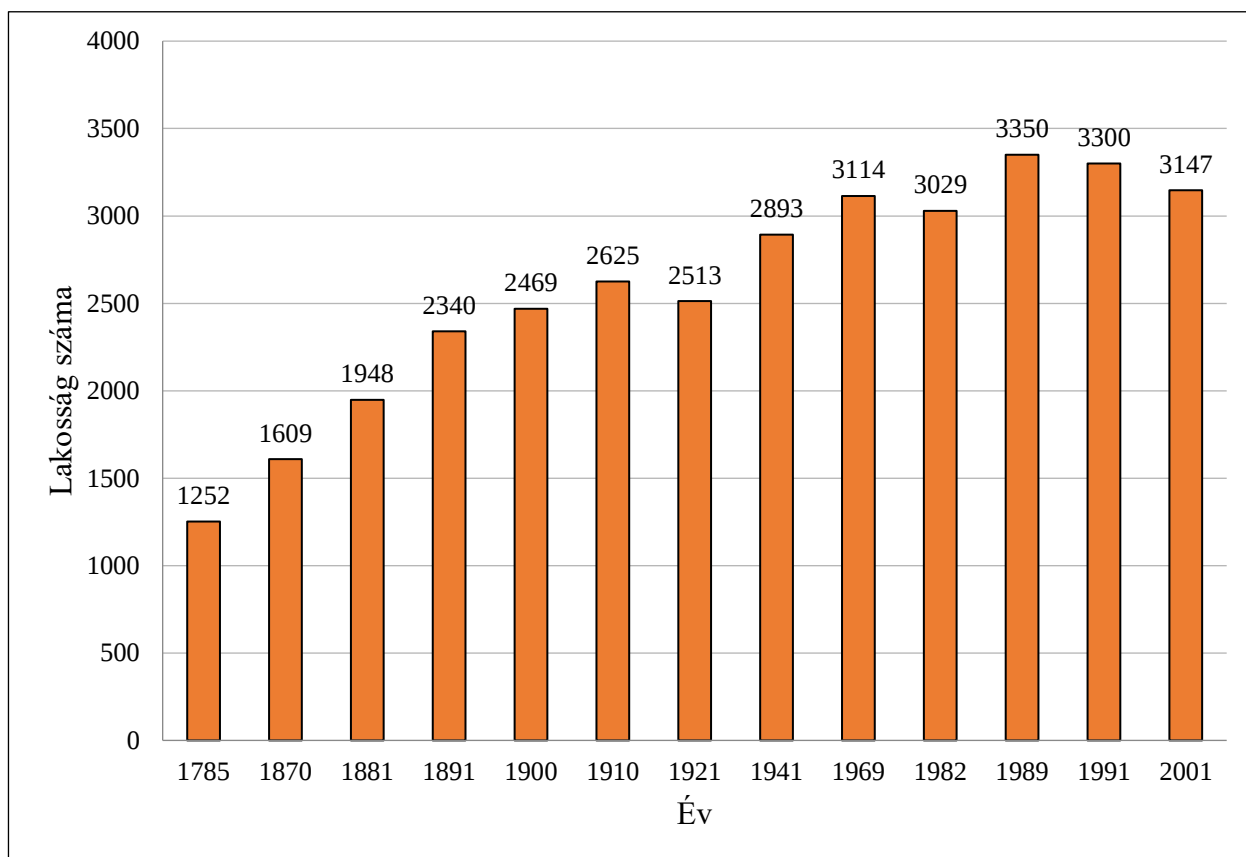
1891-ben a lakosság létszáma 2340 főre nőtt, ebből 2339-en voltak magyarok. A három legnagyobb felekezet megoszlását tekintve: a reformátusok 1951 fő, az izraeliták 218 fő és a katolikusok 169 fő voltak.

1900-ban már 2469 főt számlált a település lakossága. Az első világháború előtti utolsó, 1910-es népszámlálás során 2625 főt regisztráltak, döntő többségében, 2616 fő magyar nemzetiségűt. A három legnagyobb vallási csoport a reformátusok 2259 fővel, az izraeliták 211 fővel és a katolikusok 148 fővel (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1784, 1870, 1881, 1891, 1900, 1910).

Az 1921-es csehszlovák népszámlálás adatai szerint Mezővári lakosságának száma 2513 főre csökkent (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1921). Az 1941-es magyarországi népszámlálás során a településen 2893 főt regisztráltak, melyből 2891 fő volt magyar nemzetiségű. A három legnagyobb felekezet a reformátusok 2495 fővel, az izraeliták 179 fővel, valamint a római katolikusok 158 fővel és a görögkatolikusok 50 fővel (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1941).

A szovjet időszakban ezek a számok tovább növekedtek, az 1969-es népszámlálási adat alapján 3114 főt regisztráltak a településen, 1982-ben pedig 3029 főt jegyeztek fel. 1989-ben 3350 fő volt a lakosságszám, melyből 2910-en voltak magyar nemzetiségűek. A kommunista diktatúra bukása után, 1991-ben a 3300 fős összlakosságból 3000-en vallották magukat magyar nemzetiségűnek (Botlik, Dupka, 1993).

A legutolsó, 2001-es, immáron már a független Ukrajna területén végrehajtott népszámlálás tanulsága szerint Mezővári 3147 lakosából 2552 fő volt magyar nemzetiségű (Державна служба статистики України, 2001). 2017-ben a SUMMA 2017 felmérés alapján a magyarok száma 2082 főre csökkent (Tátrai et al., 2017).

3. ábra. Mezővári lakosságszámának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján (fő)

Forrás: Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, saját szerkesztés

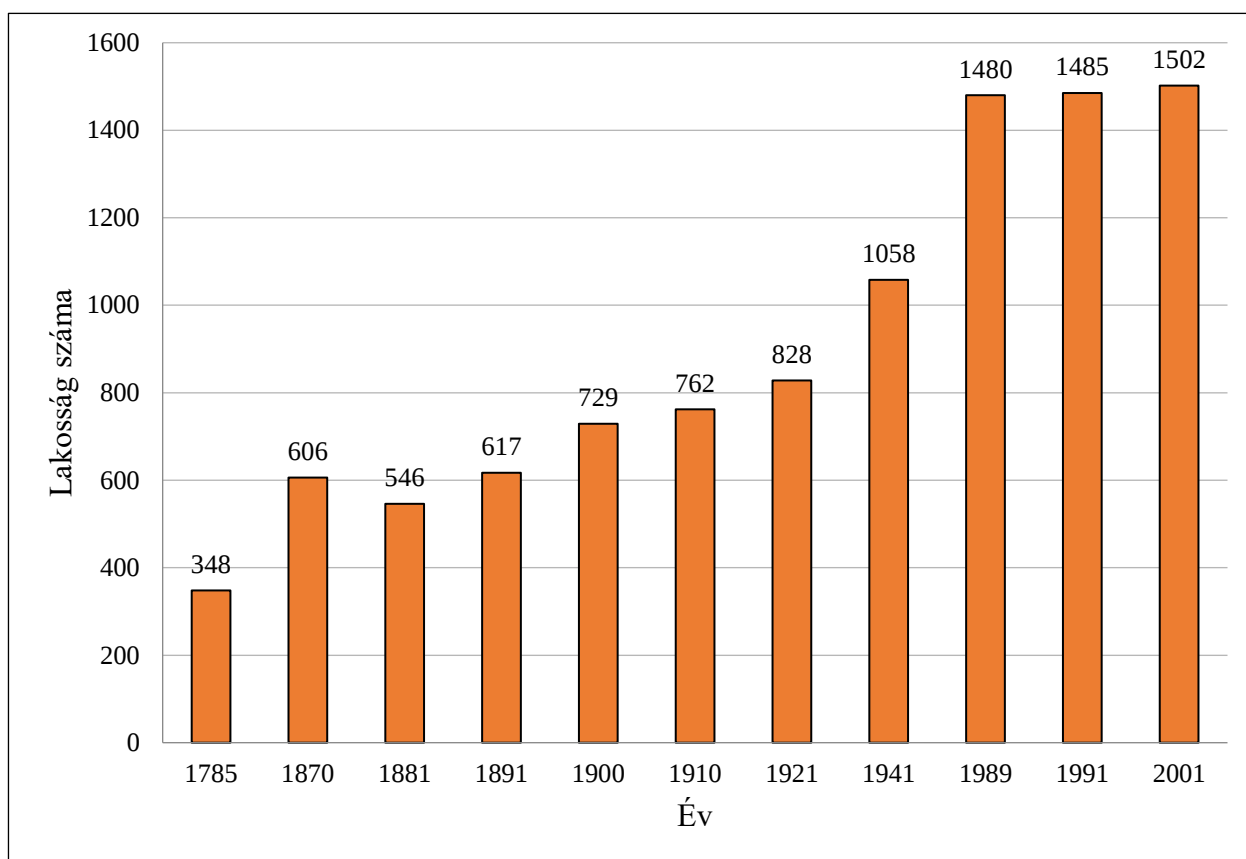
Nagyborzsova történeti demográfiája

Nagyborzsova népességszáma a 18. század végétől fokozatosan emelkedett (4. ábra). 1785-ben még csak 348 lakos élt a településen, de 1870-re ez a szám már 606-ra nőtt. A századfordulón a népességszám stagnált, 1881-ben 546 fő volt. A lakosság döntő többsége magyar anyanyelvű volt, az ugyanezen évi adatok szerint 527 magyar élt a településen. A felekezeti megoszlás tekintetében a reformátusok voltak többségben 408 fővel, emellett 67 katolikus és 71 izraelita vallású lakos is élt a faluban. 1891-re a lakosságszám 617 főre emelkedett, ebből 615 fő magyar anyanyelvű volt. A felekezeti megoszlás is hasonló képet mutatott: 83 katolikus, 434 református és 100 izraelita vallású lakos élt a településen. 1900-ban 729 lakost regisztráltak, közülük 720 fő volt magyar nemzetiségű. A felekezeti összetétel a következőképpen alakult: 123 fő katolikus, 512 fő református és 94 fő izraelita (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1785, 1870, 1881, 1891, 1900).

A 20. század elején tovább növekedett a lakosságszám, 1910-ben 762 lakost regisztráltak, akik mind magyar anyanyelvűek voltak. A felekezeti összetétel a következő volt: 112 katolikus, 529 református és 121 izraelita (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1920).

Az 1921-es csehszlovák népszámlálás 828 lakost talált Nagyborzsován (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1921). A 20. század folyamán a település népessége jelentősen bővült, a magyar lakosság aránya azonban még mindig meghatározó volt az 1941-es magyar népszámlálási adatok szerint, amikor 1058 lakosból 1042 volt magyar nemzetiségű. A felekezeti megoszlás pedig így alakult: 74 fő római katolikus, 144 fő görögkatolikus, 733 fő református és 103 fő izraelita (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1941).

A szovjet időszakban, 1989-ben 1480 főt írtak össze Nagyborzsován, ebből 1457 volt magyar nemzetiségű. 1991-ben pedig 1485 lakosból 1460 volt magyar nemzetiségű (Botlik, Dupka, 1993).

4. ábra. Nagyborszo lakosságszámának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján (fő)

Forrás: Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, saját szerkesztés

Az ukrainai 2001-es népszámlálás 1502 lakost regisztrált, amelyből 1426 fő volt magyar nemzetiségű (Державна служба статистики України, 2001). 2017-re a SUMMA felmérés alapján a magyarok száma 1273 főre csökkent a településen (Tátrai et al., 2017).

Nagymuzsaly történeti demográfiája

A településen mindössze 360 lakos élt 1785-ben. A népesség ezt követően folyamatosan növekedett, 1870-re elérte az 1203 főt (5. ábra). 1881-ben 959 lakost számoltak össze, akik közül 752 volt magyar nemzetiségű. A lakosság többsége, 440 fő, izraelita vallású volt, a katolikus és református felekezetek lélekszáma pedig 337 fő, illetve 172 fő volt.

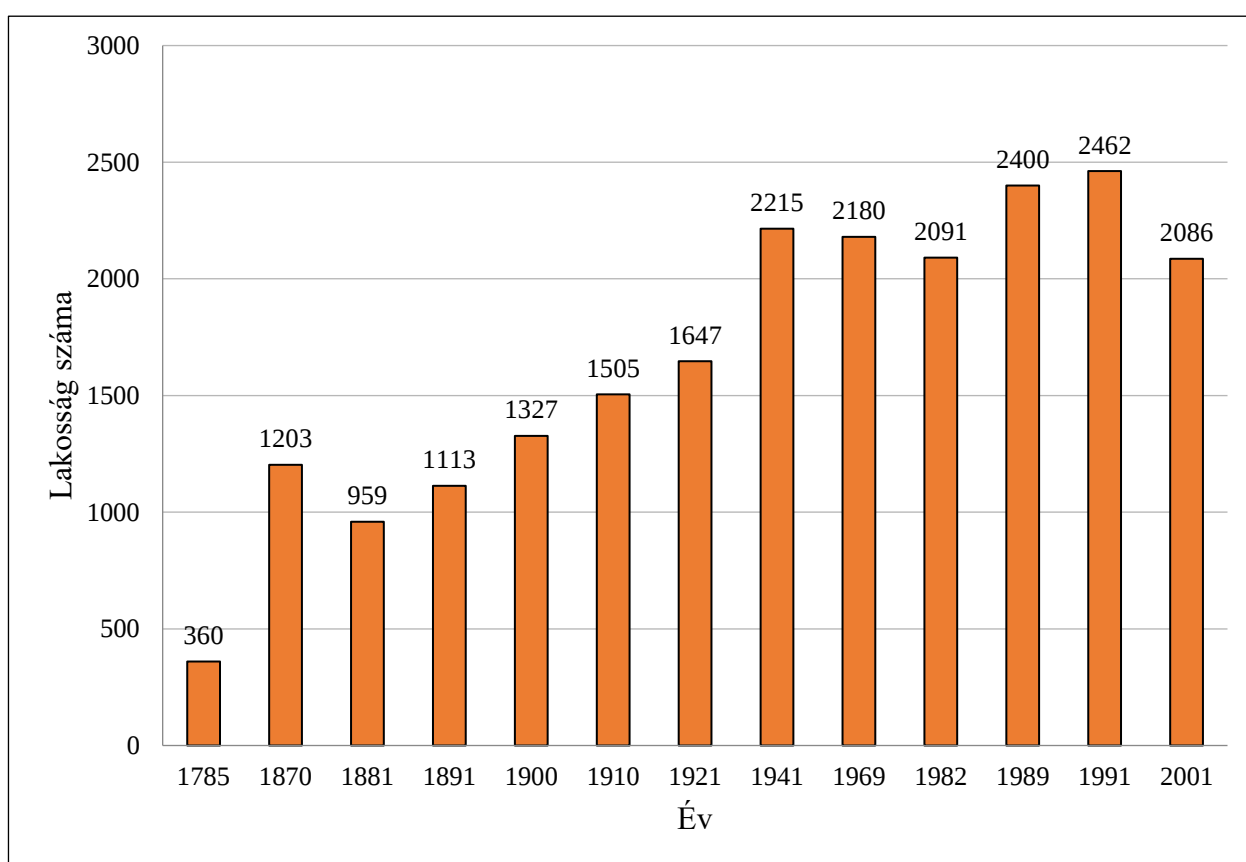
1891-re a lakosság száma 1113 főre emelkedett, amelyből 784-en vallották magukat magyarnak. A katolikusok voltak a legnépesebb vallási csoport 406 fővel, a reformátusok 500-an, az izraeliták pedig 198-an voltak (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1785, 1870, 1881, 1891).

A 20. század elején a növekedés folytatódott, 1900-ban 1327, 1910-ben pedig 1505 lakost jegyeztek fel. Utóbbiak közül 1457-en vallották magukat magyar nemzetiségűnek. A legnagyobb

vallási csoport a református volt 730 fővel, a katolikusok 496-an, az izraeliták pedig 262-en voltak (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1900, 1910).

Az I. világháború utáni első csehszlovák népszámlálás 1647 lakost talált a faluban 1921-ben. 1941-re, a magyar uralom idején, a lakosság 2215 főre duzzadt, 1078 férfival és 1137 nővel. A magyarok száma elérte a 2044 főt, a római katolikusoké 383 fő, a görögkatolikusoké 508 fő, a reformátusoké 920 fő, az izraelitáké pedig 353 fő volt (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1921, 1941).

A II. világháború utáni szovjet időkben a lakosság fokozatosan csökkent: 1969-ben 2180-an, 1982-ben 2091-en, 1989-ben azonban 2400-an éltek a faluban, közülük 2100-an magyarok. 1991-ben 2462 lakost írtak össze, akik közül 2035 volt magyar (Botlik, Dupka, 1993).

5. ábra. Nagymuzsaly lakosság számának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján (fő)

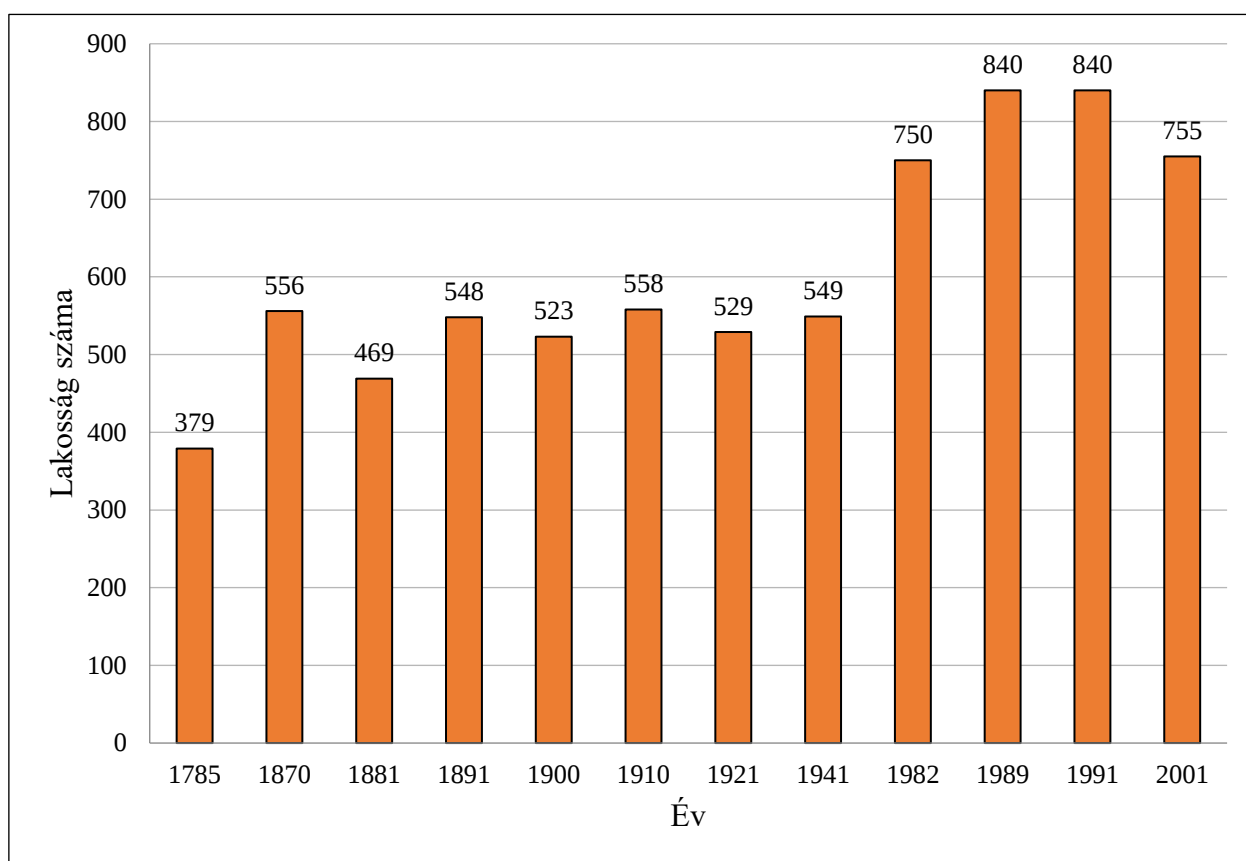
Forrás: Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, saját szerkesztés

A független Ukrajna korszakában, 2001-ben, 2086 lakost számoltak, 1714 magyarral (Державна служба статистики України, 2001). 2017-re a SUMMA felmérés alapján a magyarok száma 1362 főre csökkent (Tátrai et al., 2017).

Csetfalva történeti demográfiája

A 18. századtól kezdve szinte folyamatosan növekedett a település lakossága, 1785-ben 379-en lakták. A 19. században tovább gyarapodott a népesség, 1870-re elérte az 556 főt (6. ábra). Az 1881-es összeírás 469 lakost regisztrált, közülük 432 fő volt magyar nemzetiségű, 137-en katolikusok, 293-an reformátusok és 38-an izraeliták.

1891-re a lakosság száma 548 főre emelkedett, közülük 518-an vallották magukat magyarnak, 200-an katolikusok, 311-en reformátusok és 36-an izraeliták voltak. 1900-ban 523 lakost írtak össze, mindannyian magyarok, közülük 157-en katolikusok, 333-an reformátusok és 33-an izraeliták.

6. ábra. Csetfalva lakosságának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján (fő)

Forrás: Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, saját szerkesztés

Az 1900-as évek elején kissé ingadozott a lélekszám, de a vallási megoszlás hasonló maradt: 1910-ben 558 lakos volt, 555 fő magyar nemzetiségű, 173 fő katolikus, 344 fő református és 41 fő izraelita vallású (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1785, 1870, 1881, 1891, 1900, 1910).

Az első világháborút követően, amikor Csetfalva a Csehszlovák államhoz került, az 1921-es csehszlovák népszámlálás 529 főt regisztrált (Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal, 1921). Majd a következő bő fél évszázadban, a szovjet érában, ismét növekedett a lakosság létszáma, 1982-re elérte a 750 főt, 1989-re pedig a 840 főt, akik túlnyomórészt, 831-en, magyarok voltak (Botlik, Dupka, 1993).

A rendszerváltás környékén, 1991-ben 840 lakost tartottak nyilván, melynek többsége, 836 fő, vallotta magát magyarnak. A 2001-ben végzett népszámlálás 755 lakost regisztrált Csetfalván, ebből 731 fő volt magyar (Державна служба статистики України, 2001). A 2017-es SUMMA felmérés alapján a magyarok száma 717 főre csökkent (Tátrai et al., 2017).

A fentiek alapján elmondható, hogy a vizsgált mikrorégió, Mezővári, Nagyborzsova, Nagymuzsaly és Csetfalva történeti demográfiájának elemzése alapján számos érdekes tendencia és változás rajzolódik ki. A települések népességének alakulása az évszázadok során a politikai, társadalmi és gazdasági átalakulásoknak köszönhetően változatos képet mutatott.

Például Mezővári esetében az látható, hogy a 18. század végétől a 20. század elejéig folyamatos növekedést tapasztalhattunk a lakosság számában. Ebben az időszakban a település jelentős kulturális és vallási sokszínűséget mutatott, amely a református, katolikus és izraelita közösségek számának megoszlásában is tükröződött. A szovjet időszakban további népességrobbanás következett be, majd a kommunista rendszer összeomlásával a magyarok aránya még mindig domináns maradt. Az utolsó ukrainai felmérési adatok azonban azt mutatják, hogy a magyarok száma csökkenő tendenciát mutatott, valószínűleg az erősödő elvándorlás és az előregedő lakosság következményeként.

Nagyborzsova esetében a népesség számának folyamatos emelkedése volt jellemző a 18. századtól kezdve egészen a 20. század elejéig. A falu mindvégig magyar többségű volt, és a vallási megoszlás tekintetében is hasonló volt Mezővárihoz. A szovjet időszakban pedig addig nem látott mértékben növekedett a népesség.

Nagymuzsalyban és Csetfalván hasonló trendek figyelhetők meg, bár kevesebb változás történt az etnikai és vallási megoszlásban. Mindkét faluban az 1920-as években és a szovjet időszakban volt a legnagyobb népességrobbanás, majd a rendszerváltás után ismét csökkenés következett be.

Összességében megállapítható, hogy a vizsgált települések jelentős demográfiai változáson mentek keresztül az évszázadok során, és bár egyes időszakokban jelentős népességnövekedést

tapasztaltak, az utóbbi évtizedekben stagnálás vagy csökkenés volt megfigyelhető. A demográfiai változásokat számos tényező befolyásolta, ideértve a politikai rendszerek változásait, a megélhetési lehetőségeket és az elvándorlási trendeket is. A jelenlegi tendenciák azt mutatják, hogy ezeknek a kis közösségeknek továbbra is szembe kell nézniük ezekkel a demográfiai kihívásokkal, így például az előregerdő lakossággal vagy az egyre fokozódó elvándorlással. Utóbbiakról a következő fejezetekben adunk bővebb leírást.

II. FEJEZET. A VÁRI MIKRORÉGIÓ TÁRSADALMI-DEMOGRÁFIAI JELLEMZŐINEK FELTÁRÁSA

2.1 A kutatás módszertana

A kutatás során a Vári mikrorégió társadalmi és demográfiai jellemzőinek feltárására különböző módszertani megközelítéseket alkalmaztunk. Célunk az volt, hogy a térségben zajló folyamatokat komplex módon, mind a statisztikai adatok összegyűjtésével és azok elemzésével, mind kvalitatív kutatás segítségével tárjuk fel, valamint, hogy ezek alapján következtetéseket vonjunk le a helyi közösségek jelenlegi helyzetéről és jövőbeli kilátásairól. Tehát, a kutatás statisztikai adatgyűjtésre és azok elemzésére, empirikus vizsgálatra, valamint a kvalitatív és kvantitatív megközelítések integrációjára épült.

A vizsgált mikrorégió demográfiai trendjeinek széleskörű feltárása érdekében különös figyelmet fordítottunk a módszertan megtervezésekor arra, hogy a gyűjtött adatok minél nagyobb időintervallumot öleljenek fel, átfogóak és az adott mikrorégió sajátosságait tükrözőek legyenek.

2.1.1. Statisztikai adatgyűjtés és elemzés

A kvantitatív kutatás során az önkormányzatoktól, egyházi szervezetektől, oktatási intézményektől származó adatokat gyűjtöttük és elemeztük, amelyek a 2014 és 2024-es évekre vonatkoztak. Ezek az adatok – többek között – a népességszám változására, a kor- és nemek szerinti megoszlásra, a vándorlási tendenciákra, valamint a születések számára vonatkoznak. Az adatok begyűjtése során sokszor kerültünk olyan akadályok elé, mint a hiányos vagy pontatlan adatvezetés. A legtöbb esetben az adatok nem voltak digitalizálva, néhány esetben pedig, mivel új személy került az adott hivatali pozícióba, az az előtt vezetett adatok egy része elveszett és csak hiányos formában került elő. Ez magyarázza azt, hogy az egyes településekről nem mindig sikerült egységes statisztikai adatokat gyűjteni.

Munkánk során kiemelt figyelmet fordítottunk az orosz-ukrán háború hatásainak feltárására, különösen a migrációs folyamatok és a helyi közösségek életében bekövetkező demográfiai változások szempontjából. A kutatás során az idősoros vizsgálatok mellett összehasonlító elemzéseket is végeztünk a mikrorégió települései között. Ez lehetővé tette, hogy az egyes települések sajátosságait és a térségen belüli eltéréseket is feltárjuk. Grafikusan is megjelenítettük a kapott eredményeket, hogy azok könnyebben érthetővé és szemléletessé váljanak.

Fontos azonban megjegyeznünk azt, hogy a statisztikai adatok által kirajzolódó kép nem feltétlenül tükrözi a teljes valóságot. Leginkább igaz ez az önkormányzatoktól megszerzett adatokra, ugyanis az adatgyűjtés során maguk a települések önkormányzatainál dolgozó személyek hívták fel figyelmünket arra, hogy a hivatalosan bejegyzett lakosság nagy része, bár szerepel a nyilvántartásukban, a valóságban ezek a személyek vagy még a 2022-es geopolitikai események előtt költöztek külföldre és életvitelszerűen ott élnek azóta is, vagy a 2022-es háborús események hatására hagyták el a települést. Mindezen anomáliák kiküszöbölését, a minél realisabb helyzet megismerését volt hivatott segíteni empirikus kutatásunk.

2.1.2. Az empirikus kutatás

A fent leírtak is azt erősítik, hogy az empirikus kutatás elengedhetetlen részét képezte a kutatásnak, mert a statisztikai adatokkal kiegészítve, csak így kaphatunk reális és releváns képet a vizsgált településeken jelenleg is zajló társadalmi és demográfiai változásokról, továbbá a jelenlegi állapotokról.

Az empirikus kutatás során félig strukturált interjúk segítségével vizsgáltuk a Vári mikrorégió négy településének társadalmi és gazdasági jellemzőit, valamint a közösségek demográfiai változásait. Az interjúkat 2024 novembere és 2025 tavasza között készítettük, és összesen tizenhét helyi szereplőt szólaltattunk meg.

A vizsgált mikrorégió társadalmi-demográfiai trendjeinek minél komplexebb feltárása érdekében az interjúalanyokat igyekeztünk úgy kiválasztani, hogy azok reprezentálják mind az egyes településeket, mind azokat a pozíciókat/foglalkozásokat, amelyek képviselői széleskörű rálátással bírnak az egyes települések közösségeire. Így beszélgetőpartnereink között egyéni vállalkozók, tanárok, egyházi személyek és önkormányzati dolgozók is szerepeltek, akik különböző nézőpontokból világították meg a települések helyzetét és dinamikáit. A félig strukturált interjúk módszertanilag azért bizonyultak hatékonyak, mert egyensúlyt teremtettek az előre meghatározott kérdéskörök és a spontán, az interjúalanyok egyedi nézőpontjából fakadó gondolatok között. Ezáltal az interjúk nemcsak a kutatási célok szempontjából releváns információk gyűjtését tették lehetővé, hanem a helyi lakosok problémáinak, véleményeinek és érzelmi reakcióinak mélyebb megértését is.

Az interjúk időzítése – 2024 novembere és 2025 tavasza között – lehetővé tette, hogy a legfrissebb folyamatokról is pontos képet kapjunk. Az anonimizált alanyok jellemzőit összefoglaló táblázatot, amit az alábbiakban jelenítünk meg (1. táblázat), annak érdekében készítettük el, hogy az empirikus kutatás eredményeinek alapját képező adatok hitelessége és sokszínűsége egyértelműen látható legyen.

ID személy	ID foglalkozás	Interjú alany életkora	Település
A1	BT	47	Nagyborzsova
A2	BT	32	Nagyborzsova
A3	BT	50	Csetfalva
A4	BT	40	Mezővári
A5	BT	28	Nagymuzsaly
A6	OT	40	Nagyborzsova
A7	OT	60	Nagymuzsaly
A8	OT	60	Nagyborzsova
A9	OT	43	Mezővári
A10	OT	51	Csetfalva
A11	OT	37	Nagymuzsaly
A12	ÖD	60	Nagyborzsova
A13	ÖD	57	Csetfalva
A14	ÖD	39	Mezővári
A15	ÖD	55	Nagymuzsaly
A16	ESZ	44	Nagyborzsova
A17	ESZ	50	Csetfalva

1. táblázat. Az empirikus kutatás résztvevői (Magyarázat: BT: bolttulajnos, OT: oktatásban tevékenykedő, ÖK: önkormányzatnál dolgozó, ESZ: egyházi személy) (saját szerkesztés)

Az empirikus kutatás során tehát kiemelt figyelmet fordítottunk arra, hogy az interjúalanyok sokszínű csoportot alkossanak, és a vizsgált települések különböző társadalmi rétegeit képviseljék. Az alanyok kiválasztása során igyekeztünk olyan személyeket megszólítani, akik hosszabb ideje élnek vagy dolgoznak az egyes településeken, így mélyebb ismeretekkel rendelkeznek a helyi közösség mindennapjairól és az évek során bekövetkező változásokról. Ez a tapasztalat különösen fontos volt a történeti távlatok megértéséhez, amely lehetővé tette az aktuális folyamatok kontextusba helyezését is. Az interjúkat úgy szerveztük meg, hogy azok időben és térben is rugalmasak legyenek, ezért az interjúk nagyobb részét online bonyolítottuk le, igazodva az alanyok napi elfoglaltságaihoz, és biztosítva a nyugodt, zavartalan beszélgetések lehetőségét.

Az interjúkérdések olyan kulcsfontosságú témákra fókuszáltak, amelyek lehetővé tették a települések társadalmi, gazdasági és kulturális sajátosságainak feltárását. Az interjúalanyok beszámoltak a helyi demográfiai változásokról, a háborús helyzet következményeiről, a lakosság gazdasági helyzetéről, valamint a közösségi élet dinamikájáról. Az általuk megosztott tapasztalatok hozzájárultak ahhoz, hogy részletes képet kapjunk az elvándorlás, a fiatalok helyben maradási hajlandósága, az oktatás, az egyházi élet és a helyi gazdaság jelenlegi állapotáról. Az orosz-ukrán háború közvetlen és közvetett hatásait minden beszélgetés során kiemelten vizsgáltuk, különös tekintettel a demográfiai változásokra, a közösségek alkalmazkodóképességére és jövőbeli kilátásaira.

A magánvállalkozók által megosztott információk betekintést nyújtottak a helyi gazdaság szerkezetébe és a kereskedelmi tevékenységek kihívásaiba. Az üzlettulajdonosokkal folytatott beszélgetések során feltártuk az árubeszerzési nehézségeket, az infláció hatásait, valamint a vásárlói szokásokban bekövetkező változásokat, amely fontos adalék a migrációs trendekre vonatkozólag is. Emellett megvizsgáltuk, hogy a lakosság összetételének átalakulása – például az elvándorlás vagy a bevándorlás következtében – milyen hatást gyakorolt az üzletek forgalmára és a helyi gazdaság fenntarthatóságára.

A vizsgált településeken működő boltok profiljai és azok gazdasági szerepe árnyalt képet nyújtottak a Vári mikrorégió kereskedelmi struktúrájáról. Az öt interjúalany különböző üzlettípusokat képviselt, amelyek eltérő kihívásokkal és lehetőségekkel szembesültek. Nagyborzsován A1 élelmiszerboltot üzemeltetett, míg A2 egy vegyes kereskedést vezetett, amely ruházati cikkeket, játékokat és háztartási kellékeket árusított. A másik három alany – A3 Mezőváriból, A4 Nagymuzsalyból és A5 Csetfalváról – szintén élelmiszerboltokat működtetett.

Az egyházi személyekkel készített interjúk során főként a vallási élet és a közösségi szolidaritás szerepét elemeztük a háború különböző szakaszaiban. Az egyházi személyekkel készített interjúk célja az volt, hogy feltárjuk az orosz-ukrán háború hatásait a Vári mikrorégió helyi vallási közösségeire, azok összetételére és számában bekövetkezett változásokra, az egyházi életre, valamint az egyház szerepét a társadalmi és lelki támogatásban. Az interjúk során az egyházi személyek részletesen beszámoltak arról, hogyan változott a hitélet, a közösségi szolidaritás és a lelki támogatás iránti igény a háború különböző szakaszaiban – a 2014-es kelet-ukrajnai konfliktus első hullámaintól a 2022-ben kiteljesedő, országos méretű válságig.

Két egyházi személlyel – A14-gyel, Nagyborzsováról és A15-tel, Csetfalváról – beszélgettünk 2025 telén, hogy az interjúkon keresztül mélyebben megismerjük a vallási közösségek sorsát.

Az oktatásban tevékenykedőkkel folytatott interjúk főként a fiatal generációk helyzetére, a tanulók létszámának változására, valamint jövőképre összpontosítottak. A 6 helyi tanárral készített interjú során feltártuk a diákok tanulmányi teljesítményében és lelkiállapotában

bekövetkező változásokat is, valamint a szülők bevonódásának mértékét. Az oktatási infrastruktúra kihívásait és az oktatás szerepét a háborús helyzet feldolgozásában szintén részletesen elemeztük. Az interjúk rávilágítottak arra, hogy a háború milyen hatással volt a pedagógusok fluktuációjára és a helyi oktatás fenntarthatóságára.

Minden vizsgált településről megszólaltattunk egy-egy önkormányzati dolgozót, a velük készült beszélgetésekből képet kaptunk a helyi közigazgatási rendszer működésének kihívásairól, a szociális szolgáltatások iránti igények növekedéséről, valamint a települések gazdasági és infrastrukturális helyzetének változásairól. Az interjúk során az önkormányzatok háborús helyzetre adott válaszait, a lakosság támogatására tett lépéseiket, valamint a jövőbeli fejlesztési terveiket is elemeztük. Ezen beszélgetések során szintén kiemelt figyelmet fordítottunk az egyes települések demográfiai trendjeinek feltárására, a migrációs folyamatok alakulására.

Az interjúk során gyűjtött információk elemzésével tematikus mintázatokat azonosítottunk. Az eredményeket anonim módon rögzítettük, hogy biztosítsuk az interjúalanyok adatainak védelmét, ugyanakkor a kutatási kérdések szempontjából releváns információkat rendszereztük. Az empirikus kutatás segítségével olyan részletek kerültek felszínre, amelyek a statisztikai adatokból nem olvashatók ki, így a kutatás átfogóbb képet nyújthat a Vári mikrorégió társadalmi és demográfiai helyzetéről.

A kvalitatív és kvantitatív adatok feldolgozása során külön figyelmet fordítottunk az összefüggések feltárására. A félig strukturált interjúkat a tartalomelemzés módszerével dolgoztuk fel, míg a statisztikai adatokat numerikus formában elemeztük. Az általunk használt kétféle módszertan kombinációja lehetővé tette, hogy komplex és megalapozott következtetéseket vonjunk le.

2.2. Eredmények

2.2.1. A statisztikai adatok elemzése

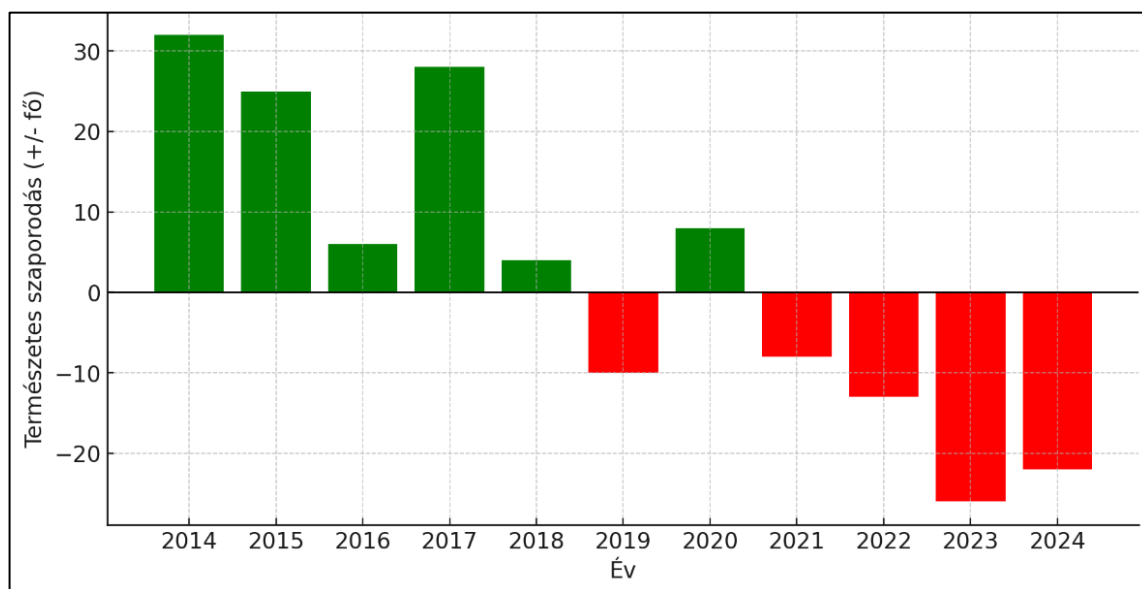
Mezővári

Mezővári demográfiai helyzetének elemzése során a 2014 és 2024 közötti időszakra vonatkozó adatokat használtuk fel, amelyek a születési és halálozási számokat, a lakosságszám változását, valamint a nemek szerinti megoszlást tartalmazzák. A rendelkezésre álló információk alapján a település népességszámára vonatkozó részletes adatok 2023-tól állnak rendelkezésre, míg a születési és halálozási statisztikák az egész évtizedre kiterjednek.

A település népességszáma az elmúlt évtizedben enyhé, de folyamatos csökkenést mutatott. 2023-ban Mezővári lakossága 3200 fő volt, amely 2024-re 3161 főre csökkent, ami egy év alatt

39 fős veszteséget jelentett. Bár a 2014–2022 közötti pontos lakosságszámok nem állnak rendelkezésre, a születési és halálozási adatok alapján valószínűsíthető, hogy a népességszám már korábban is fokozatosan csökkent. A rendelkezésre álló adatok szerint a népességfogyás üteme az utolsó két évben (2023–2024) felgyorsult, amit a természetes fogyás és a migrációs hatások együttes eredménye okozhatott.

A természetes népmozgalmi folyamatok elemzése során megállapítható, hogy a születések és halálozások száma az évtized során hullámzó mintázatot mutatott (7. ábra), de összességében a halálozások száma többször meghaladta a születéseket, különösen az utolsó években. A legkedvezőbb év 2014 volt, amikor 60 születést és 28 halálozást regisztráltak, ami pozitív szaporulatot eredményezett. Ezt követte 2015, amikor 61 születés mellett 36 haláleset történt, továbbra is fenntartva a természetes növekedést. 2017-ben 48 gyermek született és csak 20 halálesetet jegyeztek fel, jelentős pozitív egyenleget biztosítva. 2023-ban és 2024-ben a legrosszabb értékeket figyelhetjük meg (-26 és -22 fő) a vizsgált időszakban, ami a lakosság természetes fogyását mutatja. 2024-ben a születések száma 13-ra csökkent, míg a halálozások száma 35-re nőtt, a 22 fős negatív egyenleg továbbra is a népesség csökkenését eredményezte. Az adatok alapján a természetes fogyás különösen 2019-től vált meghatározóvá, amikor a halálozások száma (49) tartósan meghaladta a születéseket (39), és ez a negatív tendencia az évtized végéig fennmaradt.

7. ábra. Mezővári természetes szaporodásának alakulása (2014-2024)

Forrás: A mezővári háziorvosi rendelő adattára, saját szerkesztés

A nemek arányát vizsgálva a 2023-ra rendelkezésre álló adatok szerint a település lakossága 1750 férfiből és 1450 nőből állt, ami a férfiak enyhe túlsúlyát mutatja (54,7% férfi, 45,3% nő). 2024-re a hivatalosan regisztrált lakosság 1725 férfira és 1436 nőre csökkent, az arányok azonban hasonlóak maradtak (54,6% férfi, 45,4% nő). Ez a nemek közötti megoszlás viszonylag stabilnak tekinthető, bár mindkét csoport létszáma csökkent az egy év alatt: a férfiaké 25 fővel, a nőké 14 fővel. A korcsoportok szerinti megoszlásról pontos adatok nem állnak rendelkezésre, de a születési számok jelentős visszaesése (például 60-ról 12-re 2014 és 2023 között) és a halálozások magas száma arra utal, hogy a település előregedése zajlik, miközben a fiatalabb korosztályok aránya valószínűleg csökkent.

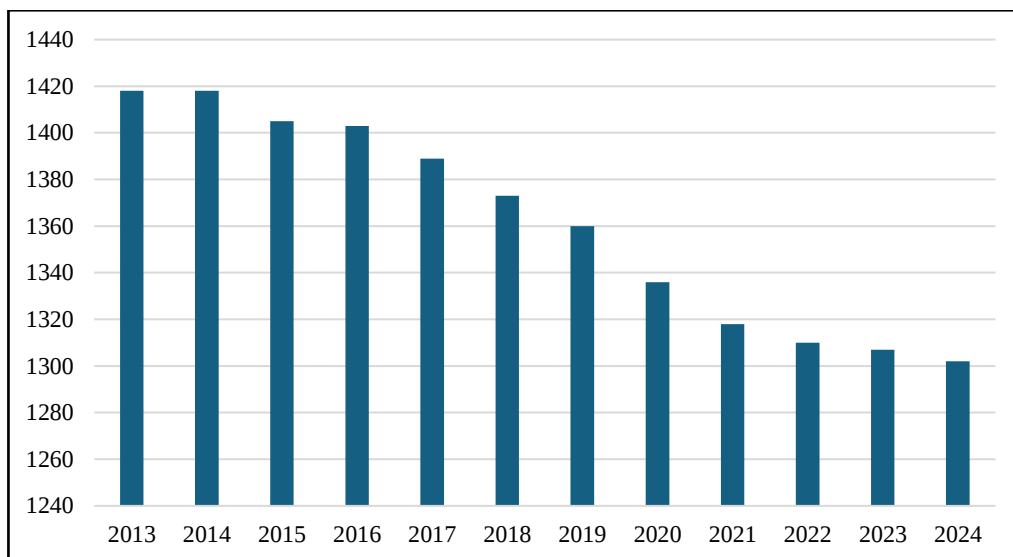
A migráció szerepe a népességfogyásban szintén jelentős lehetett, különösen a 2022-es év után, amikor az országban zajló háborús események hatása érezhetővé vált egész Kárpátalján, így a Vári mikrorégióban is. A 2023 és 2024 közötti időszakban a természetes fogyás (26, illetve 22 fő) nem magyarázza teljes mértékben a lakosságszám nagyobb mértékű csökkenését (39 fő), így a migrációs veszteség valószínűsíthető tényezőként jelenik meg.

Tehát, Mezővári demográfiai helyzete a 2014 és 2024 közötti időszakban – a mikrorégió többi településéhez hasonlóan – fokozatos romlást mutat. A születési számok csökkenése, a halálozások magasabb aránya és a feltételezhető migrációs hatások együttesen eredményezték a népességszám 3200-ról 3161 főre való mérséklődését 2023 és 2024 között. A település demográfiai krízise a kárpátaljai magyarlakta településekre jellemző trendekbe illeszkedik, amelyeket a természetes fogyás és az elvándorlás kettős terhelése jellemez.

Nagyborzsova

Nagyborzsova demográfiai helyzetének elemzése során a helyi önkormányzattól gyűjtött, 2013 és 2024 közötti statisztikai adatokat dolgoztuk fel. Az adatok a lakosságszám alakulására, a születések és halálozások arányára, a be- és kijelentkezésekre, valamint a nemek és életkorok szerinti megoszlásra vonatkoztak. A vizsgálat célja a népességfogyás okainak feltárása, különös tekintettel a természetes népmozgalmi folyamatokra és a migrációs tendenciákra.

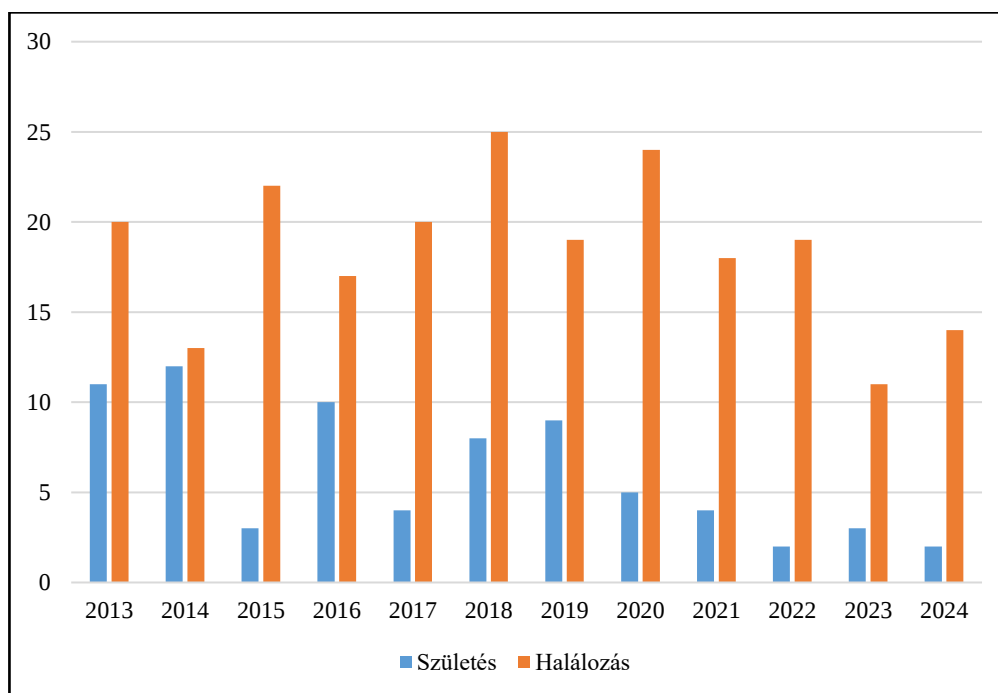
Az adatok alapján a település lakosságszáma 2013-ban 1418 fő volt, amely 2024-re 1302 főre csökkent (8. ábra). Ez több mint száz fős fogyást jelent egy évtized alatt. Az egyes évek lakosságszámának csökkenése viszonylag egyenletes volt, különösen 2016 és 2020 között, amikor a népesség évente 17-37 fővel csökkent. Ez a tendencia részben a magas halálozási aránnyal és az alacsony születésszámmal, részben pedig a jelentős elvándorlással magyarázható.

8. ábra. Nagyborzsova lakosságszáma 2013-2024 között (fő)

Forrás: A nagyborzsovai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

A születések és halálozások számának alakulása jól mutatja a település természetes fogyását, mint ahogy az a 9. ábrán is látszik. A vizsgált időszak alatt évente mindössze 2-12 gyermek született, míg a halálozások száma minden évben 13 és 25 fő között mozgott. Különösen szembetűnő a 2015-ös év, amikor mindössze három gyermek született, míg 22-en haltak meg. Hasonlóan jelentős eltérés látható 2018-ban, amikor nyolc születést 25 halálozás követett. Az ilyen mértékű természetes fogyás évente 10-20 fős létszámcsökkenést eredményezett.

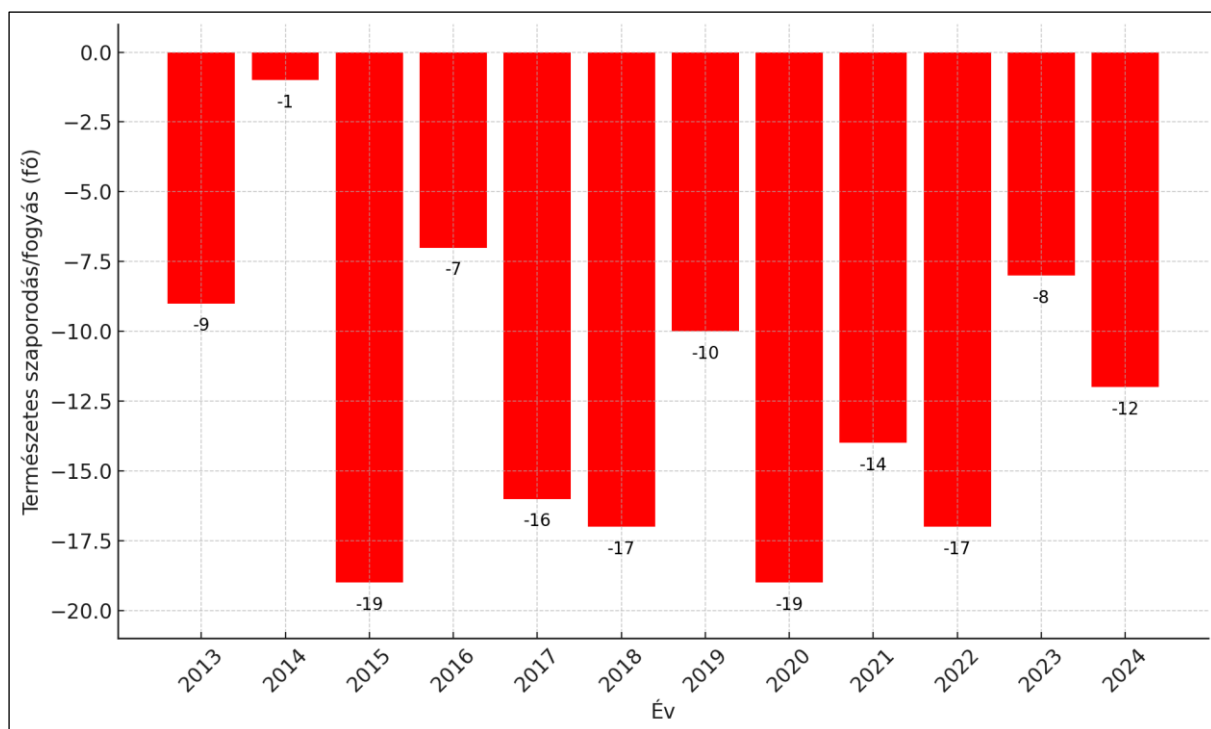

9. ábra. A születések és halálozások száma Nagyborzsován 2013-2024 között (fő)

Forrás: a nagyborzsovai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

A gyűjtött adatokból kiszámíthatjuk a természetes szaporodást Nagyborzsován, ami a születések és halálozások különbségét mutatja egy adott időszakban. Az elemzett adatok alapján 2013 és 2024 között minden évben negatív természetes szaporodás figyelhető meg, ami azt jelenti, hogy a halálozások száma meghaladta a születések számát.

A legnagyobb csökkenés 2015-ban és 2020-ban történt (-19 fő), míg a legkisebb népességfogyást 2014-ben (-1 fő) regisztrálták. A 10. ábra szemlélteti a természetes szaporodás éves alakulását a településen.

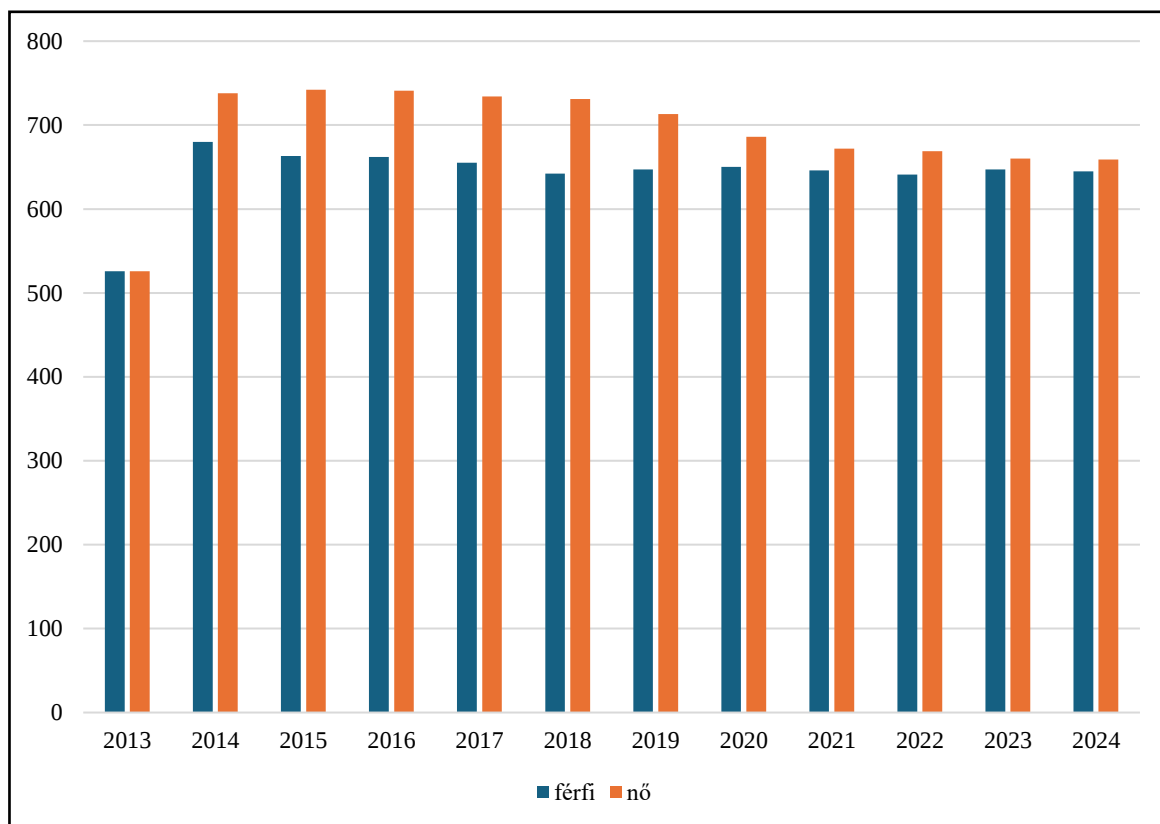

10. ábra. Természetes szaporodás/fogyás alakulása Nagyborzsován (2013-2024)

Forrás: A nagyborzsovai önkormányzati hivatal adataira, saját szerkesztés

A vándorlási folyamatok szintén szerepet játszottak a lakosságszám alakulásában. A 12. ábra szerint a bejelentkezések és kijelentkezések száma alacsony volt, azonban az önkormányzat dolgozóinak elmondása alapján ezek az adatok nem feltétlenül tükrözik a valóságot, mivel sok lakos a háborús helyzet miatt hivatalosan ugyan regisztrálva maradt Nagyborzsován, de valójában külföldre költözött. A 2022-es év például mindössze két kijelentkezést mutat, ugyanakkor a helyi beszámolók szerint ekkor jelentős mértékű elvándorlás történt.

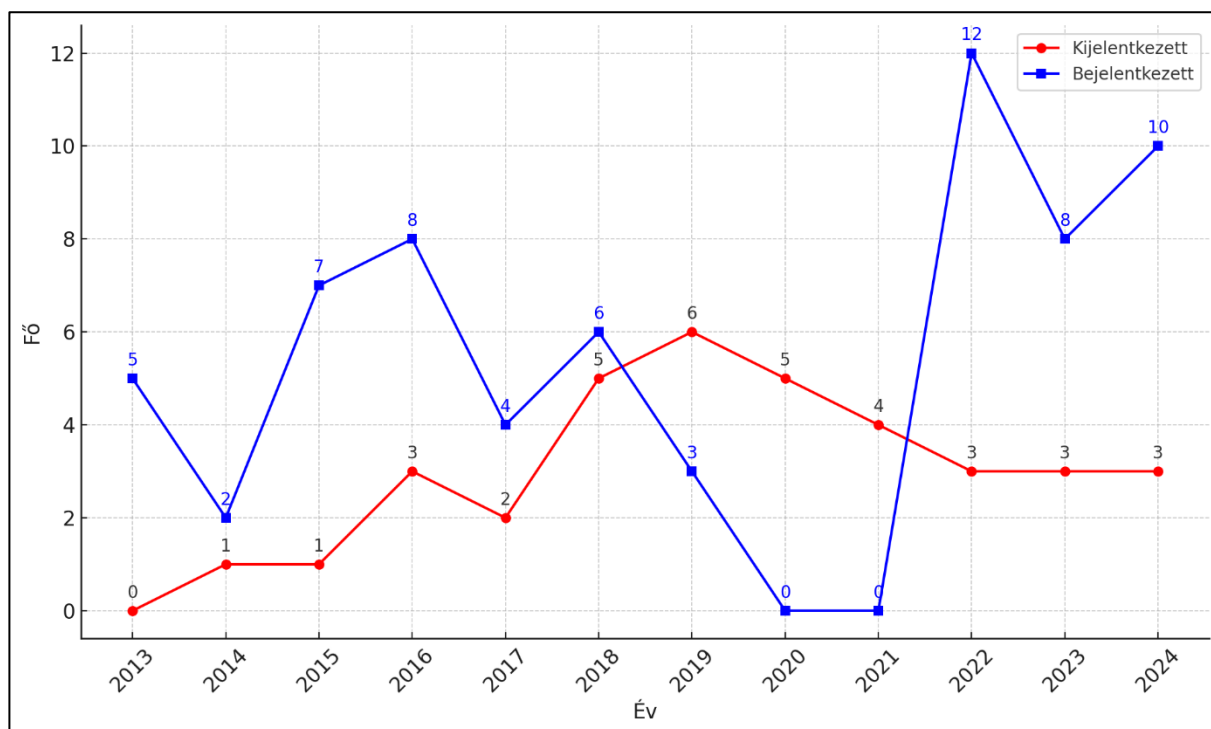
A nemek szerinti megoszlásban is figyelemre méltó tendenciák rajzolódnak ki (11. ábra). A férfiak száma 2013-ban 680 fő volt, a nők pedig 738, és ez az arány 2024-re 645 férfi és 659 nő közötti szintre csökkent. Bár a női többség megmaradt, mindkét nem esetében csökkenés figyelhető meg.

11. ábra. Nők és férfiak száma Nagyborzsonván 2013-2024 között (fő)

Forrás: A nagyborzsonyai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

A fenti adatok alapján egyértelmű, hogy Nagyborzsonya népessége folyamatosan csökken, amit a természetes fogyás és a migráció egyaránt okoz. A migrációs folyamat változó, ahogy a 12. ábra is mutatja: egyes években többen jelentkeztek be, mint ahányan elköltöztek. 2022-ben, a teljes országot érintő háború kitörésének az évében, szembetűnően magas volt az érkezetek száma (12 bejelentkezett fő szemben a 3 kijelentkezett fővel), az önkormányzati dolgozók beszámolóí alapján, a belső menekültek a településre érkezésével magyarázható ez a tendencia.

12. ábra. A migráció alakulása Nagyborszován (2013-2024)

Forrás: A nagyborszovai önkormányzati hivatal adataira, saját szerkesztés

Különösen 2020 és 2021 volt kritikus időszak, amikor egyáltalán nem volt bejelentkező, de többen elköltöztek.

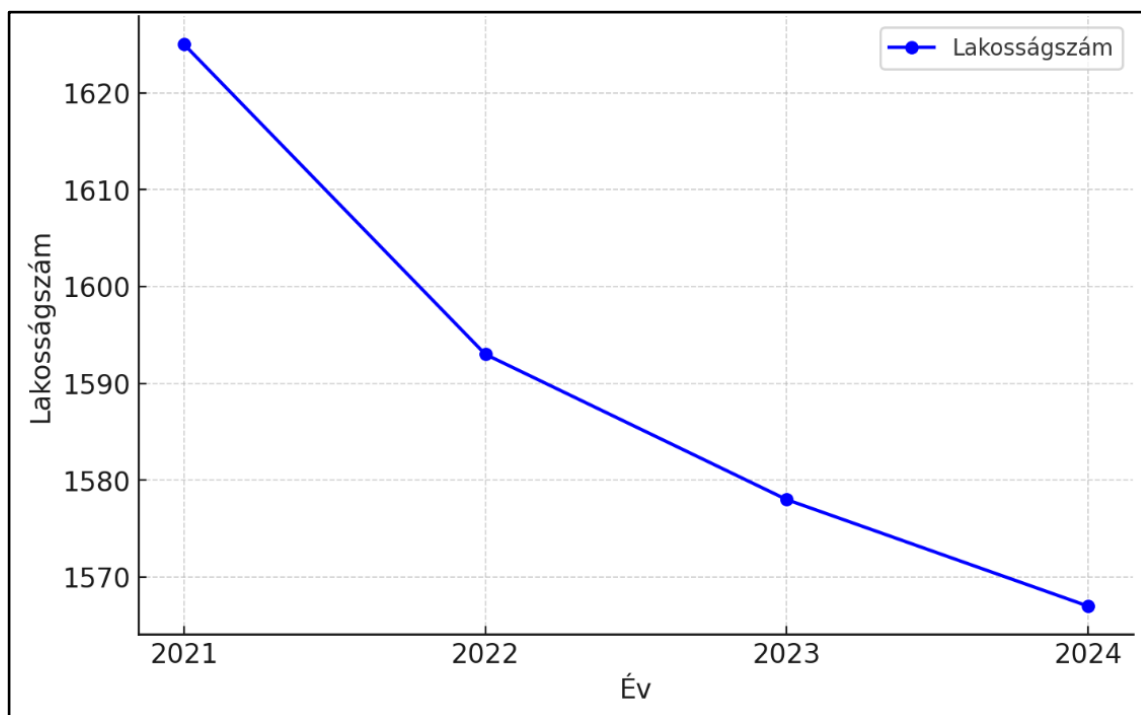
Az évenkénti születések száma messze elmarad a halálozásokétól, így az utánpótlás biztosítása kritikus kihívás a település számára. Az orosz-ukrán háború hatásai tovább mélyítették a problémát, mivel – helyi beszámolók alapján – a migráció révén sok család végleg elhagyta a települést, különösen 2022 után.

Nagymuzsaly

Nagymuzsaly demográfiai helyzetének elemzése során a 2021 és 2024 közötti időszakban bekövetkezett változásokat vizsgáltuk. Az elérhető adatok alapján egyértelműen megfigyelhető a folyamatos népességcsökkenés (13. ábra). Míg 2001-ben a település lakossága 2086 fő volt, addig 2021-re 1625 főre csökkent, és azóta is folytatódott a népességfogyás.

Az elmúlt néhány év tendenciáit figyelembe véve a település lakossága évről évre csökkent. 2021-ben még 1625 főt számláltak, amely 2022-re 1593-ra, 2023-ra 1578-ra, majd 2024-re 1567 főre csökkent. Bár az éves fogyás mértéke változó volt, a tendencia egyértelműen negatív irányt mutatott.

A település demográfiai változásait több tényező is befolyásolta. A természetes népmozgalmi mutatók közül valószínűsíthető, hogy a születések száma nem tudta ellensúlyozni a halálozások

13. ábra. Nagymuzsaly lakosságszámának változása (2021-2024)

Forrás: A nagymuzsalyi önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

számát, ami az öregedő népességstruktúrával együtt természetes fogyást eredményezett. A helyi beszámolók és általános tendenciák alapján feltételezhető, hogy az idősebb korosztály aránya növekedett, míg a fiatalabb generációk száma csökkent, amely hosszú távon a település elöregedéséhez vezethet, ez a trend látszik majd a következő alfejezetből kirajzolódó információkból is.

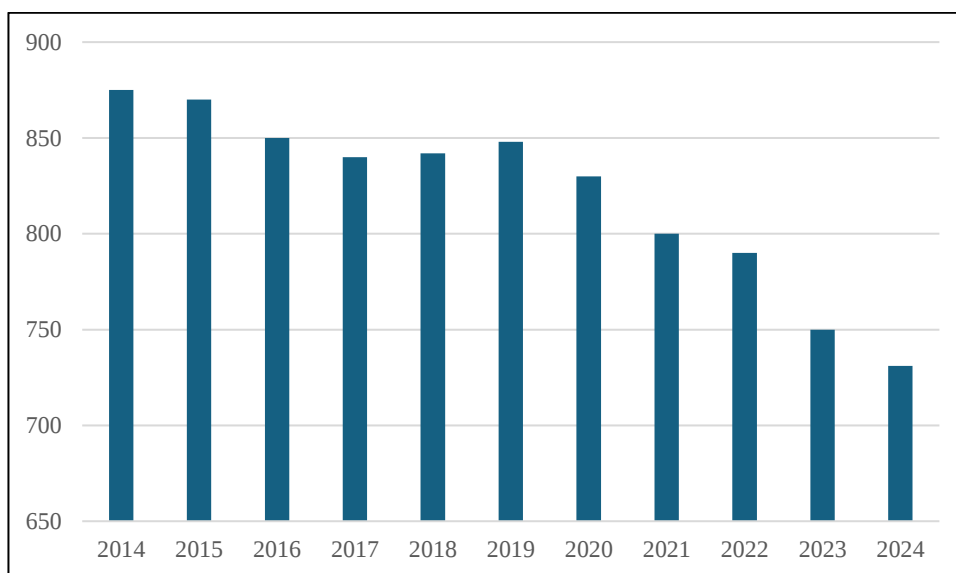
A migráció szintén meghatározó tényező volt a lakosság számának alakulásában. A 2020-as években sokan hagyták el a települést a jobb megélhetési lehetőségek reményében, főként külföldre költözve. A 2022-es ukrajnai geopolitikai események, valamint az egyre mélyülő gazdasági nehézségek tovább gyorsíthatták az elvándorlást, amely jelentősen hozzájárult a népesség csökkenéséhez.

Összességében Nagymuzsaly népességcsökkenése egyértelműen kimutatható, és a trendek alapján várhatóan a következő években is folytatódni fog. A természetes fogyás és a migrációs folyamatok együttes hatása miatt a település demográfiai helyzete kihívásokkal teli.

Csetfalva

Csetfalva demográfiai helyzetének elemzése során a 2014 és 2024 közötti időszakra vonatkozó önkormányzati adatokat használtuk fel, amelyek a lakosságszám változását, a születési és halálozási arányokat, a korcsoportok szerinti megoszlást, valamint a nemek arányát tartalmazták.

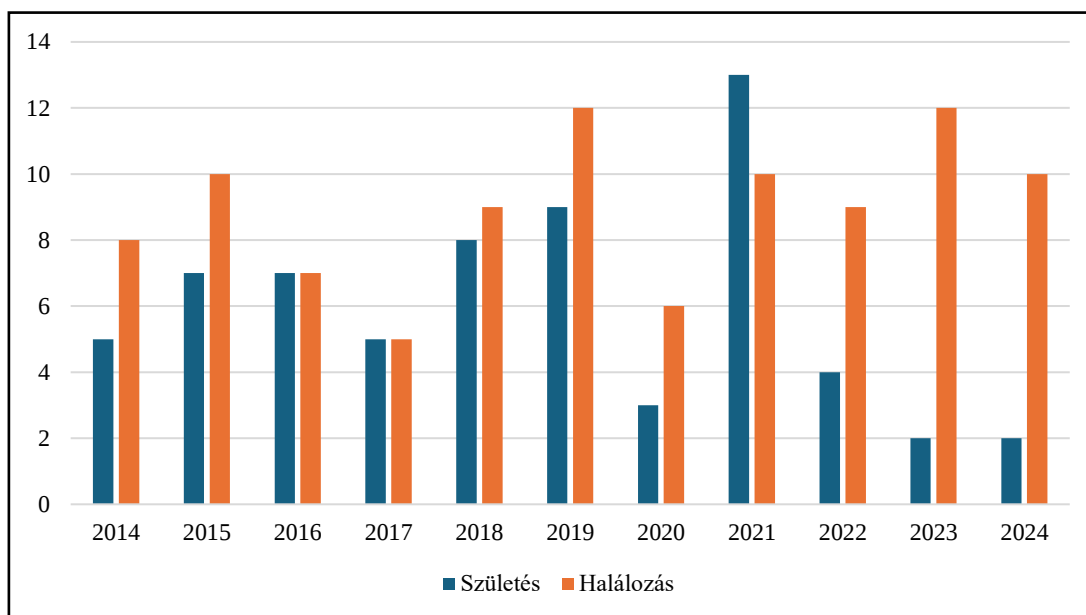
Az adatokból egyértelműen kirajzolódott (14. ábra), hogy a település népességszáma az elmúlt években folyamatos csökkenést mutatott. Míg 2014-ben Csetfalva lakossága 875 fő volt, addig 2024-re ez a szám 731 főre apadt, ami tíz év alatt összesen 144 fős veszteséget jelentett. Az évek során tapasztalt fogyás mértéke változó volt: 2015-ben mindössze 5 fővel csökkent a népesség, míg 2023-ban már 40 fős visszaesést regisztráltak, ami a legnagyobb éves csökkenésnek számított. Bár az évek között kisebb növekedések is előfordultak – például 2018-ban és 2019-ben –, ezek nem tudták ellensúlyozni a hosszú távú fogyást.

14. ábra. Csetfalva lakosságszáma 2014-2024 között (fő)

Forrás: A csetfalvai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

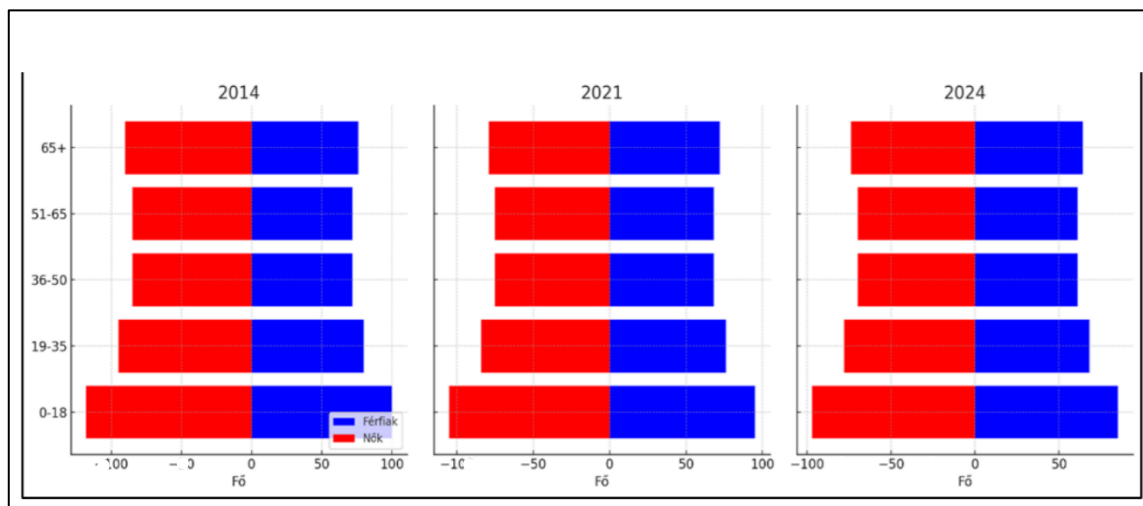
A természetes népmozgalmi folyamatok elemzése alapján (15. ábra) megállapítható, hogy a halálozások száma rendszerint meghaladta a születéseket, ami természetes fogyáshoz vezetett. Az évtized során 2021 volt az az év, amikor a születések száma jóval magasabb volt a halálozásokénál: 13 gyermek született, és mindössze 10 halálesetet jegyeztek fel. Önkormányzati beszámolók szerint 2013-ban a születések számának kiugró növekedését a helyi közösségben tapasztalható átmeneti demográfiai hullám okozhatta. Ezzel szemben 2023 kifejezetten kedvezőtlen évnek számított, amikor mindössze 2 gyermek született, miközben 12 fő hunyt el, ami a legnagyobb természetes fogyást eredményezte. Az adatok szerint a település lakosságának csökkenését elsősorban a születések számának csökkenése, illetve a halálozások magasabb száma okozta, amely trendeket tovább súlyosbítottak a migrációs folyamatok.

15. ábra. A születések és halálozások száma Csetfalván 2014-2024 között (fő)

Forrás: A csetfalvai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

A 16. ábra adataiból az látszik, hogy a település korcsoportos összetétele is folyamatos átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedben. A 0–18 éves korosztály létszáma 2014-ben még 215 fő volt, 2024-re azonban ez 180 főre csökkent. Az idősebb korosztály arányának növekedése a település elöregedését mutatja, amely összhangban áll a csökkenő születési számokkal és a fiatalabb generációk elvándorlásával.

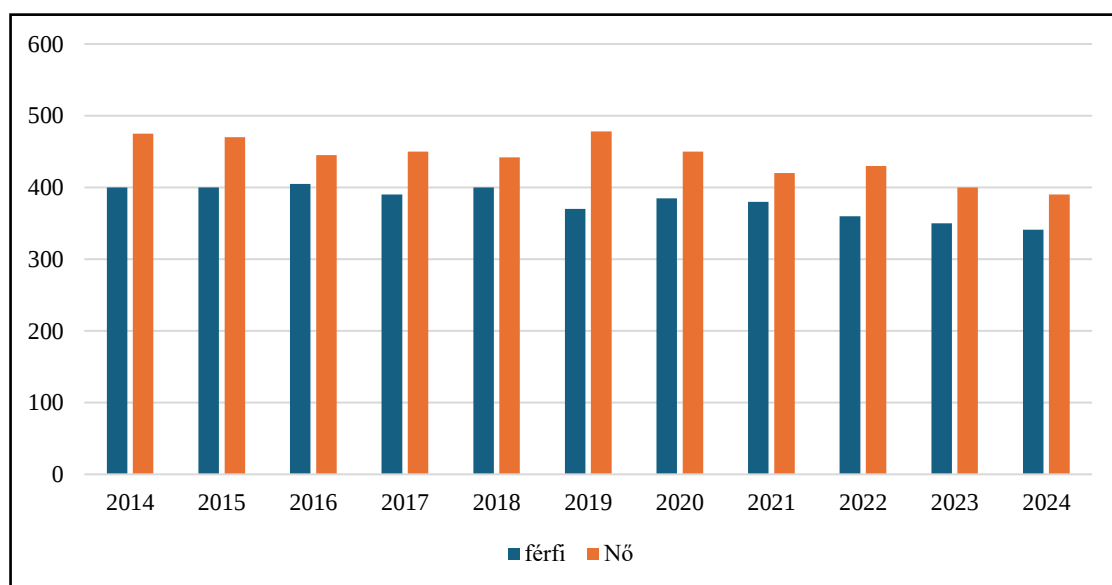

16. ábra. Csetfalva korfája (2014, 2021, 2024)

Forrás: A csetfalvai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

A nemek arányát vizsgálva megfigyelhető, hogy a női lakosság aránya az egész időszakban magasabb maradt, azonban mind a férfiak, mind a nők száma jelentős csökkenést mutatott. Míg

2014-ben 400 férfi és 475 nő élt a településen, addig 2024-re ezek a számok 341-re, illetve 390-re csökkentek.

17. ábra. Nők és férfiak száma Csetfalván 2014-2024 között (fő)

Forrás: A csetfalvai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

Csakúgy, mint a többi vizsgált település esetében, Csetfalván a migráció szintén meghatározó szerepet játszott a népességfogyásban. Bár a hivatalos adatok alacsony bejelentkezési és kijelentkezési számokat mutattak, a következő alfejezetben közölt interjúk információi alapján sokan hagyták el a települést, különösen a 2022-es háborús események hatására. Ezek az elvándorlási folyamatok tovább mélyítették a demográfiai krízist, amely a település jövőbeli fejlődési lehetőségeit is kedvezőtlenül befolyásolja.

2.2.2. Az interjúk kutatás eredményei

A Vári mikrorégió empirikus elemzése során az interjúk tapasztalatai alapján átfogó képet kaptunk a vizsgált települések lakosságának összetételéről, az elvándorlás és bevándorlás tendenciáiról, valamint a helyi közösségek változásairól. Az interjúalanyok – bolttulajdonosok (BT), oktatásban tevékenykedők (OT), önkormányzati dolgozók (ÖD) és egyházi személyek (ESZ) – különböző perspektívákból világították meg a társadalmi-demográfiai folyamatokat, különös tekintettel az orosz-ukrán háború hatásaira. Az alábbiakban a tematikus elemzés során a lakosság összetételét, a migrációs mintázatokat, a gazdasági helyzet alakulását és a közösségi dinamikát vizsgáljuk részletesen, az interjúalanyok válaszai alapján.

A vizsgált települések társadalmi-demográfia helyzete

Az interjúk során egyértelműen kirajzolódott, hogy a települések lakosságának összetétele jelentős átalakuláson ment keresztül az elmúlt évtizedben, különösen a 2022-es háborús események hatására.

A bolttulajdonosok (BT) tapasztalatai szerint a fiatalabb korosztályok aránya folyamatosan csökken, míg az idősebb generációk dominanciája nő. A4 így fogalmazott: *„Már alig jönnek fiatal családok vásárolni. A boltban főként az idősebb lakosok fordulnak meg, akik kisebb kosarat töltenek meg, és kevesebb luxusra költenek.”* Hasonlóan A1 is kiemelte: *„Az üzlet forgalma csökkent, mert a fiatalabb vásárlók eltűntek. Mostanában főként idősebbek jönnek vásárolni, akik kisebb kosarakat töltenek meg.”* Ez az előregezés a statisztikai adatokkal is összhangban áll, például Nagyborzsován a 0–18 éves korosztály létszáma 2014 és 2024 között csökkent, miközben az idősebb korosztály aránya nőtt.

Az oktatásban dolgozók (OT) szintén megerősítették ezt a tendenciát, hangsúlyozva a tanulók létszámának visszaesését. A7 szerint: *„A gyerekek száma évről évre kevesebb az iskolában, sok család elköltözött, és az új generáció nem pótolja a kiesést.”* A6 hozzátette, hogy a háború hatására a fiatalok közül sokan külföldre mentek, ami az oktatási intézmények jövőjét is veszélyezteti: *„A diákok létszámának csökkenése nemcsak a pedagógusok munkáját nehezíti, hanem a helyi közösség jövőjét is bizonytalanná teszi.”*

A nemek arányát illetően az interjúkból nem rajzolódott ki markáns eltérés a hivatalos adatoktól, amelyek szerint a női többség jellemző a településekre (pl. Nagyborzsován 2024-ben 645 férfi és 659 nő, Csetfalván 341 férfi és 390 nő). Azonban az ÖD csoportból A12 (Nagyborzsova) megjegyezte, hogy a férfiak közül többen vándoroltak el munkavállalás céljából, ami bizonyos mértékben kiegyenlítettebbé tette az arányokat, főként az idősebb korosztályban maradó nők javára.

A nemzetiségi és vallási megoszlásról az egyházi személyek (ESZ) szolgáltatottak részletesebb információt. A17 szerint: *„A településen a magyar és ukrán nemzetiségű lakosok aránya nagyjából stabil maradt, de a háború miatt érkezett belső menekültek rövid ideig növelték az ukránok számát.”* Az egyházi élet továbbra is jelentős szerepet játszik a közösségekben, különösen az idősebb korosztály körében, ami a vallási megoszlás stabilitását mutatja. A16 kiemelte: *„A gyülekezetiünkben főként az idősek maradtak meg, a fiatalok elköltözése miatt a vallási élet is csendesebb lett.”*

Mint ahogyan az a statisztikai adatok elemzésénél is kiderült, az elvándorlás a Vári mikrorégió egyik legmeghatározóbb demográfiai folyamata, amelyet minden társadalmi csoport képviselője kiemelt. A bolttulajdonosok (BT) tapasztalatai szerint a fiatalok kivándorlása már a 2014-es kelet-ukrajnai fegyveres konfliktus óta megfigyelhető, de a 2022-es háborús eszkaláció

jelentősen felerősítette ezt a tendenciát. A3 így foglalta össze: *„Az elmúlt évtizedben a fiatalok közül sokan elhagyták a falut, főként munkavállalás miatt. A háború ezt a tendenciát csak felerősítette, mivel sokan a biztonságosabb területeket keresik.”* A1 személyes példával is alátámasztotta: *„A lányaim Németországban és Csehországban találtak munkát, és bár néha hazalátogatnak, nem tervezik, hogy visszaköltöznének.”* A2 hasonlóan nyilatkozott: *„A háború és a gazdasági helyzet miatt sok családtagom döntött úgy, hogy máshol próbál szerencsét. Ez persze fájdalmas, de megértem őket.”*

Az önkormányzati dolgozók (ÖD) a migráció hivatalos és nem hivatalos oldalát is hangsúlyozták. A12 szerint: *„Sokan vannak, akik hivatalosan még itt vannak bejegyezve, de a valóságban már évek óta külföldön élnek, különösen a 2022-es események után.”* Ez összecseng a statisztikai adatgyűjtés során tapasztalt problémával, miszerint a hivatalos adatok nem tükrözik a valós elvándorlási számokat. A13 hozzátette: *„A háború kitörésekor sok család elment, de nem jelentették ki magukat, mert remélték, hogy egyszer visszatérnek. Ez azonban ritkán történik meg.”*

A bevándorlás, különösen a belső menekültek megjelenése, szintén felmerült az interjúkban, ám ez a tendencia átmenetinek bizonyult. A5 megjegyezte: *„2022 elején néhány család érkezett a keleti régiókból, de ők csak rövid ideig maradtak, mert itt sincs számukra hosszú távú lehetőség.”* Az oktatásban dolgozók is észlelték ezt a jelenséget: A6 szerint *„volt egy időszak, amikor új diákok jelentek meg az iskolában, de ezek a családok hamar továbbálltak, mert nem tudtak itt megélni.”*

Az egyházi személyek a migráció lelki és közösségi hatásaira is kitértek. A15 elmondta: *„A háború miatt sokan elmentek, és ez a gyülekezetet is megviselte. Azok, akik maradtak, próbálják tartani a lelket egymásban, de a fiatalok hiánya érezhető.”* Az elvándorlás hatásai tehát nemcsak a demográfiai adatokban, hanem a közösségek mindennapi életében is tükröződnek.

A közösségi dinamika és szolidaritás terén az interjúk kettős képet mutattak: a háború kezdeti szakaszában erős összefogás jellemezte a településeket, amely azonban az idő előrehaladtával gyengült. A bolttulajdonosok (BT) kiemelték a kezdeti erős szolidaritást: A5 így emlékezett vissza: *„Amikor az első menekült családok megérkeztek, mindenki próbált segíteni, amiben tudott. Élelmiszert, ruhákat gyűjtöttünk nekik, és sokan felajánlották a házuk egy szobáját is.”* Hasonlóan A1 is megjegyezte: *„Az emberek akkoriban valóban érezték, hogy együtt erősebbek vagyunk. A helyi óvodában elhelyezett menekülteknek a faluban élők főztek ételt, ajánlottak fel ruhákat és más tárgyakat.”*

Az egyházi személyek (ESZ) a vallási közösségek szerepét emelték ki ebben az összefogásban. A17 szerint: *„A gyülekezetünk aktívan részt vett a menekültek segítésében, és ez a*

szolidaritás megerősítette a közösséget.” A16 hozzátette: „Az egyház továbbra is próbál támaszt nyújtani, például élelmiszeradományokkal és lelki programokkal, de az erőforrásaink végesek.”

Ahogy az a fenti idézetből is kiderül, az idő előrehaladtával a gazdasági nehézségek és az elvándorlás miatt a szolidaritás ereje csökkent. A2 így fogalmazott: *„A kezdeti lelkesedés után most már mindenki a saját gondjaival van elfoglalva. Az árak annyira megemelkedtek, hogy sokan nem engedhetik meg maguknak, hogy másoknak segítsenek, még ha szeretnének is.”* Az önkormányzati dolgozók is észlelték ezt a változást: A11 szerint *„a háború elején még volt összefogás, de mostanra az emberek inkább a saját túlélésükre koncentrálnak.”*

Az oktatásban dolgozók a helyi közösségi kapcsolatok lazulását a fiatalok elvándorlásával magyarázták. A7 megjegyezte: *„Az iskola régen a közösség központja volt, de most, hogy kevesebb a gyerek, ez a szerepe is gyengül.”* A6 hozzátette: *„A szülők bevonódása is csökkent, sokan külföldön vannak, és az itthon maradottaknak sincs már annyi energiájuk a közösségi életre.”*

Összességében a Vári mikrorégió településeinek társadalmi-demográfiai helyzete az előregedés, az elvándorlás és a közösségi szolidaritás gyengülése által jellemezhető. A bolttulajdonosok a vásárlói kör szűkülését és az idősök egyre erősödő dominanciáját, az oktatásban dolgozók a tanulók számának csökkenését, az önkormányzati alkalmazottak a migráció rejtett méreteit, az egyházi személyek pedig a vallási élet és a közösségi kohézió átalakulását emelték ki. Az interjúk alapján egyértelműen elmondható, hogy a háború és a gazdasági nehézségek mélyreható változásokat hoztak a térség demográfiai és társadalmi szerkezetében, amelyek hosszú távú kihívásokat jelentenek a helyi közösségek számára.

A helyi gazdaság alakulása

A Vári mikrorégió helyi gazdaságának alakulását az interjúk tapasztalatai alapján részletesen elemeztük, figyelembe véve a megkérdezett társadalmi csoportok perspektíváit. Az alábbiakban a tematikus elemzés során a főbb gazdasági ágazatok és munkaerőpiaci trendek, a kisvállalkozások kihívásai és alkalmazkodási stratégiái, valamint az infláció és a háború gazdasági hatásai kerülnek bemutatásra, a megszólalók idézeteivel alátámasztva.

A Vári mikrorégió gazdaságának alapját a kisvállalkozások, különösen a kereskedelem és a mezőgazdaság jelentik, ám az interjúk szerint ezek az ágazatok jelentős nehézségekkel szembesültek az elmúlt évtizedben, különösen a 2022-es háborús eszkaláció óta. A bolttulajdonosok (BT) kiemelték, hogy a helyi gazdaságban a kiskereskedelem kulcsszerepet játszik, de a vásárlóerő csökkenése és az elvándorlás miatt a forgalom visszaesett. A1 így nyilatkozott: *„A boltunk egy alkalmazottnak ad munkát, ami ebben a faluban nagyon fontos,*

hiszen kevés az álláslehetőség.” Ez arra utal, hogy a kisvállalkozások fontos gazdasági szerepet töltenek be a helyi munkaerőpiacon.

A mezőgazdaság szintén fontos ágazat, de az interjúalanyok szerint a háború és a migráció ezt is negatívan érintette. A4 részletesen kifejtette: *„2022 előtt több család is földiázott a mi falunkban és a környező falvakban, könnyű volt tőlük beszerezni a friss helyi zöldségeket, de mikor kitört a háború, közülük a legtöbben különböző gazdasági és biztonsági okokból külföldre kényszerültek. Azóta sokszor viszonteladóktól kell megvennünk az árut.*” Ez a változás a helyi termelési kapacitás csökkenését és a beszerzési láncok átalakulását mutatja.

Az oktatásban tevékenykedők (OT) a munkaerőpiaci trendek kapcsán a pedagógusok fluktuációját és a fiatalok elvándorlását emelték ki. A6 szerint: *„Kollégáim közül is sokan elmentek, mert itt nincs elég lehetőség a megélhetésre, a fiatalok pedig külföldre távoztak, így a helyi munkaerőpiac egyre szűkül.*”

Az önkormányzati dolgozók (ÖD) a gazdasági ágazatok általános hanyatlásáról és a munkahelyek hiányáról számoltak be. A12 megjegyezte: *„Településünkön alig van ipar vagy nagyobb vállalkozás, a legtöbb ember vagy a kereskedelembe, vagy a mezőgazdaságban dolgozik, de ezek sem biztosítanak stabil megélhetést.*” A13 hozzáfűzte: *„A fiatalok elmennek, mert itt nem találnak munkát, és ez a helyi gazdaságot is gyengíti.*”

Az egyházi személyek (ESZ) kevésbé érintettek a gazdasági ágazatokban, de a közösség gazdasági helyzetének romlását ők is érzékelték. A17 szerint: *„A gyülekezet tagjai közül sokan panaszkodnak arra, hogy nincs elég munkalehetőség, és ez az adományozási hajlandóságot is csökkenti.*”

A kisvállalkozások, különösen a boltok, a mikrorégió gazdasági gerincét alkotják, de az interjúk alapján komoly kihívásokkal néznek szembe. A boltosok (BT) részletesen beszámoltak a forgalom csökkenéséről és az alkalmazkodási nehézségekről. A2 szerint *„Vevőink most sokkal óvatosabbak. A ruházati cikkek vagy játékok vásárlását gyakran elhalasztják, mivel az ilyen termékek nem létfontosságúak. A vásárlóim közül sokan csak ünnepek előtt engedhetik meg maguknak, hogy ilyesmit vegyenek.*” A3 az élelmiszerboltok stabilabb helyzetét emelte ki, mivel *„...az embereknek enni mindig kell, még ha kevesebbet is vásárolnak egyszerre.*”

A beszerzési nehézségek szintén jelentős problémát jelentenek. A1 megjegyezte: *„A közvetlen kapcsolat a beszállítókkal segít abban, hogy az árukészletünk mindig naprakész legyen, de mostanában egyre többször találkozunk azzal, hogy egyes termékek hiánycikké válnak.*” A4 a helyi termelők elvándorlásának hatásáról beszélt: *„Azóta, hogy a földiázó családok elmentek, sokszor viszonteladóktól kell beszerezni az árut, ami drágább és kevésbé megbízható.*”

Empirikus kutatásunk eredményei alapján az is elmondható, hogy eltérőek az alkalmazkodási stratégiák az üzletek típusától függően. Az élelmiszerboltok esetében a stabilitás megőrzése a

cél. A5 szerint „az emberek mindig megveszik, amire szükségük van, még ha mostanában egyre szorosabban is kell beosztaniuk a pénzüket.” A nem élelmiszer jellegű boltok azonban kénytelenek szűkíteni a kínálatot. A2 így fogalmazott: „Ha nem javul a gazdasági helyzet, kénytelen leszek szűkíteni a választékot vagy akár be is zárni az üzletet.”

Az önkormányzati dolgozók a kisvállalkozások támogatásának hiányát emelték ki. A14 szerint: „Az önkormányzat próbál segíteni, de nincs elég forrásunk arra, hogy a helyi boltokat vagy termelőket támogassuk.” A15 hozzátette: „A kisvállalkozások létfontosságúak, de a háború és az infláció miatt sokan feladják.”

Az oktatásban dolgozók (OT) a kisvállalkozások közösségi szerepét is hangsúlyozták. A6 megjegyezte: „A boltok nemcsak árut adnak, hanem találkozási pontok is, ami segít fenntartani a közösséget, de ha ezek megszűnnek, az még jobban elszigeteli az embereket.” Az egyházi személyek (ESZ) a gazdasági nehézségek társadalmi hatásaira hívták fel a figyelmet. A16 szerint: „A boltosok panaszkodnak, hogy alig van forgalmuk, és ez a gyülekezet számára is gond, mert kevesebb adomány érkezik.”

Az infláció és az orosz-ukrán háború negatív gazdasági hatásai minden interjúalany számára érezhetőek voltak, és jelentősen befolyásolták a helyi gazdaság működését. A bolttulajdonosok (BT) részletesen beszámoltak az árak emelkedéséről és a vásárlóerő csökkenéséről. A1 így nyilatkozott: „Korábban az emberek megengedhették maguknak, hogy egy-egy drágább terméket is vásároljanak, de ma már inkább a legolcsóbb opciót választják, még akkor is, ha annak az íze vagy minősége gyengébb.” A3 szintén a vásárlási szokások változását emelte ki: „Régebben sokan naponta vagy kétnaponta jöttek a boltba. Most viszont azt látom, hogy inkább havonta egyszer vagy kétszer vásárolnak nagyobb mennyiségben, főként hónap elején, amikor megkapják a fizetést vagy a nyugdíjat.”

A beszerzési nehézségek különösen a vegyeskereskedések számára jelentenek problémát. A2 kifejtette: „A háború óta nehezebb beszerezni bizonyos termékeket, különösen azokat, amelyek importból származnak. Ez nemcsak az árakat emeli, hanem az ellátás megbízhatóságát is rontja.” A háború kezdeti szakaszában az alapvető áruk, például az étolaj vagy a cukor hiánya is problémát okozott, bár ez mára már nem jelent problémát, ahogy A5 is megjegyezte: „A háború elején sokminden hiányzott, de mostanra az ellátás stabilabb, bár az árak továbbra is magasak.”

Az önkormányzati dolgozók (ÖD) a szociális szolgáltatások iránti igények növekedését kötötték az inflációhoz. A12 szerint: „Az árak emelkedése miatt egyre többen kérnek segítséget az önkormányzattól, de nekünk is korlátozottak az erőforrásaink.” A13 hozzátette: „A háború és az infláció miatt a helyi gazdaság stagnál, és ez az infrastruktúra fejlesztését is hátráltatja.”

Az oktatásban dolgozók (OT) a családok gazdasági helyzetének romlását észlelték. A7 szerint: „A szülőknek egyre nehezebb megvenni a gyerekeknek a tanszereket, és ez a tanulmányi

teljesítményükre is hatással van.” A6 a pedagógusok helyzetét is kiemelte: „A fizetések nem tartanak lépést az inflációval, ezért sok kolléga elment külföldre tanítani.”

Közösségi szolgáltatások és az infrastruktúra változásai

A Vári mikrorégió közösségi szolgáltatásainak és infrastruktúrájának változásait is részletesen elemeztük az interjúk alapján. Az interjúalanyok válaszai, azon kívül, hogy átfogó képet nyújtanak az oktatási intézmények helyzetéről, az egészségügyi és szociális szolgáltatások igénybevételének átalakulásáról, valamint a közlekedés, lakhatás és helyi fejlesztések alakulásáról, fontos adalékként szolgálnak a demográfiai trendekről is, különösen az orosz-ukrán háború és a gazdasági nehézségek kontextusában. Az alábbiakban a tematikus elemzés során e három fő területet vizsgáljuk meg, az interjúalanyok idézeteivel alátámasztva.

Az oktatási intézmények egyre nehezedő helyzete a fokozódó migrációval összefüggésben nemcsak a tanulói létszám csökkenésében, de a pedagógushiányban is tetten érhető, ami működésükre is kihatással van. Ezzel kapcsolatban A7 kifejtette: *„A csökkenő gyereklétszám miatt kevesebb pedagógusra van szükség, de ez ördögi kör, mert a megmaradó tanárookra nagyobb teher hárul, és sokan feladják.”*

Az interjúk során az is kiderült, hogy a háború hatására a pedagógusok lelkiállapota is romlott, illetve nőtt fluktuációjuk, ami tovább nehezíti az oktatás fenntarthatóságát, kihívás elé állítja a színvonalas oktatási folyamatokat.

A megélhetési lehetőségek szűkülése szintén aggasztó tendencia. A6 szerint: *„A fiatalok, akik itt maradnak, egyre kevésbé látják értelmét a továbbtanulásnak, mert nincs helyi perspektíva, a legtöbben inkább külföldön próbálnak szerencsét.”* A7 a szülők szerepének csökkenését is kiemelte: *„A szülők bevonódása csökkent, sokan külföldön vannak, és az itthon maradottaknak sincs már annyi energiájuk támogatni a gyerekek tanulását.”*

Az önkormányzati dolgozók (ÖD) az infrastruktúra fenntartásának nehézségeire hívták fel a figyelmet. A12 Nagyborzsováról így fogalmazott: *„Az iskolák fenntartása egyre nagyobb teher, mert nincs elég pénz az épületek karbantartására, és a csökkenő létszám miatt nehéz indokolni a fejlesztéseket.”*

Az egészségügyi és szociális szolgáltatások iránti igények növekedése az interjúk alapján egyértelműen kirajzolódott, amit az előregedő lakosság és a gazdasági nehézségek okoznak. Az önkormányzati dolgozók (ÖD) részletesen beszámoltak erről a tendenciáról, kiemelve egy fontos társadalmi problémát. A12 elmondta: *„Az egyedül maradt idősök száma nő, mert a családtagok elköltöztek, és róluk most az önkormányzatnak vagy az egyháznak kell gondoskodnia.”*

A boltulajdonosok (BT) a vásárlói szokások változásán keresztül érzékelték az egészségügyi és szociális problémák mélyülését. A5 megjegyezte: *„Az emberek félnek, hogy nem lesz elég*

pénzüket a hónap végéig, és sokan már az alapvető dolgokra, mint a gyógyszer, sem költenek eleget.” A4 hozzátette: „Az idősebb vásárlók gyakran panaszkodnak, hogy az egészségügyi ellátás elérése is nehezebb lett, mert nincs elég orvos a környéken.”

A közlekedés, lakhatás és helyi fejlesztések terén az interjúk eredményei vegyes képet mutatnak: a háború és a gazdasági nehézségek miatt a fejlesztések stagnálnak, miközben a közösségi igények változnak. Az önkormányzati dolgozók (ÖD) a leginkább érintettek ebben a témában. A14 így nyilatkozott: *„A háború és az infláció miatt a helyi gazdaság stagnál, és ez az infrastruktúra fejlesztését is hátráltatja. Az utak állapota romlik, de nincs pénz a javításukra.”* A12 egyéb, a települések összképét érintő problémákra is kitért: *„Sokan eladták a házaikat, amikor elköltöztek, de az új lakók ritkák, így sok ház üresen áll, ami a település képét is rontja.”* A10 pedig a fejlesztések hiányát hangsúlyozta: *„Az iskolaépület felújítására évek óta nincs pénz, pedig a gyerekeknek jobb körülményekre lenne szükségük.”*

A Vári mikrorégió közösségi szolgáltatásai és infrastruktúrája az interjúk alapján tehát jelentős nyomás alatt áll. Az oktatásban dolgozók a tanulói létszám csökkenését, a pedagógushiányt és a továbbtanulási lehetőségek szűkülését, az önkormányzati alkalmazottak az egészségügyi és szociális igények növekedését, valamint a fejlesztések elmaradását emelték ki. A boltosok a közösségi terek és a közlekedés romlásának gazdasági hatásait, az egyházi személyek pedig a szociális támogatás és az infrastruktúra fenntartásának nehézségeit hangsúlyozták. A háború és a gazdasági válság kettős terhe az oktatást, az egészségügyet és az infrastruktúrát egyaránt aláássa, ami hosszú távon a településeken élők életminőségének romlásához vezet.

Jövőkép és helyi alkalmazkodási stratégiák

A Vári mikrorégió jövőképe és a helyi alkalmazkodási stratégiák elemzése során az interjúk tapasztalatai alapján átfogó képet kaptunk a települések kilátásairól, az önkormányzati tervekről, a gazdasági ellenálló képesség növelésének lehetőségeiről, valamint a közösségi kezdeményezésekről. A megkérdezettek válaszai különböző nézőpontokat tükröznek, amelyek együttesen mutatják a térség előtt álló kihívásokat és a lehetséges megoldásokat. Az alábbiakban a tematikus elemzés során a hosszú távú önkormányzati terveket, a helyi gazdaság ellenálló képességének növelését, valamint a közösségi kezdeményezéseket vizsgáljuk részletesen, az interjúalanyok idézeteivel alátámasztva. Mindezen folyamatok jelentős hatással lehetnek a vizsgált mikrorégió demográfiai folyamataira, az itt élők perspektíváira is, ezért fontosnak tartottuk kitérni ezen kérdéskörökre is.

Az önkormányzati dolgozók (ÖD) az interjúk során a települések jövőbeli terveiről és a fejlesztési lehetőségekről beszéltek, ám hangsúlyozták, hogy az erőforrások szűkössége és a háborús helyzet jelentős akadályokat gördítenek eléjük. A12 így fogalmazott: *„Szeretnénk*

fejleszteni az infrastruktúrát, például az utakat és az iskolát, de a háború és az infláció miatt alig van pénzünk az alapvető kiadásokra is.” A13 hasonlóan pesszimistán nyilatkozott: „A jövőbeli tervek között szerepel a munkahelyteremtés és a fiatalok helyben tartása, de jelenleg szinte lehetetlen forrásokat találni ezekre a projektekre.”

Az interjúkból kiderült, hogy az önkormányzatok a demográfiai válság és az elvándorlás lassítását tekintik elsődleges célnak, de a gyakorlati lépések korlátozottak. A12 megjegyezte: *„Próbálunk támogatni helyi kezdeményezéseket, például a kisvállalkozásokat, de a költségvetésünk nem elég erre.”* A15 a szociális szolgáltatások fenntartására helyezte a hangsúlyt: *„A szociális igények nőnek, főleg az idősek körében, és most erre kell koncentrálnunk, de hosszú távon ez nem fenntartható megoldás.”*

A bolttulajdonosok (BT) az önkormányzati tervek kapcsán inkább a gazdasági stabilitás iránti igényt emelték ki. A4 így nyilatkozott: *„Ha lennének munkahelyek, és az emberek látnának esélyt arra, hogy itt boldoguljanak, talán többen maradnának. De jelenleg ez szinte lehetetlennek tűnik.”* Az oktatásban dolgozók (OT) az iskolák jövőjével kapcsolatban fejezték ki aggodalmukat. A3 szerint: *„Az önkormányzatnak kellene segítenie az iskola fenntartásában, de ha nincs elég gyerek, nehéz indokolni a beruházásokat.”*

Az egyházi személyek (ESZ) a közösségi infrastruktúra megőrzésére fókuszáltak. A16 megjegyezte: *„Az önkormányzattal együtt próbáljuk fenntartani a gyülekezeti házat, de ehhez több támogatásra lenne szükség.”* Összességében az önkormányzati tervek ambíciózusak, de a háború és a gazdasági nehézségek miatt a megvalósításuk bizonytalan.

A helyi gazdaság ellenálló képességének növelése kulcsfontosságú a mikrorégió jövője szempontjából, amellyel kapcsolatban az interjúalanyok eltérő perspektívákat vázoltak fel. A bolttulajdonosok (BT) vegyes érzelmekkel tekintenek a jövőre, de néhányan optimista alkalmazkodási lehetőségeket is említettek. A1 bizakodóan fogalmazott: *„A közösség kitartása és a helyi vásárlók hűsége reményt ad arra, hogy talán átvészeljük ezeket a nehéz időket.”*

A kisvállalkozások alkalmazkodási stratégiái között szerepel a helyi beszállítókra való támaszkodás és a kínálat rugalmas igazítása a vásárlói igényekhez. A3 szerint: *„Az élelmiszerboltok stabilabbak, mert az embereknek enni mindig kell, de próbálunk olcsóbb termékeket kínálni, hogy megtartsuk a vevőket.”*

Az önkormányzati dolgozók (ÖD) a gazdasági ellenálló képesség növelésében a munkahelyteremtést látják a legfontosabb lépésnek. A14 megjegyezte: *„Ha sikerülne támogatni a helyi termelőket vagy új vállalkozásokat hozni a térségbe, az segíthetne, de ehhez külső forrásokra lenne szükség.”* A12 pedig a turizmusban rejlő lehetőségeket említette: *„A térség természeti adottságai miatt a turizmus egy lehetőség lehetne, de ehhez béke kell az országba.”*

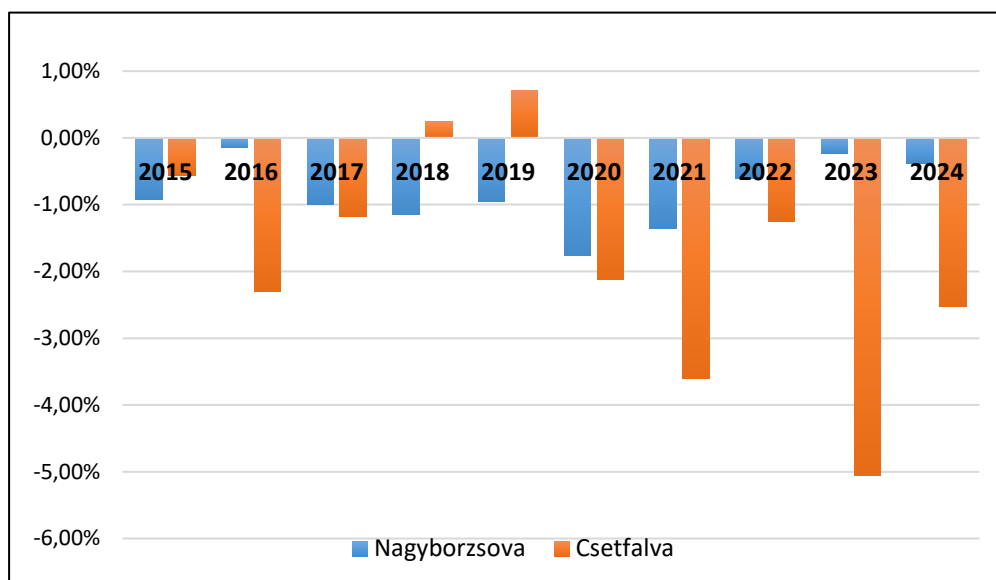
A közösségi kezdeményezések és együttműködések a vizsgált mikrorégióban a túlélés és az alkalmazkodás fontos eszközei, különösen a háborús időszakban. Az egyházi személyek (ESZ) kiemelték az egyház szerepét a közösségi stabilitás fenntartásában. A16 hozzátette: *„A háború elején az egyház összefogást szervezett a menekültek számára, és ez a szellem még mindig él, bár gyengébb formában.”*

A Vári mikrorégió jövőképe és alkalmazkodási stratégiái az interjúk alapján tehát kihívásokkal teli, ugyanakkor reményt kínáló helyzetet is mutatnak. Interjúalanyaink válaszai a települések kilátásait, terveit, gazdasági ellenálló képességét és közösségi kezdeményezéseit tükrözik. Összességében elmondható, hogy a vizsgált mikrorégió jövője elsősorban a helyi lakosság kitartásán, szülőföldjükhöz való ragaszkodásán, a mindennapi nehézségekre adott reziliens válaszaikon és külső anyagi segítségen múlik, célzott stratégiákra építve.

III. FEJEZET. A DEMOGRÁFIAI ADATOK ÖSSZEHASONLÍTÓ ELEMZÉSE A VIZSGÁLT TELEPÜLÉSEKEN

A Vári mikrorégió demográfiai helyzetének átfogó megértéséhez elengedhetetlen a vizsgált települések – Nagyborzsova, Csetfalva, Nagymuzsaly és Mezővári – demográfiai adatainak összehasonlító elemzése. Ez a fejezet a kutatás során gyűjtött statisztikai adatok és empirikus interjúk eredményeire támaszkodva vizsgálja a népességszám változásait, a természetes népmozgalmi folyamatokat (születések és halálozások), a migrációs trendeket, a kor- és nemek szerinti megoszlást, valamint az ezek mögött meghúzódó társadalmi, gazdasági és geopolitikai tényezőket, különös tekintettel az orosz-ukrán háború hatásaira. Az elemzés célja, hogy feltárja a települések közötti hasonlóságokat és eltéréseket, valamint megalapozza a kutatás következtetéseit a mikrorégió demográfiai válságának mértékéről és jövőbeli kilátásairól.

A vizsgált települések népességszámának alakulása egyértelműen csökkenő tendenciát mutat az elmúlt évtizedben, ám az egyes települések esetében eltérő mértékű és dinamikájú változások figyelhetők meg (18. ábra). Nagyborzsova esetében a 2014-es 1418 fős lakosságszám 2024-re 1302 főre csökkent, ami 116 fős, vagyis 8,2%-os visszaesést jelent tíz év alatt. Ez a csökkenés viszonylag egyenletes volt, évente átlagosan 10-11 fővel mérséklődött a népesség, a legnagyobb éves fogyást pedig 2016 és 2020 között tapasztaltuk (17-37 fő/év). Csetfalva népessége a 2015-es 875 főről 2024-re 731 főre esett vissza, ami 144 fős, vagyis 16,5%-os csökkenést jelent tíz év alatt, itt az éves fogyás átlagosan 14-15 fő volt, de 2023-ban kiugróan magas, 40 fős veszteséget regisztráltak. Mezővári esetében a rendelkezésre álló adatok szerint a népességszám 2023-ban 3200 fő volt, ami 2024-re 3161 főre csökkent, vagyis egy év alatt 39 fővel, 1,2%-kal mérséklődött, de a születési és halálozási adatok alapján a csökkenés valószínűleg korábban is zajlott. Nagymuzsaly népessége a 2001-es 2086 főről 2021-re 1625 főre, majd 2024-re 1567 főre esett vissza, ami 23 év alatt 519 fős, 24,9%-os csökkenést jelent, az utolsó három évben pedig évi átlagosan 19-32 fős fogyás figyelhető meg.

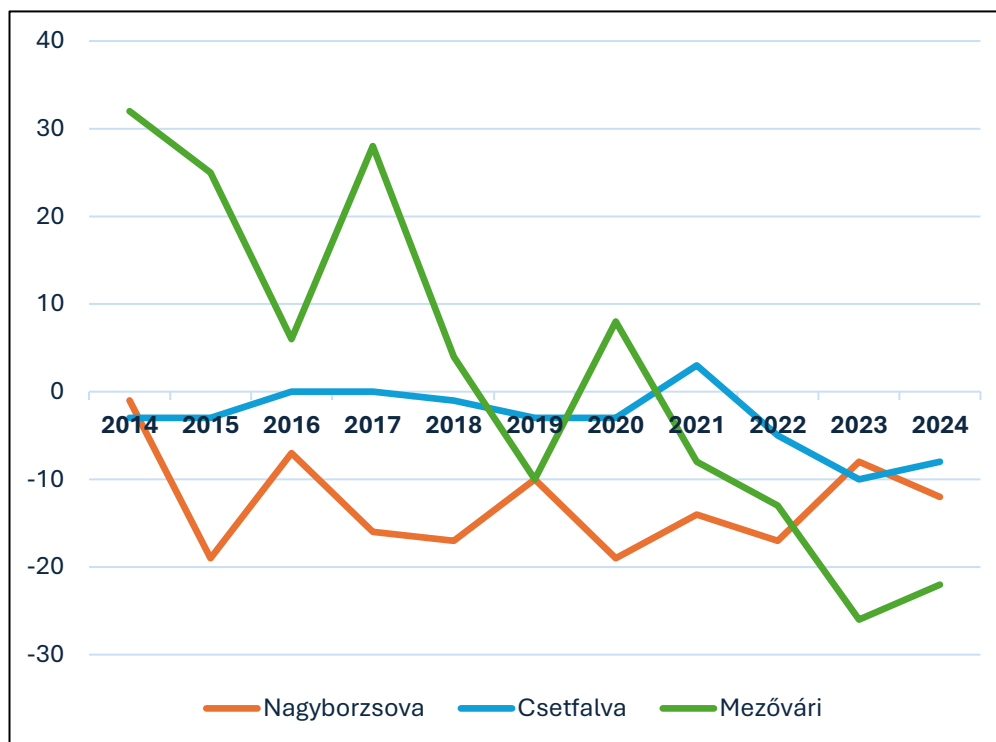
18. ábra. A lakosságszám százalékos változása Nagyborzsován és Csetfalván (2015-2024)

Forrás: A nagyborzsovai és csetfalvai önkormányzati hivatal adattára, saját szerkesztés

Az összehasonlítás alapján Nagymuzsaly mutatja a legnagyobb arányú népességcsökkenést a leghosszabb időtávon (2001–2024), míg Csetfalva esetében a vizsgált évtized (2014–2024) alatt volt a legmarkánsabb a visszaesés (16,5%). Nagyborzsova mérsékeltebb, de egyenletes csökkenést tapasztalt, Mezővári pedig – bár rövidebb időszakra vonatkozó pontos adatok állnak rendelkezésre – szintén a népességfogyás trendjébe illeszkedik. A települések közötti eltérések részben a kiinduló népességszámhoz köthetők: Mezővári, mint a legnagyobb lakosságszámmal rendelkező település, kisebb arányú csökkenést mutatott az egy év alatt, míg a kisebb lélekszámú Csetfalva és Nagyborzsova gyorsabb ütemben veszítette el lakosságát arányaiban. A Nagymuzsaly esetében tapasztalt jelentős visszaesés a hosszabb időtáv és a település gazdasági-társadalmi adottságainak kombinációjával magyarázható.

A születések és halálozások aránya kulcsfontosságú tényező a települések népességfogyásának megértésében, és az adatok alapján mind a négy településen negatív természetes szaporulat figyelhető meg különböző mértékben (19. ábra). Nagyborzsován 2014 és 2024 között évente 2-12 gyermek született, míg a halálozások száma 13-25 között mozgott, ami évente átlagosan 10-20 fős természetes fogyást eredményezett. A legkedvezőtlenebb év 2018 volt (-17 fő), és a tendencia a vizsgált időszak egészében negatív maradt. Csetfalván 2014 és 2024 között a születések száma változóan alakult (2-13 fő/év), a halálozásoké pedig 3-12 fő/év között mozgott, de a természetes fogyás itt is dominált, különösen 2023-ban (-10 fő). Mezővári adatai 2014-től állnak rendelkezésre, és itt a születések száma 60-ról (2014) 12-re (2023)

csökkent, míg a halálozásoké 28-ról (2014) 49-re (2019) nőtt, majd 35-re mérséklődött (2024), így a természetes szaporulat 2019-től negatív (-10 és -22 között). Nagymuzsaly esetében pontos születési és halálozási adatok nem állnak rendelkezésre 2021–2024-re, de a népességcsökkenés és az interjúk alapján feltételezhető, hogy itt is a halálozások meghaladják a születéseket, hozzájárulva a népességfogyáshoz.

19. ábra. Nagyborzsova, Csetfalva és Mezővári természetes szaporulatának éves változása fő/év (2014-2024)

Forrás: A nagyborzsovai és csetfalvai önkormányzati hivatal adattára, a mezővári háziorvosi rendelő adattára, saját szerkesztés

Összehasonlítva a településeket, Mezővári kezdetben pozitív szaporulatot mutatott (2014: +32 fő, 2015: +25 fő), ám ez a tendencia 2019-re megfordult, és az utolsó években jelentős negatív egyenleget eredményezett (-26 és -22 fő). Nagyborzsova és Csetfalva esetében a természetes fogyás konstansabb, de kevésbé drámai, mint Mezővárin az utóbbi években. A születések számának csökkenése mindenütt megfigyelhető, különösen Mezővárin (60-ról 12-re), ami a legnagyobb visszaesést jelenti abszolút értékben, míg Nagyborzsova és Csetfalva alacsonyabb kiinduló születési számokkal eleve korlátozottabb növekedési potenciált mutatott. A halálozások száma Mezővárin volt a legmagasabb (akár 49 fő/év), ami részben a nagyobb népességből fakad, de a lakosság elöregedésének jele is. Nagymuzsaly pontos adatainak hiányában a trend feltételezhető hasonlósága a többiekhez arra utal, hogy a természetes fogyás mind a négy

településen általános jelenség, amelyet az előregedő lakosság és a fiatalok elvándorlása egyaránt súlyosbít.

A migráció a népességszám csökkenésének másik meghatározó tényezője, és az interjúk, valamint a statisztikai adatok alapján jelentős eltérések figyelhetők meg a települések között. Nagyborzsován a hivatalos be- és kijelentkezési adatok alacsony számokat mutatnak (pl. 2022: 12 fő be, 3 fő ki), de az interjúk (A12: „*Sokan hivatalosan itt vannak, de valójában külföldön élnek*”) szerint – mint ahogyan az a fenti elemző részben is említésre került – a valós elvándorlás ennél jóval nagyobb, különösen 2022 után. Csetfalván hasonló a helyzet: a hivatalos adatok nem tükrözik a tényleges migrációt, és az interjúk (A13: „*Sok család elment, de nem jelentették ki magukat*”) alapján a 2022-es háborús események jelentős kivándorlási hullámot indítottak el. Mezővárin a 2023–2024 közötti 39 fős népességcsökkenésből a természetes fogyás (22 fő) nem magyaráz meg mindent, így a migráció valószínűsíthető (A4: „*A fiatal családok eltűntek*”), bár pontos adatok hiányoznak. Nagymuzsaly esetében a 2021–2024 közötti 58 fős csökkenés szintén túlmutat a természetes folyamaton, és az interjúk (A5: „*Sokan külföldre mentek*”) arra utalnak, hogy a külföldi migráció itt is jelentős.

A bevándorlás mind a négy településen átmeneti jelenségként jelent meg, főként 2022 után, a belső menekültek érkezésével. Nagyborzsován (A6: „*Új diákok jelentek meg, de hamar továbbálltak*”), Csetfalván (A5: „*Néhány család érkezett, de nem maradtak*”), Mezővárin és Nagymuzsalyban is hasonló volt a helyzet: a keleti régiókból érkező belső menekültek nem telepedtek le tartósan, mert a gazdasági és egyéb lehetőségek hiányoztak.

Összehasonlítva a településeket, Nagyborzsova és Csetfalva esetében a migráció rejtett jellege (hivatalos adatok vs. valóság) markánsabb, míg Mezővárin és Nagymuzsalyban a népességcsökkenés gyorsabb üteme utal a kivándorlás súlyosságára. A migráció legfőbb okai mindenütt a munkavállalás és a háborús bizonytalanság, de Mezővári, mint nagyobb település, talán jobban ellenállt a teljes kiürülésnek, míg a kisebb Csetfalva és Nagymuzsaly gyorsabban veszítette el lakosságát.

A kor- és nemek szerinti megoszlás elemzése további betekintést nyújt a demográfiai válság jellegébe. Nagyborzsován a 0–18 éves korosztály csökkenése (pontos adatok hiányoznak, de az interjúk szerint jelentős), az idősebb korosztály arányának növekedése és a női többség (2013: 680 férfi, 738 nő; 2024: 645 férfi, 659 nő) az előregedést és a férfiak fokozottabb migrációját jelzi (A12). Csetfalván a 0–18 évesek száma 2014-ben 215 fő volt, 2024-re 180 főre csökkent, a nők aránya magasabb maradt (2014: 400 férfi, 475 nő; 2024: 341 férfi, 390 nő), ami szintén az előregedés és a fiatalok (elsősorban férfiak) elvándorlásának jele. Mezővárin a 2023-as adatok szerint a férfiak enyhe túlsúlyban vannak (1750 férfi, 1450 nő), ami 2024-re kissé mérséklődött (1725 férfi, 1436 nő), de a születési számok zuhanása és a halálozások magas száma az

előregedést valószínűsíti. Nagymuzsaly esetében pontos korcsoportos adatok nem állnak rendelkezésre, de az interjúk (A7: „*Kevesebb a gyerek*”) és a régióra jellemző általános népességsökkenési trendek az előregedésre utalnak.

A nemek arányában Nagyborzsova és Csetfalva női többsége az általános demográfiai trendek és a férfiak munkavállalási célú kivándorlásával, 2022 után pedig a behívóktól való félelem miatti országelhagyással magyarázható, míg Mezővári enyhe férfi túlsúlya eltérő gazdasági vagy társadalmi dinamikára utalhat, például a helyben maradó, gazdálkodással foglalkozó férfiak nagyobb arányára. A korcsoportok változása mindenütt az előregedést mutatja, de Csetfalván és Nagyborzsován ez pontosabban dokumentált, míg Mezővárin és Nagymuzsalyban inkább az interjúk alapján feltételezhető. A fiatalok arányának csökkenése mind a négy településen a születések visszaeséséből és a migrációból ered, ami hosszú távon negatív demográfiai struktúrát eredményez.

A demográfiai változások háttérében álló tényezők összehasonlítása rávilágít a települések eltérő alkalmazkodási képességeire. Nagyborzsova és Csetfalva gazdasági szerkezete a kereskedelemre és a mezőgazdaságra épül, de az interjúk szerint (A1, A3) a vásárlóerő csökkenése és a termelők elvándorlása (A4) gyengítette ezeket az ágazatokat. Mezővári erősebb gazdasági bázissal rendelkezik (kisvállalkozások, mezőgazdaság), ami lassíthatta a népességfogyást, de az infláció és a háború itt is éreztette hatását (A4). Nagymuzsaly esetében a bányászat és a mezőgazdaság hagyományosan meghatározó, ám a privatizáció utáni gazdasági átalakulás és a migráció (A5) itt is aláásta a stabilitást.

A háború negatív hatása mindenütt jelentős: Nagyborzsován és Csetfalván a 2022-es elvándorlási hullám (A12, A13), Mezővárin a népességsökkenés felgyorsulása (2023–2024), Nagymuzsalyban pedig a hosszú távú kivándorlás erősödése (A5) mutatja a geopolitikai helyzet destruktív erejét. A közösségi szolidaritás kezdeti erősödése (A5, A16) mindenütt megfigyelhető volt, de az idő előrehaladtával gyengült (A2, A11), különösen a kisebb településeken, ahol az egyéni és közösségi erőforrások is szűkösebbek.

Összességében elmondható, hogy a Vári mikrorégió településeinek demográfiai adatai egyértelműen a népességfogyás, az előregedés és a migráció által jellemezhető drasztikus népességvesztést mutatják. A természetes fogyás mindenütt meghatározó demográfiai trend, de Mezővárin a legdrámaibb a születések számának zuhanása. A migráció rejtett jellege, valamint a háború negatív társadalmi-gazdasági következményei mindenütt súlyosbítják ezen trendeket. A települések közötti eltérések a gazdasági bázis, a népességméret és a társadalmi kohézió különbözőségeiből is fakadhatnak, de a tartós bizonytalanság, a mélyülő gazdasági problémák az előregedés és a fiatalok egyre fokozódó elvándorlása mindenütt problémát jelent.

IV. FEJEZET. A KUTATÁS EREDMÉNYEINEK HASZNOSÍTHATÓSÁGA AZ ISKOLAI FÖLDRAJZOKTATÁSBAN

A földrajz tantárgy alapvető célja a tanulók térbeli tájékozottságának és földrajzi szemléletének kialakítása. Célja, hogy *„a világban való eligazodás érdekében a gyerekek tudjanak tájékozódni, eligazodni a Föld kisebb-nagyobb egységein”* (Makádi, 2020, p. 9). A tantárgy bemutatja a természeti és társadalmi jelenségek kölcsönhatásait, fejlesztve a diákok szintetizáló gondolkodását. A földrajztanulás során a tanulók megismerik tágabb és szűkebb hazájuk természeti és társadalmi sajátosságait is, melyek a nemzettudat kialakulását segítik elő. Ezzel párhuzamosan a földrajzórák a fenntarthatóság kérdéseivel is foglalkoznak: segítenek a diákoknak megérteni például a túlnépesedés és a klímaváltozás okozatait (Makádi 2020).

Napjaink oktatáselmélete a helyi környezet megismertetését és az ún. helyi-társadalmi kontextusban való tanulást hangsúlyozza. A helyi földrajzi tartalmak (pl. a lakóhely és környékének természeti adottságai, helytörténete, gazdasági tevékenységei, demográfiai viszonyai) feldolgozása erősíti a diákok motivációját és a tananyag személyes relevanciáját. A szakirodalom szerint a helyi közösséghez és kultúrához kötődő projektek révén a tanulás „kézzelfoghatóbbá, érdekesebbé és esélyegyenlőbbé” válik (Boss, 2024). Emellett a helyi hagyományok, helytörténet, társadalmi és természeti adottságok megismerése erősíti a tanulók kötődését saját régiójukhoz, és elmélyíti hazaszeretetüket. A helyi identitás tudatosítása révén a tanulók kötődése mikrorégiójukhoz és hazájukhoz mélyül, tudatos felelősségvállalásra nevelve (Makádi, 2020). A helyi-témájú tanulás elengedhetetlen része, hogy a diákok térben azonosítsák saját lakóhelyüket és annak természeti, kulturális vonzerejét. Kiemelt szerep jut a régió történeti, társadalmi és gazdasági összefüggéseinek bemutatásának, ami segít a tanulóknak megérteni környezetük dinamikáját. Ezek a megközelítések arra épülnek, hogy a helyi közösségekbe ágyazott tananyag révén a tanulók személyes élményeken keresztül ismerhetik meg környezetük valóságát.

Az ukrán 8. osztályos földrajztervezet V. fejezete különösen kiemeli a tanulók saját közigazgatási régiójának megismerését (Природа та населення свого адміністративного регіону) (mon.gov.ua). Az ajánlott tananyagban szerepel a saját régió földrajzi elhelyezkedésének, közigazgatási beosztásának, természeti adottságainak, népességének és gazdasági tevékenységének bemutatása. Ugyanezen elvek alapján a Vári mikrorégió iskolai feldolgozásakor bemutathatjuk például a település rendszerét, a természeti erőforrásokat és a helyi népesség főbb jellemzőit. Mindezek erősítik a tanulók regionális kötődését és tudatosítják saját mikrorégiójuk értékeit.

A földrajzórák alkalmat teremtenek arra is, hogy a tanulók globális és helyi összefüggéseket lássanak, ami a felelős állampolgári attitűd alapja lehet. A helyi identitás és a hazaszeretet erősítése révén a tanulók felelősségteljes állampolgárokká válnak, akik saját közvetlen környezetükért is elkötelezetten tudnak fellépni (Oktatás 2030 Tanulástudatos Iskola Program, 2020).

A fentieket figyelembe véve, ebben a fejezetben bemutatásra fog kerülni egy-egy általunk összeállított a földrajzóra és földrajzszakkör foglalkozásának terve, amelyek lehetőséget teremthetnek a dolgozatban eddig közölt kutatás eredményeinek az iskolai földrajzoktatásban való felhasználhatóságára.

A földrajz tantárgyi órák szervezett keretek között, a tantervi előírásoknak megfelelően zajlanak. A pedagógus irányításával a diákok az órákon új ismereteket sajátítanak el, valamint fejlesztik térképhasználati, kutatási és elemző képességeiket. A tanórai munka célja az alapvető földrajzi ismeretek átadása és az ezekhez kapcsolódó kompetenciák (tájékozódás, problémamegoldás, kritikai gondolkodás) kialakítása.

Ezzel szemben a földrajzszakkör önkéntesen választható, tanórán kívüli foglalkozás, amely kiegészíti a tantervi anyagot és lehetőséget ad az egyes témákban való elmélyülésre, gyakorlati tapasztalatszerzésre. A szakköri foglalkozások alkalmával a tanulók önálló kutatómunkát végezhetnek: terepen adatokat gyűjthetnek, kísérletezhetnek vagy helyi jelenségeket vizsgálhatnak, majd eredményeiket kreatív formában mutathatják be (például vetélkedőkön, kiállításokon). Így a tanórákon kialakított átfogó kép a szakkörben tapasztalati tudássá és személyes élménnyé válik (Sikó, 1980).

A szakkörök fő célja, hogy a tanulók érdeklődésére építve elmélyítsék földrajzi ismereteiket és kompetenciáikat élményközpontúan. A csoportmunka, önálló projektfeladatok és terepi gyakorlatok során a diákok önbizalma és együttműködési készsége is fejlődik (vseosvita.ua) Éppen ezért fontosnak tartottuk mind egy tanórai, mind egy szakköri foglalkozás példáján bemutatni kutatásunk eredményeinek felhasználhatóságát.

Esetünkben, a Vári mikrorégió népesedési adatai szemléletes terepet kínálnak a helyi társadalomföldrajz tanulmányozásához. A tanórákon és a szakköri foglalkozáson egyaránt feldolgozható például a mikrorégió településeinek lakosság száma, népsűrűsége, korösszetétele, születési és halálozási mutatói, illetve a vándorlási folyamatok intenzitása. Ezek elemzése során felhasználhatók a hivatalos statisztikai források, az általunk gyűjtött adatok (népszámlálási adatok, önkormányzati jelentések) és az alkalmazott i kutatási módszerek (például interjúk, kérdőívek).

Módszertani eszközök lehetnek a statisztikai adatokat ábrázoló táblázatok, diagramok (pl. korfadiagram, népmozgalmi grafikonok) készítése. Emellett a terepmunka során a tanulók

fotódokumentációt készíthetnek a települések épített és természeti környezetéről, illetve kérdőíves felmérés keretében megkérdezhetik a helyi lakosokat a demográfiai trendekkel kapcsolatban. Amellett, hogy ezek az élményszerű feladatok a statisztikai adatok kritikus értelmezését igénylik, még fejlesztik a diákok elemző készségeit is, rámutatnak arra, hogyan hatnak vissza a demográfiai folyamatok saját közvetlen környezetük társadalmi valóságára.

Összefoglalva, a földrajzi tanórák és a földrajzsakkörök együttesen szolgálják a tanulók regionális identitásának és felelős állampolgári szemléletének fejlődését. A bemutatott elméleti megfontolásokat a következő két alfejezet gyakorlati példái szemléltetik, egy konkrét földrajzóra és egy földrajzsakköri foglalkozás tervén keresztül.

4.1. Földrajz óravázlat

Óraterv

- **Pedagógus neve:** Lupcsó Bettina
- **Műveltségi terület:** Természettudományok
- **Tantárgycsoport / tantárgy:** Földrajz
- **Osztály / Csoport:** 8. évfolyam
- **A megvalósítás dátuma:** 2025. május 05.

Óra témája: A Vári mikrorégió demográfiai jellemzői

Az óra típusa: Kombinált óra

Az óra cél- és feladatrendszere

- **Fejlesztendő attitűd:** Helyi közösségünk iránti érdeklődés, felelős állampolgári szemlélet kialakítása. A tanulók motiválása saját térségük demográfiai helyzetének megismerésére.
- **Fejlesztendő készségek, képességek:** Adatok (grafikonok, táblázatok) önálló értelmezése; térképolvasás és atlaszhasználat; logikus gondolkodás, kritikai elemzés; együttműködés csoportmunkában.
- **Tanítandó ismeretek:** A népesség főbb demográfiai mutatói és fogalmai (természetes szaporodás, migráció, korfa), a népességváltozás okai és következményei; magyar településterületek demográfiai jellemzői.
- **Elérendő fejlesztési szint:** A tanulók legyenek képesek egyszerű demográfiai grafikonok és táblázatok értelmezésére, összefüggések keresésére; ismerjék a lakosságszámváltozás főbb okait, tudjanak értelmes következtetéseket levonni.

Az óra didaktikai feladatai

- **Motiválás, érdeklődés felkeltése:** A tanulók bevonása helyi témákkal, személyes kötődés erősítése.
- **Ismeretközlés:** Kulcsfogalmak (pl. természetes népmozgalom, migráció, korfa) szemléletes magyarázata konkrét adatpéldákkal.
- **Készség- és képességfejlesztés:** Önálló adatértelmezés és grafikonolvasás gyakorlása, térképhasználat, kritikai gondolkodás ösztönzése irányított kérdésekkel.
- **Együttműködés és kommunikáció fejlesztése:** Csoportfeladatokon keresztül a közös problémamegoldó munkára, vitára nevelés.
- **Áttekintő összefoglalás, következtetések levonása:** Az órai anyag kulcselemeinek összevetése, a megtanultak rögzítése, a főbb tanulságok kiemelése.

Tantárgyi kapcsolatok

- **Történelem:** Kárpátalja történelmi határváltozásai, népességszámváltozása és migrációs trendjei (pl. trianoni békeszerződés).
- **Matematika/Statisztika:** Népességi adatok százalékos és abszolút változásának számítása, grafikonok és táblázatok értelmezése.

Felhasznált források

- Tematikus atlasz és digitális térképek (Kárpátalja régió- és közigazgatási térképe).
- Helyi statisztikai adatok: a kárpátaljai magyar önkormányzatok, megyei statisztikai hivatal adatbázisai.
- Online források: Ukrán állami statisztikai szolgálat (ukrstat.gov.ua), demográfiai kutatások (pl. SUMMA 2017 eredményei).
- Szakirodalom

Időkeret	A tanulók tevékenysége	A pedagógus tevékenysége	Célok és feladatok	Módszerek	Tanulói munkaformák	Eszközök
5 perc Bevezetés	Atlással/térképpel felkeresik Kárpátalját és a Vári mikrorégiót. (Előzetes tudás aktiválása: földrajzórán tanultak felidézése).	Bemondja az óra témáját, felvázolja a tevékenységeket. Rámutat a térképen a vizsgált településekre (Mezővári, Nagyborzsova, Csetfalva, Nagymuzsaly). Kérdésekkel megbeszéli a régió ismertségét.	A tanulók térbeli tájékozódása (Kárpátalja, Beregszászi járás, Vári mikrorégió). – Motiváció felkeltése a helyi demográfiai téma iránt.	Ismétlés, frontális beszélgetés, atlasz- és térképhasználat.	Frontális munka, megbeszélés.	Térkép/atlasz (magyar nyelvű régiótérkép); interaktív tábla vagy projektor.
20 perc Új téma feldolgozása	Párokban elemzik a nyomtatott népességszámdiógramot (Nagyborzsova/Csetfalva lakosságszám 2013–2024). Válaszolnak irányított kérdésekre: „Milyen trendet mutat a népességszámváltozás?”, „Mely években volt	Irányítja a diagramok elemzését. Kiemeli a fontos adatokat: népességszámcsökkenés, migráció hatása. Segít eligazodni a grafikonokon. Kérdéseket tesz fel: „Mit jelentenek ezek	Gyakorlati adatértelmezés, logikus következtetés levonása. Természetes szaporodás és migráció demográfiai hatásainak	Adatértelmező feladat, frontális magyarázat, közös megbeszélés.	Páros munka (adatok elemzése), majd közös osztályértékelés.	Kivetített interaktív ábra vagy nyomtatott grafikonok, Excel/táblázat mellékletek.

	jelentős csökkenés vagy emelkedés (pl. gazdasági válság, háború idején)?”	az adatok?”	megértése.			
10 perc Begyakorlás	4 fős csoportokban különböző feladatokat kapnak: 1. csoport számolja ki a természetes szaporodást és értelmezza, 2. csoport elemezze a migrációs adatokat, 3. csoport rajzolja fel a korfát vagy értelmezza a korcsoportok változását, 4. csoport hasonlítsa össze az arányszámokat a mikrorégió kívüli adatokkal az internet segítségével.	Felosztja a feladatlapokat, ismerteti a csoportok feladatait. Körbejár, segít az értelmezésben és az együttműködésben, szükség esetén irányító kérdésekkel serkenti a gondolkodást.	Képességfejlesztés: együttműködés, információfeldolgozás. A tanult fogalmak (természetes fogyás, migráció, korfa) alkalmazása konkrét példákon.	Kooperatív csoportmunka, irányított feladatmegoldás.	Kiscsoportos munka (4–5 fős csoportok).	Feladatlapok, a településekre vonatkozó diagramok adatsorok, papír, filctollak, internet a további kutatáshoz.
10 perc Eredmények értékelése és összefoglalás, kérdések megválaszoltása.	A csoportok bemutatják eredményeiket. Megbeszéljük, mit jelent a háborús migráció egy mikrorégió szempontjából. Visszajelzést adnak a tanultakról.	Segít egységesíteni és összefoglalni az információkat. Közösén értelmezik: miért változott a lakosság? Rámutat a hasonló (pl. csökkenő születésszám, elvándorlás) és eltérő jellemzőkre. Válaszol a feltett kérdésekre	Kitekintés: globális-országos-regionalizált gondolkodás fejlesztése. Összefüggések felismertetése (nemzetközi, országos hatások a helyi demográfiára).	Interaktív magyarázat, kérdés-válasz, beszélgetés. Vizualizáció térképekkel és adatgrafikonokkal.	Frontális irányítás, mikrocsoportos megbeszélés, csoportos kiselőadás.	Feladatlapok

4.2 Földrajzszakköri foglalkozás vázlata

Cím: Demográfiai küldetés: Mentsük meg otthonunkat!

Típus: szerepjátékos szakköri foglalkozás

Időtartam: 1 óra (60 perc)

Célcsoport: Földrajz szakkökök (8–9. évf., 15–20 fő)

Célok

- **Attitűd:** Felelősségteljes gondolkodás kialakítása a helyi közösségek jövőjéről, empátia a helyi közösség, kiemelten az idősek helyzetével szemben, az elvándorlás okainak mélyebb megértése.
- **Ismeret:** Demográfiai alapfogalmak játékos alkalmazása (népességfogyás, előregedés, migráció, természetes szaporodás).
- **Készség:** Csoportos problémamegoldás, adatelemzés, érvelés, kreatív prezentáció, vizuális kommunikáció.

Eszközök

- Szerepkártyák (polgármester, orvos, pedagógus, fiatal vállalkozó, idős lakó)
- Feladványborítékok (benne: statisztikák, grafikon-részletek, népszámlálási adatok, interjúrészletek)
- „Vári mikrorégió térképe” – puzzle-szerű térkép a településekről, migrációs nyilakkal

- Infografika sablonok, színes papírok, filcek, ragasztók
- Projektor vagy nagy monitor (ha van, de nem feltétel)

Foglalkozás menete

1. Bevezetés – A válsághelyzet (10 perc)

A tanár röviden elmondja a játékos alapszituációt:

„A Vári mikrorégió demográfiai válságba került. Mezővári és környéke népessége rohamosan csökken, a fiatalok elvándorolnak, az iskolát bezárás fenyegeti. A falu jövője veszélyben van! Egy krízis-tanács ül össze, ahol különböző szereplőknek közösen kell megoldást találniuk: mi áll a válság hátterében, és hogyan lehetne újra vonzóvá tenni a régiót?”

Minden tanuló húz egy szerepkártyát (pl. mezővári tanító, csetfalvai fiatal pár, nagymuzsalyi boltvezető, emigrált rokon). Ezek a szerepek irányítják majd a gondolkodásukat a játék során.

2. A demográfiai menekülőszoba – 3 kihívás (35 perc)

A tanár előre elhelyez 3 borítékot/feladványdobozt, amelyeket a csoportok csak sorban oldhatnak meg. Mindegyikben egy demográfiai „nyom” és egy újabb kérdés van. A cél: megfejtetni, miért fogy a régió népessége, és kidolgozni egy tervet a megmentésére.

1. kihívás – A Népszámlálási rejtély (10 perc)

A csoportok grafikontöredékeket és lakosságszámokat kapnak (a diplomamunkából kivett valós adatok 2001–2024 között), de a sorrend össze van keverve.

Feladat: Állítsák helyes sorrendbe az adatokat, majd készítsenek egy rövid szóbeli jelentést: „Hogyan változott a lakosságszám az utóbbi 20 évben Mezőváriban és környékén?”

Visszacsatolás: A tanár segít felismerni a természetes fogyás és az elvándorlás szerepét.

2. kihívás – A Korfa-kód (10 perc)

A második borítékban korfa-elemek (lapocskák) és 2024-es arányok szerepelnek. A csoportnak össze kell raknia a valós korfát (pl. Mezővári vagy Nagyborzsova alapján).

Feladat: Rakják össze a korstruktúrát, majd értelmezzék szerepük szemszögéből: mit jelent az elöregedés az orvosnak? A boltosnak? A fiatal szülőknek?

Kreatív kiegészítés: Ha van idő, kapnak ikonokat is (gyerek, nyugdíjas, aktív korú), és kis „lakosságkompozíciót” kell létrehozniuk, mint egy makett.

3. kihívás – A kivándorlás térképe (15 perc)

A harmadik borítékban térképek és migrációs statisztikák találhatók. A diákoknak nyilakkal kell megrajzolniuk a kivándorlás fő irányait (hazai és külföldi célpontok), valamint meghatározni: főleg miért mennek el a lakosok, és miért nem jönnek vissza?

Extra küldetés: Írjanak egy rövid üzenetet a „külföldön dolgozó rokon” szemszögéből – pl. miért ment el, visszajönne-e? Milyen feltételek mellett jönne vissza?

3. Megoldási tanácskozás – A település megmentése (10 perc)

A diákok újra összeülnek, immár „krízistanács” formájában. Minden szereplő elmondja, mit tanult a válság okairól és milyen megoldást javasol a saját szemszögéből:

- A pedagógus javasolhat iskolai programokat
- A fiatal pár ötletelhet otthoni munkalehetőségeken
- Az orvos felvetheti az idősellátás fejlesztését
- A polgármester külső beruházásokat próbál szerezni stb.

A végén közösen kiállítanak egy posztert: *„10 lépés a Mezővári mikrorégió megmentésére”* – amit a tanteremben is ki lehet akasztani.

4. Lezárás – Visszatekintés és értékelés (5 perc)

A tanár megkérdezi:

- „Melyik szerepkör segített legjobban megérteni a valós helyzetet?”
- „Mi volt meglepő az adatokban?”
- „Mit tudtok tenni ti, diákok, a közösség jövőjéért?”

A tanulók közösen értékelik az órát. A tanár pozitív megerősítést ad, és javasolja: aki szeretné, a foglalkozáson készített anyagból iskolai falíújságot készíthet.

ÖSSZEFOGLALÁS

Kutatásunk során a Vári mikrorégió – Mezővári, Nagyborzsova, Csetfalva és Nagymuzsaly – lakosságának társadalmi-demográfiai változásait vizsgáltuk, különös tekintettel az orosz-ukrán háború hatásaira. Célunk a főbb demográfiai trendek, úgy mint a népességfogyás, előregedés és a migráció folyamatainak, valamint az ezek mögött meghúzódó okokfeltárása volt a régióban, továbbá az eredmények oktatási alkalmazhatóságának a bemutatása. Négy fejezetben elemeztük a térség társadalmi és demográfiai folyamatait, kombinálva kvantitatív (statisztikai adatok gyűjtése és elemzése 2014–2024) és kvalitatív (17 félig strukturált interjú készítése helyi szereplőkkel) módszereket.

A bevezető részben – többek között – vázoltuk kutatásunk motivációit, céljait és aktualitását, valamint átfogó leírást adtunk a vonatkozó szakirodalomról. Kitértünk továbbá a vizsgálat során elért eredmények fontosságára. Az első fejezetben a Vári mikrorégió településeinek társadalomföldrajzi és történeti demográfiai bemutatására vállalkoztunk. E fejezetben a célunk a vizsgálat kontextusának megalapozása volt. Áttekintettük a települések földrajzi, történelmi, gazdasági és kulturális jellemzőit, valamint népességük változását a 18. századtól 2001-ig, az utolsó ukrán népszámlálásig.

A második fejezetben, saját adatgyűjtésünk révén, a 2014–2024 közötti demográfiai trendeket és a háború hatásait vizsgáltuk, célunk a népességcsökkenés okainak és mértékének azonosítása volt. Megállapítottuk, hogy a 2022-ben kezdődött teljeskörű orosz katonai invázió felerősítette a már korábban is jellemző demográfiai trendeket, úgy mint a népességcsökkenést, az előregedést és a kivándorlást.

A statisztikai adatok gyűjtése és elemzése mellett félig strukturált interjúkat készítettünk olyan helyi szereplőkkel, akik széleskörű rálátással rendelkeznek adott közösségekre. Beszélgetésaink között szerepeltek önkormányzati dolgozók, oktatásban tevékenykedők, helyi kisvállalkozók és egyházi személyek is. Meglátásaik, valamint a tőlük szerzett információk kiegészítésként szolgáltak és mankót nyújtottak a sokszor hiányzó vagy ellentmondásos statisztikai adatok értelmezésében, a lokális életvilágok dinamikájának feltárásában. A statisztikai adatok elemzése, valamint interjúk kutatásunk eredményei alapján elmondható, hogy a legfőbb problémát mindegyik vizsgált településen az egyre erősödő elvándorlás jelenti, bár a hivatalos nyilvántartások nem mindig tükrözik a valóságot.

A harmadik fejezetben a vizsgált négy település demográfiai hasonlóságait és különbségeit elemeztük, célunk a háborús hatások eltérő mértékének megértése volt. A kutatás eredményei alapján elmondható, hogy a vizsgált mikrorégió mindegyik településén a fő

demográfiai problémát a népességcsökkenés jelenti, ám a folyamat mértéke és a lakosságszámváltozás okai eltérőek: Nagymuzsaly népessége 2001 óta 24,9%-kal csökkent, Csetfalva tíz év alatt 16,5%-ot veszített, míg Nagyborzsova és Mezővári lassabb, de folyamatos népességfogyást mutatott. Szinté jellemző, hogy a vizsgált időszakban alacsony volt a születések száma, míg a halálozásoké tartósan magas maradt minden településen, de főleg Vári esetében figyelhető meg drasztikus változás. Mindez előregedő társadalmat jellemez.

A helyi gazdaság főként a kisvállalkozásokra és a mezőgazdaságra épül, de a hirtelen inflálódása, az árak és közüzemi díjak folyamatos emelkedése, a vásárlók elszegényedése és a termelők nagyarányú elvándorlása megnehezíti a helyzetet. A kialakult trendekre a vizsgált települések eltérően reagáltak. Míg Mezővári némileg ellenállóbbnak bizonyult a gazdasági és demográfiai nehézségekre a nagyobb mérete és erősebb gazdasági háttere miatt, Csetfalva, Nagyborzsova és Nagymuzsaly gyorsabban ürült ki. Az azonban elmondható, hogy a háború negatív következményeit a vizsgált mikrorégió mindegyik települése elszenvedte, a kivándorlás, a pangó gazdaság és a leromló infrastruktúra pedig tartós problémát okoz.

A kutatási eredményeink földrajzoktatásban való alkalmazhatóságát vizsgáltuk a diplomamunka negyedik fejezetében, konkrét példákon keresztül szemlélítve azok hasznosíthatóságát. Célunk a helyi identitás és a felelős állampolgári szemlélet erősítése volt, oktatási módszerek segítségével. Óra- és szakkörterveket dolgoztunk ki, amelyek demográfiai adatok elemzésével és interaktív feladatokkal (pl. korfák, térképek, szerepjáték) támogatják a diákok regionális kötődését, szülőföldjük és mikrokörnyezetük széleskörű megismerését.

A fent bemutatott eredmények hiánypótló adatokat és mélyebb betekintést nyújtanak egy geopolitikai válság által sújtott magyarországi térség demográfiai folyamataiba, jelezve a közösségek előtt álló nehézségeket. Rámutatnak ugyanakkor arra is, hogy a helyi alkalmazkodási stratégiák, például a kisvállalkozások rugalmassága vagy a közösségi összefogás, némi reményt kínálnak a túlélésre. E dolgozat dokumentálja a Vári mikrorégió jelenét, miközben alapot teremt a jövőbeli vizsgálatokhoz és lehetséges beavatkozásokhoz, amelyek segíthetik e közösségek megmaradását és a válságból való perspektivikus kilábalását.

IRODALOMJEGYZÉK

1. Boss, S. (2024, szeptember 20). *Using place-based learning to spark inquiry*. Edutopia. Letöltve: 2025. május 02. <https://www.edutopia.org/article/strategies-teaching-place-based-learning/>
2. Botlik J., Dupka G. (1993): *Magyarlakta települések ezredéve Kárpátalján*. Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 359 p.
3. Erőss Á., Kovály K., Tátrai P. (2024): Exodus of the Hungarian Minority from Ukraine? War-Induced Ethnic Dynamics in the Ukrainian–Hungarian Border Region. In: In Elmira Muratova and Nadia Zasanska (eds.): *Minorities at war: Cultural Identity and Resilience in Ukraine* (pp. 221-238). Routledge, London. Letöltve: 2025. május 01. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/oa-edit/10.4324/9781003470601-15>
4. Fedinec, Cs. (2002): Kárpátaljai autonómia, határváltozások 1918-1944. In: Pásztor, C. (szerk.): „...ahol a határ elválaszt”: *Trianon és következményei a Kárpát-medencében* (pp. 415–436). Nagy Iván Történeti Kör – Nógrád Megyei Levéltár – Szindbád Kht., Salgótarján–Balassagyarmat–Várpalota.
5. Ferenc V., Kovály K. (szerk.) (2020): *Kárpátalja mozgásban: társadalmi változások és interetnikus viszonyok az Euromajdan után*. Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt., Budapest, 148 p. Letöltve: 2025. május 02. https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_konyvek/karpatalja_mozgasban_beliv.pdf
6. IOM (2022): *Mapping the Situation and Needs of Displaced People in Zakarpatska Oblast* (9–27 Nov 2022). Displacement Tracking Matrix. Letöltve: 2025. május 02. <https://dtm.iom.int/reports/mapping-situation-and-needs-displaced-people-zakarpatska-oblast-9-27-nov-2022>
7. Izsák, T. (2007): *Ukrajna természeti földrajza*. PoliPrint Kft., Ungvár, 216 p.
8. Kocsis, K. (2001): *Kárpátalja mai területének etnikai térképe*. Magyar Tudományos Akadémia. Kisebbség Kutató Intézet, Budapest.
9. Kovály K., Opiola W. (2024): In the Grip of Crisis: How the Geopolitical Turn in Ukraine Reshaped the Hungarian Minority in Transcarpathia. In: Tarvet R. (ed.): *European minorities in times of crisis: negotiating identities* (pp. 98-119). Routledge: London. Letöltve: 2025. május 01. <https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781003426486-6>
10. Makádi, M. (2020): *A földrajztanítás módszertani alapjai. Mielőtt tanítani kezdene... Egyetemi jegyzet*. ELTE TTK FFI Földrajz szakmódszertani csoport, Budapest, 179 p.

11. Molnár D. E., Pallay K., Molnár D. I., Darcsi K. (2023): Ukrajnai menekültválság és a belső menekültek helyzete a Beregszászi járás határ menti településein 2022-ben. In: *Tér és Társadalom*, 37 (4), 82–99. Letöltve: 2025. május 02. https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/3464/1/Molnar_D_Erzsebet_et_al_Ukrajnai_menekultvalsag_es_a_belso_menekultek_2023.pdf
12. Molnár, D. I. (2018): *Perifériáról perifériára. Kárpátalja népessége 1869-től napjainkig*. MTA TK Kisebbségkutató Intézet – Kalligram, Budapest, 182 p.
13. Molnár J., Molnár D. I. (2005): *Kárpátalja népessége és magyarsága a népszámlálási és népmozgalmi adatok tükrében*. Kárpátaljai Magyar Pedagógusszövetség Tankönyv- és Taneszköztára, Ungvár, 120 p.
14. Molnár J., Tátrai P., Kovály K. (2024): A kárpátaljai magyarok felekezeti megoszlása a SUMMA 2017 felmérés eredményeinek tükrében. In: *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica et Recreatio*, № 2, Видавничий дім «Гельветика», pp. 18–32. Letöltve: 2025. május 02. https://dspace.kmf.uz.ua/jspui/bitstream/123456789/3357/1/Molnar_J_Kovaly_K_Tatrai_P_A_karpataljai_magyarok_felekezeti_megoszlasa_a_Summa_2017_2024.pdf
15. Oktatás 2030 Tanulástudatos Iskola Program. (2020). *Útmutató a földrajz tantárgy tanításához*. Letöltve: 2025. május 02. <https://www.oktatas2030.hu/wp-content/uploads/2020/10/utmutato-a-foldrajz-tantargy-tanitasahoz.pdf>
16. Sipos, Zs. (1911): *Borzsova monográphiája*. Balogh Tamás könyvnyomdája, Beregszász, 288 p.
17. Tátrai P., Molnár J., Kovály K., Erőss Á. (2018): *A kárpátaljai magyarok lélekszáma és a népesedésüket befolyásoló tényezők a SUMMA 2017 felmérés alapján*. Kisebbségi Szemle, 3 (3), pp. 7–31.
18. Vince Z., et al. (2020): *A Nagymuzsalyi bányászat geológiai és társadalmi hatásai*. Kárpátaljai Tudományos Közlemények, 12 (2), pp. 45–60.
19. Національний інститут стратегічних досліджень (2025): *Нові мешканці Закарпаття: ситуація та потреби переміщеного населення*. Letöltve: 2025. május 02. <https://niss.gov.ua/news/statti/novi-meshkantsi-zakarpattya-sytuatsiya-ta-potreby-peremishchenoho-naselennya>
20. Тронько, П.Т. (1969): *Історія міст і сіл Української РСР Закарпатська Область*. Київ, 786 с.

Internetes források

1. Державна служба статистики України (2001): Всеукраїнський перепис населення 2001 року. [Online] Elérhető: <http://www.ukrcensus.gov.ua/> (Letöltve: 2025. március 4.)
2. Központi Statisztikai Hivatal Népszámlálási Digitális Adattára (1921): Csehszlovák népszámlálás adatai. [Online] Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/KANepszaml_001/ (Letöltve: 2025. március 4.)
3. Népszámlálási Digitális Adattár – Központi Statisztikai Hivatal Könyvtára (1941): 1941-es magyar népszámlálási adatok. [Online] Elérhető: https://library.hungaricana.hu/hu/collection/ksh_neda_nepszamlalasok/ (Letöltve: 2025. március 4.)
4. <https://vseosvita.ua/library/formi-i-metodi-organizacii-pozaklasnoi-roboti-z-geografii-11126.html> (Letöltve: 2025. május 03.)
5. <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/programy-5-9-klas/2022/08/15/navchalna.programa-2022.geography-6-9.pdf> (Letöltve: 2025. május 01.)

Helyi adattárak

1. **Mezővári Község Önkormányzata** (2014–2024): Népeségi és népmozgalmi adatok. Mezővári, kéziratos és digitalizált nyilvántartások.
2. **Nagyborzsova Község Önkormányzata** (2013–2024): Lakossági nyilvántartási adatok és migrációs statisztikák. Nagyborzsova, kéziratos nyilvántartások.
3. **Csetfalva Község Önkormányzata** (2014–2024): Demográfiai statisztikák, be- és kijelentkezési adatok. Csetfalva, kéziratos nyilvántartások.
4. **Nagymuzsaly Község Önkormányzata** (2021–2024): Népeségi nyilvántartások. Nagymuzsaly, részben digitalizált és kéziratos adatok.
5. **Mezővári Háziorvosi Rendelő** (2014–2024): Egészségügyi és demográfiai nyilvántartások. Mezővári, kéziratos és részben digitalizált adatok.

Az interjúalanyok alapadatai

1. A1 (BT): Bolttulajdonos, 47 éves, Nagyborzsova. Interjú időpontja: 2024. november 12.
2. A2 (BT): Bolttulajdonos, 32 éves, Nagyborzsova. Interjú időpontja: 2024. november 16.
3. A3 (BT): Bolttulajdonos, 50 éves, Csetfalva. Interjú időpontja: 2024. november 23.

4. A4 (BT): Bolttulajdonos, 40 éves, Mezővári. Interjú időpontja: 2024. november 27.
5. A5 (BT): Bolttulajdonos, 28 éves, Nagymuzsaly. Interjú időpontja: 2024. november 28.
6. A6 (OT): Oktatásban tevékenykedő, 40 éves, Nagyborzsova. Interjú időpontja: 2024. december 16.
7. A7 (OT): Oktatásban tevékenykedő, 60 éves, Nagymuzsaly. Interjú időpontja: 2024. december 16.
8. A8 (OT): Oktatásban tevékenykedő, 60 éves, Nagyborzsova. Interjú időpontja: 2024. november 22.
9. A9 (OT): Oktatásban tevékenykedő dolgozó, 43 éves, Mezővári. Interjú időpontja: 2025. január 6.
10. A10 (OT): Oktatásban tevékenykedő dolgozó, 51 éves, Csetfalva. Interjú időpontja: 2025. január 18.
11. A11 (OT): Oktatásban tevékenykedő dolgozó, 37 éves, Nagymuzsaly. Interjú időpontja: 2024. december 16.
12. A12 (ÖD): Önkormányzatnál dolgozó, 60 éves, Nagyborzsova. Interjú időpontja: 2024. november 7.
13. A13 (ÖD): Önkormányzatnál dolgozó, 57 éves, Csetfalva. Interjú időpontja: 2024. november 7.
14. A14 (ÖD): Önkormányzatnál dolgozó, 39 éves, Mezővári. Interjú időpontja: 2025. február 12.
15. A15 (ÖD): Önkormányzatnál dolgozó, 55 éves, Nagymuzsaly. Interjú időpontja: 2025. február 12.
16. A16 (ESZ): Egyházi személy, 44 éves, Nagyborzsova. Interjú időpontja: 2025. február 20.
17. A17 (ESZ): Egyházi személy, 50 éves, Csetfalva. Interjú időpontja: 2025. február 21.

MELLÉKLETEK

Interjúkérdések helyi bolttulajdonosok számára

1. Kérem, röviden mutakozzon be: hány éves? mivel foglalkozik? mióta foglalkozik adott tevékenységgel?
2. Kérem, meséljen röviden a településről: Kik élnek itt? (nemzetiségek, korosztály, stb.) miből élnek az itt lakók? (pl. van-e helyben munkalehetőség, eljárnak dolgozni más környékbeli településre, külföldi munka, stb.)
3. Ha visszagondol az elmúlt 10 évre (2014-től), melyek voltak a főbb változások a településen? És az ön családjában? (kik mentek el, kik maradtak. Mi állt ennek a döntésnek a hátterében? Miért döntöttek a maradás/elvándorlás mellett?) Ezek a változások köthetők valamilyen eseményhez vagy korszakhoz?
4. Hogyan befolyásolta az orosz-ukrán háború a vásárlói szokásokat a térségben?
5. Milyen kihívásokkal kellett szembenéznie 2014 óta, és különösen 2022-től?
6. Tapasztalt-e változást az áruk beszerzésében vagy szállításában az elmúlt években?
7. Az infláció és az árnövekedés hogyan érintette az üzlet forgalmát?
8. Az esetleges elvándorlás vagy bevándorlás hogyan befolyásolta az üzlet forgalmát, vásárlók számát, életkorát, nemét stb.?
9. Érzékelt-e változást a lakosság összetételében, például a bevándorlók vagy elköltözők számában?
10. Az üzlet fenntartása szempontjából milyen kihívásokkal szembesült az utóbbi időszakban?
11. Megfigyelte-e, hogy a lakosság kereslete bizonyos termékek iránt megváltozott?
12. Érzékelt-e, hogy a háború hatással volt a helyi közösség szolidaritására vagy összetartására?
13. Véleménye szerint a helyi kereskedelem hogyan tudná jobban segíteni a közösséget?
14. Milyen változtatásokat tervez az üzletében, hogy alkalmazkodjon a jelenlegi kihívásokhoz?
15. Hogyan értékeli a helyi lakosság vásárlóerejét az elmúlt időszakban?
16. Hogyan vélekedik a helyi gazdaság jövőjéről a jelenlegi helyzet tükrében?

Interjúkérdések egyházi személyek számára

1. Kérem, röviden mutakozzon be: ki ön? hány éves? mivel foglalkozik? mióta foglalkozik adott tevékenységgel?

2. Kérem, meséljen röviden a településről: Kik élnek itt? (nemzetiségek, korosztály, felekezeti megoszlás, stb.) miből élnek az itt lakók? (pl. van-e helyben munkalehetőség, eljárnak dolgozni más környékbeli településre, külföldi munka, stb.)
3. Ha visszagondol az elmúlt 10 évre (2014-től), melyek voltak a főbb változások a településen? És az ön gyülekezetében? (kik mentek el, kik maradtak)? Ezek a változások köthetők valamilyen eseményhez vagy korszakhoz?
4. Milyen hatásai voltak a 2014-es fegyveres konfliktus kezdetének a helyi hívő közösségre?
5. Érezhetően nőtt-e a lelki támogatás iránti igény 2022-től, amikor a háború egész országra kiterjedt?
6. Hogyan változott a házassulandók száma, a keresztelők gyakorisága?
7. Folytatnak-e hittan oktatást? Ha igen, milyen számban és összetételben látogatják a gyerekek ezeket az alkalmakat?
8. Hogyan segítette az egyház a közösséget a háború különböző szakaszaiban?
9. Hogyan érintette a helyi lakosság lelki állapotát a háború közelsége?
10. Milyen szerepet vállalt az egyház a közösség támogatásában ezekben az időkben?
11. Szerveztek-e különleges eseményeket vagy programokat a háborús helyzet miatt?
12. Hogyan reagált a közösség a háborúval kapcsolatos szolidaritási felhívásokra?
13. Tapasztaltak-e növekedést a lelki tanácsadás iránti igényekben?
14. Volt-e változás az egyházi rendezvények látogatottságában?
15. Hogyan érintik a helyi egyház működését a gazdasági nehézségek?
16. Milyen jövőbeli terveik vannak a közösség lelki és szociális támogatására?
17. Mit tartanak a legnagyobb kihívásnak az egyház és a közösség számára ebben a helyzetben?

Interjúkérdések az oktatásban tevékenykedők számára

1. Kérem, röviden mutatkozzon be: ki ön? hány éves? mivel foglalkozik? mióta foglalkozik adott tevékenységgel?
2. Kérem, meséljen röviden a településről: Kik élnek itt? (nemzetiségek, korosztály, stb.) miből élnek az itt lakók? (pl. van-e helyben munkalehetőség, eljárnak dolgozni más környékbeli településre, külföldi munka, stb.)
3. Ha visszagondol az elmúlt 10 évre (2014-től), melyek voltak a főbb változások a településen? És az ön által vezetett intézményben? (milyen mértékű volt a lemorzsolódás, jöttek-e új gyerekek, pl. belső menekültek, stb.) Ezek a változások köthetők valamilyen eseményhez vagy korszakhoz?
4. Hogyan érzékelhető a háború hatása a diákok tanulmányi teljesítményében?

5. Tapasztaltak-e változást a diákok lelkiállapotában vagy viselkedésében?
6. Hogyan segíti az oktatási rendszer a háborús helyzet feldolgozását?
7. Érzékeltek-e változást a szülők bevonódásában vagy támogatásában?
8. Hogyan változtak meg a tanulók továbbtanulási tervei?
9. Hogyan hatottak a gazdasági nehézségek az iskolai infrastruktúrára és működésre?
10. Milyen visszajelzéseket kaptak a szülőktől a háború közvetlen vagy közvetett hatásairól?
11. Van-e pedagógushiány? a tanári karra mennyire jellemző a fluktuáció? volt-e kivándorlás körükben? ha igen, ez hogyan alakult időrendben: 2014 után? 2022 után?
12. Hogyan alkalmazkodott az iskola az új kihívásokhoz?
13. Milyen szerepet játszik az oktatás a háborús helyzet feldolgozásában?
14. Hogyan befolyásolta a helyzet a diákok közösségi tevékenységeit vagy projektjeit?
15. Milyen javaslatai lennének az oktatási rendszer fejlesztésére a jelenlegi helyzet kezelésére?
16. Véleménye szerint milyen hatással van a háború a helyi oktatás jövőjére?

Interjúkérdések önkormányzati személyek számára

1. Kérem, röviden mutakozzon be: ki ön? hány éves? mivel foglalkozik? mióta foglalkozik adott tevékenységgel?
2. Kérem, meséljen röviden a településről: Kik élnek itt? (nemzetiségek, korosztály, felekezeti megoszlás, stb.) miből élnek az itt lakók? (pl. van-e helyben munkalehetőség, eljárnak dolgozni más környékbéli településre, külföldi munka, stb.), milyen a közösségi élet?
3. Ha visszagondol az elmúlt 10 évre (2014-től), melyek voltak a főbb változások a településen? (milyen mértékű volt az elvándorlás, jöttek-e belső menekültek, zártak-e be vállalkozások, kisboltok, nyitottak-e újakat?) Ezek a változások köthetők valamilyen eseményhez vagy korszakhoz?
4. Hogyan érintette a 2014-es fegyveres konfliktus a helyi lakosság létszámát és összetételét?
5. Milyen további változásokat hozott a 2022-től teljeskörűvé vált háború?
6. Növekedett-e az ingatlanok adásvétele az elmúlt 10 évben? Vannak-e üres ingatlanok a településen? Ez hogyan alakult időben?
7. Milyen gazdasági nehézségekkel szembesült a térség az elmúlt években?
8. Nyújtottak-e támogatást a menekülteknek vagy más háború által érintett csoportoknak?
9. Milyen támogatásokat nyújtott az önkormányzat a háború által érintett helyi lakosoknak?
10. Észlelhető volt-e változás a lakosság életkörülményeiben a háború különböző szakaszaiban?

11. Milyen infrastrukturális változtatásokat hajtottak végre a helyzet kezelésére?
12. Tapasztaltak-e növekedést a szociális szolgáltatások iránti igényekben?
13. Hogyan érintette a háború a helyi lakosság szociális helyzetét és foglalkoztatottságát?
14. Milyen forrásokat tudott bevonni az önkormányzat a háborús helyzet kezelésére?
15. Hogyan működnek együtt más helyi vagy nemzetközi szervezetekkel?
16. Milyen hatással van a háború a helyi fejlesztési projektekre a háború különböző időszakában?
17. Tapasztalták-e, hogy a helyi lakosság közösségi aktivitása megváltozott?
18. Észleltek-e problémákat a menekültek és a helyi lakosok közötti kapcsolatokban?
19. Hogyan befolyásolja a jelenlegi helyzet a hosszú távú önkormányzati terveket?
20. Véleménye szerint milyen módon lehetne erősíteni a helyi közösség ellenállóképességét?
21. Milyen jövőképet lát a Vári mikrorégió számára a háború árnyékában?

ÁBRÁK ÉS TÁBLÁZATOK JEGYZÉKE

1. ábra A Beregszászi kistérség települései.....	12
2. ábra A Vári mikrorégió települései.....	13
3. ábra Mezővári lakosság számának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján.....	19
4. ábra Nagyborzsova lakosság számának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján.....	21
5. ábra Nagymuzsaly lakosság számának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján.....	22
6. ábra Csetfalva lakosság számának változása az 1785 és 2001 között végzett népszámlálások eredményei alapján.....	23
7. ábra. Mezővári természetes szaporodásának alakulása (2014-2024).....	31
8. ábra. Nagyborzsova lakosság száma 2013-2024 között.....	33
9. ábra. A születések és halálozások száma Nagyborzsován 2013-2024 között.....	33
10. ábra. Természetes szaporodás/fogyás alakulása Nagyborzsován (2013-2024).....	34
11. ábra. Nők és férfiak száma Nagyborzsován 2013-2024 között.....	35
12. ábra. Migráció alakulása Nagyborzsován (2013-2024).....	36
13. ábra. Nagymuzsaly lakosságának változása (2021-2024).....	37
14. ábra. Csetfalva lakosság száma 2014-2024 között.....	38
15. ábra. A születések és halálozások száma Csetfalván 2014-2024 között.....	39
16. ábra. Csetfalva korfája (2014, 2021, 2024).....	39
17. ábra. Nők és férfiak aránya Csetfalván 2014-2024 között.....	40
18. ábra. A lakosság szám százalékos változása Nagyborzsován és Csetfalván (2014-2024).....	51
19. ábra. Nagyborzsova, Csetfalva és Mezővári természetes szaporulatának éves változása fő/év (2014-2024).....	52
1. táblázat Az empirikus kutatás résztvevői.....	28

РЕЗЮМЕ

У ході нашого дослідження ми проаналізували соціально-демографічні зміни населення Варіївського мікрорегіону – с. Вари, с. Боржава, с. Четфалва та с. Мужієво – з особливим акцентом на впливи російсько-української війни. Метою дослідження було виявлення основних демографічних тенденцій, таких як: природний приріст населення, старіння та процеси міграції, а також аналіз причин, що лежать в їх основі. Крім цього, були описані можливі варіанти застосування результатів у сфері освіти. Ми проаналізували соціальні та демографічні процеси регіону в чотирьох розділах, поєднуючи кількісні (збір та аналіз статистичних даних за 2014–2024 роки) та якісні (проведення 17 напівструктурованих інтерв'ю з місцевими учасниками) методи.

У вступі, ми окреслили мотивацію, цілі та актуальність дослідження, а також надали вичерпний огляд відповідної наукової літератури. Ми також наголосили на важливості отриманих результатів. У першому розділі ми представили соціогеографічний та історико-демографічний опис населених пунктів Варіївського мікрорегіону. Метою цього розділу було створення контексту для дослідження. Ми розглянули географічні, історичні, економічні та культурні характеристики населених пунктів, а також зміни їхнього населення з XVIII століття до 2001 року, тобто до останнього офіційного перепису населення в Україні.

У другому розділі, на основі власно зібраних даних, ми досліджували демографічні тенденції за період 2014–2024 років та вплив російсько-української війни, зосередившись на визначенні причин і масштабів зменшення населення. Ми встановили, що повномасштабне російське військове вторгнення в Україну, розпочате у 2022 році, посилює вже наявні демографічні тенденції, такі як зменшення населення, старіння та еміграцію.

Окрім збору та аналізу статистичних даних, ми провели напівструктуровані інтерв'ю з місцевими діячами, які мають широке знання про свої громади. Серед наших співрозмовників були працівники місцевих органів влади, освітяни, підприємці та представники духовенства. Їхні спостереження та отримана від них інформація доповнили аналіз, допомагаючи інтерпретувати та доповнити часто неповні або суперечливі статистичні дані та розкривати динаміку досліджувальних громад. На основі аналізу статистичних даних та результатів інтерв'ю можна зробити висновок, що основною проблемою в усіх досліджуваних населених пунктах є зростаюча еміграція, хоча офіційні реєстри не завжди відображають реальну ситуацію.

У третьому розділі ми проаналізували демографічні схожості та відмінності чотирьох досліджуваних населених пунктів, прагнучи зрозуміти різний ступінь впливу війни. Результати дослідження свідчать, що основною демографічною проблемою в усіх населених пунктах мікрорегіону є зменшення населення, але масштаби цього процесу та причини зміни чисельності населення відрізняються: населення Мужієва з 2001-го року скоротилося на 24,9%, с. Четфалва втратило 16,5% населення за десять років, тоді як с. Боржава та с. Вари демонструють повільніше, але стабільне зменшення населення. Характерно, що в досліджуваний період кількість народжень залишалася низькою, тоді як смертність залишалася стабільно високою в усіх населених пунктах, особливо у с. Вари, де спостерігаються різкі зміни. Це свідчить про старіння суспільства.

Було встановлено, що місцева економіка базується переважно на малих підприємствах та сільському господарстві, але інфляція гривні, постійне зростання цін на товари і комунальні послуги, збіднення покупців і значна еміграція населення ускладнюють ситуацію. Досліджувані населені пункти по-різному реагували на ці тенденції. Якщо с. Вари виявився дещо стійкішим до економічних і демографічних труднощів завдяки більшому розміру та міцнішій економічній базі, то с. Четфалва, с. Боржава та с. Мужієво швидше спорожніли. Проте можна стверджувати, що негативні наслідки війни вплинули на всі населені пункти мікрорегіону, а еміграція, стагнація економіки та погіршення інфраструктури створюють довгострокові проблеми.

У четвертому розділі ми досліджували можливості застосування результатів дослідження в географічній освіті, ілюструючи їхню корисність на конкретних прикладах. Наша мета полягала в зміцненні місцевої ідентичності та відповідального громадянського мислення за допомогою освітніх методів. Ми розробили плани уроків і позакласних занять, які за допомогою аналізу демографічних даних та інтерактивних завдань (наприклад, побудова вікових пірамід, карт, рольові ігри) сприяють розвитку регіональної прив'язаності учнів, глибшому розумінню їхньої батьківщини та мікрорегіону.

Представлені результати заповнюють прогалини в даних і надають глибше розуміння демографічних процесів у регіоні з угорськомовним населенням, постраждалому від геополітичної кризи, вказуючи на виклики, що стоять перед громадами. Водночас наші результати підкреслюють, що місцеві стратегії адаптації, такі як гнучкість малих підприємств або громадська солідарність, дають певну надію на виживання. Ця праця документує сучасний стан Варіївського мікрорегіону, створюючи основу для майбутніх досліджень і можливих втручань, які можуть сприяти збереженню цих громад і перспективному подоланню соціально-економічної кризи.

NYILATKOZAT

Alulírott, Lupcsó Bettina, levelezős, földrajz szakos hallgató, kijelentem, hogy a dolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskolán, a Földrajz és Turizmus Tanszéken készítettem, földrajztanári diploma megszerzése végett.

Kijelentem, hogy a dolgozatot más szakon korábban nem védtem meg, saját munkám eredménye, és csak a hivatkozott forrásokat (szakirodalom, eszközök stb.) használtam fel.

Tudomásul veszem, hogy dolgozatomat a II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola könyvtárában a kölcsönözhető könyvek között helyezik el.

Звіт подібності

метадані

Назва організації

Hungarian College of Higher Education Ferenc Rakoczi II Transcarpathian

Заголовок

ДЕМОГРАФІЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВАРІЇВСЬКОГО МІКРОРЕГІОНУ НА ТЛІ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ ТА ВИКОРИСТАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ У ВИКЛАДАННІ ГЕОГРАФІЇ

Автор

Науковий керівник / Експерт

ЛУПЧОВ БЕТТИНА НАНДОРІВНА Стефан Молнар Д.

підрозділ

Закарпатський угорський інститут імені Ференца Ракоці II

Обсяг знайдених подібностей

Коефіцієнт подібності визначає, який відсоток тексту по відношенню до загального обсягу тексту було знайдено в різних джерелах. Зверніть увагу, що високі значення коефіцієнта не автоматично означають плагіат. Звіт має аналізувати компетентна / уповноважена особа.

2.51%

2.51%

КП 1

8.02%

8.02%

КЦ

25

Довжина фраз для коефіцієнта подібності 2

20111

Кількість слів

159288

Кількість символів

Тривога

У цьому розділі ви знайдете інформацію щодо текстових спотворень. Ці спотворення в тексті можуть говорити про МОЖЛИВІ маніпуляції в тексті. Спотворення в тексті можуть мати навмисний характер, але частіше характер технічних помилок при конвертації документа та його збереженні, тому ми рекомендуємо вам підходити до аналізу цього модуля відповідально. У разі виникнення запитань, просимо звертатися до нашої служби підтримки.

Заміна букв		0
Інтервали		0
Мікропробіли		0
Білі знаки		0
Парафрази (SmartMarks)		27

Подібності за списком джерел

Нижче наведений список джерел. В цьому списку є джерела із різних баз даних. Копір тексту означає в якому джерелі він був знайдений. Ці джерела і значення Коефіцієнту Подібності не відображають прямого плагіату. Необхідно відкрити кожне джерело і проаналізувати зміст і правильність оформлення джерела.

10 найдовших фраз

Копір тексту

ПОРЯДКОВИЙ НОМЕР	НАЗВА ТА АДРЕСА ДЖЕРЕЛА URL (НАЗВА БАЗИ)	кількість (ІДЕНТИЧНИХ СЛІВ (ФРАГМЕНТІВ))
1	https://hungarian-geography.hu/karpatalja/publikaciok.html	40 0.20 %
2	https://bgazrt.hu/wp-content/uploads/NPKI_konyvek/karpatalja_mozgasban_beliv.pdf	36 0.18 %
3	https://hungarian-geography.hu/karpatalja/publikaciok.html	22 0.11 %
4	https://kmf.uz.ua/uk/struktumi-pidrozdljy/kafedri/kafedra-geohrafiyi-ta-turizmu/osnovni-publikacij-kafedri-2016-2020/	19 0.09 %

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Я, Лупчов Беттіна Нандорівна, підтверджую, що користувалася сервісом Google Translate (<https://translate.google.com.ua>) для перекладу змісту та висновків з угорської мови на українську, та для перекладу іншомовних текстів.

Я зробила запит на вище вказані операції 13 травня 2025 року.

Отримані таким чином дані були використані для доопрацювання та перероблення тексту з метою отримання кінцевого варіанту роботи.

ПІБ Студента _____ Лупчов Беттіна Нандорівна